

FN's konvention om rettigheder for personer med handicap

Danmarks første rapport til FN's handicapkomité om foranstaltninger, der er truffet med henblik på at efterleve opfyldelsen af FN- konventionen af 13. december 2006 om rettigheder for personer med handicap

I. Introduktion	s. 1
II. Konventionens generelle bestemmelser (artikel 1-4)	s. 5
Artikel 1 og 2 – Formål og definitioner	s. 5
Artikel 3 – Generelle principper	s. 5
Artikel 4 – Forpligtigelser ved ratifikation	s. 6
III. Konventionens specifikke bestemmelser	s. 7
Artikel 5: Lighed og ikke-diskrimination	s. 7
Artikel 8: Bevidstgørelse	s. 7
Artikel 9: Tilgængelighed	s. 8
Artikel 10: Retten til liv	s. 15
Artikel 11: Risikosituationer og humanitære situationer	s. 15
Artikel 12: Lighed for lov	s. 16
Artikel 13: Adgang til retssystemet	s. 17
Artikel 14: Frihed og personlig sikkerhed	s. 17
Artikel 15: Frihed for tortur eller grusom umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf	s. 18
Artikel 16: Frihed for udnyttelse, vold eller misbrug	s. 18
Artikel 17: Beskyttelse af personlig integritet	s. 19
Artikel 18: Retten til at færdes frit og til statsborgerskab	s. 19
Artikel 19: Retten til selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet	s. 20
Artikel 20: Personlig mobilitet	s. 21
Artikel 21: Ytrings- og meningsfrihed samt adgang til information	s. 22
Artikel 22: Respekt for privatlivet	s. 22
Artikel 23: Respekt for hjemmet og familien	s. 23
Artikel 24: Uddannelse	s. 24
Artikel 25: Sundhed	s. 31
Artikel 26: Rehabilitering og rehabilitering	s. 32
Artikel 27: Arbejde og beskæftigelse	s. 34
Artikel 28: Tilstrækkelig levestandard og social tryghed	s. 37
Artikel 29: Deltagelse i det politiske liv og offentlige liv	s. 39
Artikel 30: Deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, frihedsaktiviteter og idræt	s. 39
IV. Konventionens specifikke bestemmelser relateret til drenge, piger og kvinder med handicap	s. 42
Artikel 6: Kvinder med handicap	s. 42
Artikel 7: Børn med handicap	s. 42
V. Konventionens specifikke forpligtigelser	s. 44
Artikel 31: Statistik og dataindsamling	s. 44
Artikel 32: Internationalt samarbejde	s. 45
Artikel 33: National gennemførelse og overvågning	s. 45
VI. Grønland	s. 47
Artikel 5: Lighed og ikke-diskrimination	s. 47
Artikel 6: Kvinder med handicap	s. 47
Artikel 7: Børn med handicap	s. 47
Artikel 8: Bevidstgørelse	s. 47
Artikel 9: Tilgængelighed	s. 47
Artikel 10: Retten til livet	s. 48
Artikel 11: Risikosituationer og humanitære situationer	s. 49
Artikel 12: Lighed for loven	s. 49

Artikel 13: Adgang til retssystemet	s. 49
Artikel 14: Frihed og personlig sikkerhed	s. 49
Artikel 15: Frihed for tortur eller grusom umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf	s. 49
Artikel 16: Frihed for udnyttelse, vold og misbrug	s. 49
Artikel 17: Beskyttelse af personlig integritet	s. 50
Artikel 18: Retten til at færdes frit og til statsborgerskab	s. 50
Artikel 19: Retten til et selvstændigt liv og være inkluderet i samfundet	s. 50
Artikel 20: Personlig mobilitet	s. 51
Artikel 21: Ytrings og meningsfrihed samt adgang til information	s. 51
Artikel 22: Respekten for privatlivet	s. 51
Artikel 23: Respekt for hjemmet og familien	s. 52
Artikel 24: Uddannelse	s. 52
Artikel 25: Sundhed	s. 52
Artikel 26: Habilitering og rehabilitering	s. 52
Artikel 27: Arbejde og beskæftigelse	s. 52
Artikel 28: Tilstrækkelig levestandard og social tryghed	s. 53
Artikel 29: Deltagelse i det politiske liv og offentlig liv	s. 53
Artikel 30: Deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt	s. 53
Artikel 31: Statistik og dataindsamling	s. 53
Artikel 32: Internationalt samarbejde	s. 54
Artikel 33: National gennemførelse og overvågning	s. 54

VII. Afsnit F: Færøerne **s. 55**

Artikler 1-5, 8, 10, 12, 14-17, 22, 31 og 33: Generelle bemærkninger om det færøske samfund og mennesker med handicap	s. 55
Artikler 9 og 29: Tilgængelighed af deltagelse i det politiske og offentlige liv	s. 56
Artikler 12, 21 og 30: Adgang til retssystemet, ytrings- og meningsfrihed samt adgang til information og deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt	s. 56
Artikel 24: Uddannelse	s. 57
Artikler 6 og 27: Kvinder med handicap og arbejde og beskæftigelse	s. 58
Artikler 19 og 20: Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet og personlig mobilitet	s. 58
Artikler 23 og 28: Respekt for hjemmet og familien og tilstrækkelig levestandard og social tryghed	s. 59
Artikler 25 og 26: Sundhed og habilitering og rehabilitering	s. 60

I. Introduktion

Danmark ratificerede FN's Konvention af 13. december 2006 om rettigheder for personer med handicap den 24. august 2009. Ved ratifikation forpligter deltagerstaterne sig til at indrette de nationale retsregler og administrativ praksis i overensstemmelse med konventionen. Der blev ved ratifikation ikke afgivet noget forbehold.

Ifølge konventionens artikel 35 skal hver deltagerstat afgive sin første beretning til komiteen om de foranstaltninger, der er truffet til gennemførelse af medlemsstatens forpligtelser efter konventionen, og om de fremskridt, der er gjort inden to år, efter at konventionen er trådt i kraft for den pågældende deltagerstat, og derefter skal deltagerstaten afgive beretning mindst hvert fjerde år. Dette er Danmarks første rapport i henhold til konventionens artikel 35.

Generel information om Danmark, herunder de generelle rammer for beskyttelse og fremme af menneskerettigheder, ikke-diskrimination og ligebehandling vil blive fremsendt i et separat opdateret dokument, som er under udarbejdelse.

Rapportens opbygning

Ved udarbejdelsen og struktureringen af rapporten er det tilstræbt at følge FN's generelle retningslinjer vedrørende form og indhold af periodiske rapporter samt FN handicapkomiteens udstukne retningslinjer (CRPD/C/23).

Rapporten omfatter som udgangspunkt perioden 2009-2011. Hvor det har været muligt, er der endvidere redegjort for senere vedtaget lovgivning samt fremtidige tiltag, hvis endelige udfald f.eks. beror på vedtagelsen af et lovforslag eller afslutningen af en undersøgelse eller initiativ, men som ikke desto mindre skønnes at kunne tjene til belysning af de aktuelle politiske tendenser på et givent område.

Som led i udarbejdelsen af rapporten har der været afholdt et dialogmøde med relevante parter, herunder det danske Institut for Menneskerettigheder (som har til opgave at overvåge implementeringen af konventionen) samt et bredt udsnit af handicaporganisationerne i Danmark. På mødet orienterede Socialministeriet som handicapkoordinerende ministerium om regeringens arbejde med afrapporteringen, ligesom der fra regeringens side blev holdt oplæg om to udvalgte områder: Uddannelse og tilgængelighed. Organisationerne var inviteret til at holde oplæg, og der var oplæg fra Institut for Menneskerettigheder, Danske Handicaporganisationer, Landsdækkende forening for udviklingshæmmede, pårørende og andre interesserede, Landsforeningen af nuværende og tidligere psykiatribrugere samt Landsforeningen af Polio-, Trafik- og ulykkesskadede om deres overvejelser vedr. afrapporteringen og deres bud på særlige udfordringer i forhold til implementeringen af konventionen. Efter dialogmødet er afrapporteringen udarbejdet i sin endelige form.

Færøerne og Grønland

Danmark har ved lov udlagt en lang række sagsområder til Grønlands Selvstyre og Færøernes Hjemmestyre. Med henblik på at sikre en sammenhængende skildring af de særlige lovgivningsmæssige, administrative og praktiske forhold, der i denne sammenhæng gør sig gældende i henholdsvis Grønland og Færøerne, er rapportens behandling heraf udskilt til særskilt behandling i afsnit VI og VII.

Opgavefordelingen i den offentlige sektor

Danmark er administrativt inddelt i fem regioner og 98 kommuner. I den offentlige sektor er det staten, der fastlægger de overordnede rammer, samt varetager de opgaver, som ikke hensigtsmæssigt kan uddelegeres til kommuner eller regioner. Det gælder f.eks. politi, forsvar og retsvæsen, udenrigstjenesten og udviklingsbistanden, videregående uddannelser og forskning. Regionerne har ansvaret for sundhedsvæsenet, udarbejdelse af regionale udviklingsplaner og ansvaret for at løse visse driftsopgaver for kommunerne. Kommunerne varetager de fleste direkte borgerrettede opgaver.

Eksempler på kommunernes ansvar:

- Det sociale område: Det samlede finansierings-, forsynings- og myndighedsansvar samt socialpsykiatri.
- Børnepasning.
- Folkeskolen, herunder al specialundervisning og specialpædagogisk bistand til småbørn
- Specialundervisning for voksne.
- Ældrepleje.
- Sundhedsområdet: Borgerrettet forebyggelse og sundhedsfremme, der ikke foregår under indlæggelse, patientrettet forebyggelse, der ikke foregår i forbindelse med behandling i sygehusvæsenet eller på praksisområdet, vederlagsfri fysioterapi, behandling af alkohol- og stofmisbrug, hjemmesygeplejen, den kommunale tandpleje, specialtandplejen.
- Aktiv beskæftigelsesindsats for forsikrede og ikke-forsikrede ledige i jobcentre.
- Integrationsindsatsen og sprogundervisning af udlændinge.
- Borgerbetjening på skatte- og inddrivelsesområdet i samspil med de statslige skattecentre.
- Forsyningsvirksomhed og redningsberedskab.
- Natur, miljø og planlægning: Blandt andet konkrete myndighedsopgaver og borgerrettede opgaver, udarbejdelse af kommuneplaner, spildevandsplaner, affaldsplaner og vandforsyningsplaner.
- Lokal erhvervsservice og turismefremme.
- Lokal bustransport og individuel handicapkørsel, samt pligt til deltagelse i et trafikselskab som varetager begge typer af kørsel.
- Det lokale vejnet.
- Biblioteker, musikskoler, lokale sportsfaciliteter og andre kulturelle områder.
- Varetagelse af byggesagsbehandling.

Eksempler på regionernes ansvar:

- Sygehusvæsenet, herunder somatisk og psykiatrisk sygehusbehandling samt offentlige tilskud til ydelser i praksissektoren, herunder hos alment praktiserende læger og privatpraktiserende speciallæger.
- Regional udvikling, blandt andet vedr. natur og miljø, erhverv, turisme, beskæftigelse, uddannelse og kultur samt udvikling i regionernes udkantsområder og landdistrikter. Sekretariatsbetjening af de regionale vækstfora.
- Jordforurening.
- Råstofkortlægning og planlægning.
- Drift af en række institutioner for udsatte grupper og grupper med særlige behov på social- og specialundervisningsområdet.
- Regional bustransport og pligt til deltagelse i et trafikselskab, som varetager kørslen.

Eksempler på statens ansvar:

- Politi, forsvar og retsvæsen.
- Udenrigstjeneste og udviklingsbistand.
- Overordnet planlægning på sundhedsområdet.
- Uddannelser og forskning, bortset fra folkeskolen og specialundervisning.
- Arbejdstilsyn samt overordnet beskæftigelsespolitik.
- Skatteligning og inddragelse af gæld til det offentlige.
- Det sociale område: National videns- og specialrådgivningsorganisation (VISO).
- Det overordnede vejnet og statsbanerne.
- Overordnede natur-, miljø- og planlægningsopgaver.
- Visse kulturelle foranstaltninger.

- Erhvervsøkonomiske tilskud.
- Modtagelse af asylansøgere.

Eksempler på statens tilsyn med kommunerne

- Statens tilsyn med kommunerne varetages af statsforvaltningen i den region, hvori en kommune er beliggende.
- Statsforvaltningens tilsyn er et retligt tilsyn. Statsforvaltningen fører således tilsyn med, at kommunerne overholder den lovgivning, der særligt gælder for offentlige myndigheder, herunder kommunale forskrifter udstedt i medfør af denne lovgivning.
- Statsforvaltningen kan ikke tage stilling til, om en kommunal disposition er rimelig eller hensigtsmæssig, eller til om kommunen overholder principperne for god forvaltningsskik.
- I det omfang en særlig klage- eller tilsynsmyndighed, som for eksempel det sociale nævn, kan tage stilling til eller har taget stilling til den pågældende sag, viger statsforvaltningens tilsyn herfor. Dette er i vidt omfang relevant på handicapområdet, som er reguleret af den sociale lovgivning, hvorefter der som udgangspunkt er klageadgang til de sociale nævn.
- Statsforvaltningens er således afskåret fra at tage stilling til lovligheden af konkrete kommunale dispositioner, der kan påklages til en særlig klage- eller tilsynsmyndighed. Spørgsmål om lovligheden af en kommunes *generelle* beslutninger, retningslinjer eller praksis vedrørende opgaveudførelsen på et sagsområde – i dette tilfælde handicapområdet – kan statsforvaltningen derimod tage stilling til i det omfang en særlig klage- eller tilsynsmyndighed ikke kan tage stilling hertil. Statsforvaltningens tilsyn vil for eksempel omfatte spørgsmål om lovligheden af en kommunes beslutninger om det generelle serviceniveau efter den sociale lovgivning, der ikke kan indbringes for det sociale nævn. Derimod vil det sociale nævn som led i behandlingen af en konkret sag kunne tage stilling til, om kommunens serviceniveau *konkret* er lovligt i forhold til den enkelte borger.
- Hvis en kommune nægter at efterleve en bindende afgørelse truffet af en klage- eller tilsynsmyndighed, vil statsforvaltningen kunne anmodes om bistand til at gennemtvinge afgørelsen over for kommunen.

Sektoransvarlighedsprincippet

På handicapområdet gælder et sektoransvarlighedsprincip, der betyder, at den offentlige instans, der udbyder en ydelse, en service eller et produkt til personer uden handicap tillige er ansvarlig for, at den pågældende ydelse og indsats også ydes til og er tilgængelig for personer med handicap.

Indsatsen på handicapområdet bliver dermed ikke fortrinsvis en opgave for socialsektoren, men rækker ind i alle områder som eksempelvis bolig-, sundhed-, trafik-, arbejdsmarked-, undervisnings- og kommunikationssektorerne.

På handicapområdet betyder dette princip, at opgaverne skal løses i den sektor, hvor den pågældende ydelse almindeligvis hører hjemme, og ikke lægges til en bestemt sektor, f.eks. socialsektoren, blot fordi det handler om personer med funktionsnedsættelse eller manglende erhvervs- eller arbejdsevne.

Den økonomiske og demografiske udfordring

På tidspunktet for denne rapporters tilblivelse står dansk økonomi over for betydelige udfordringer i de kommende år. Tidligere års store overskud på de offentlige finanser er vendt til et underskud. Det

medfører stigende offentlig gæld og øgede rentebetalinger. Samtidig bliver der færre i den arbejdsdygtige alder, og antallet af ældre vil være stigende.

Der er i den forbindelse fastlagt en ramme for de kommunale serviceudgifter frem til 2013 (*Genopretningsaftalen*), hvorefter kommunernes udgifter til borgernære velfærdsområder fastholdes uændret frem til 2013, hvilket giver kommunerne mulighed for at videreføre udgiftsniveauet i kommunernes budgetter for 2010.

Det er klart, at den økonomiske situation i de kommende år giver begrænsede muligheder for vækst i de offentlige udgifter, og kommunerne og regeringen har derfor aftalt, at udviklingen af den kommunale service skal ske inden for de nuværende økonomiske rammer.

Danmark står samtidig overfor den udfordring, at den demografiske udvikling samtidig betyder, at der vil være flere, der forlader arbejdsmarkedet, end der træder ind på arbejdsmarkedet, hvilket vil reducere arbejdsudbuddet betydeligt.

Som det fremgår tidligere er kommunerne ansvarlige for opgaveløsningen på velfærdsområdet, og de nævnte udfordringer stiller samlet set store krav til indretningen af kommunernes opgaveløsning. Kommunerne har allerede igangsat en omstilling af servicetilbuddene på alle de store opgaveområder. Der gennemføres blandt andet strukturomlægninger og tænkes i nye tilbud og løsninger for borgerne.

Kommunerne er i en situation, hvor pengene skal bruges med stor omtanke, og kommunalbestyrelserne er nødt til at prioritere midlerne til de forskellige serviceområder. De kommunale regnskaber for 2010 viser, at der er sket en opbremsning af udgifterne på handicapområdet. Udviklingen skal dog ses på baggrund af de seneste års markante udgiftsvækst og massive budgetoverskridelser. Udgiftsfaldet må derfor ses som et led i en tilpasning til de aftalte økonomiske rammer, der vel at mærke ligger på et historisk højt niveau.

Regeringen og kommunerne har med aftalen om kommunernes økonomi for næste år aftalt, at der er behov for at fortsætte nytænkningen og omstillingen af den kommunale opgaveløsning – både på de borgernære serviceområder og i den kommunale administration. Dette skal blandt andet ske via investeringer i moderne velfærdsteknologi, digitalisering af opgaveløsningen og selvbetjeningsløsninger, der alle er vigtige veje til, at personaleressourcerne udnyttes bedre, og at der skabes rum til prioritering af den borgernære service. Regeringen vil støtte op om indsatsen i kommunerne ved at arbejde for initiativer, som kan understøtte kommunernes omstilling på de enkelte områder.

Understøttelse af kommunernes omstilling

Regeringens understøttelse af kommunernes arbejde sker blandt andet via Fonden for Velfærdsteknologi (tidligere ABT-fonden). Fonden blev oprettet med finansloven af 2009, og der er afsat i alt 3 mia. kroner, der skal investeres i innovative projekter frem til og med år 2016. ABT-Fonden investerer i projekter, der skal frigøre ressourcer til borgernær service via brug af arbejdskraftbesparende teknologi og nye arbejds- og organisationsformer. Fonden har til formål at øge produktiviteten i den offentlige sektor, uden at kvalitetsniveauet forringes.

Med de rigtige løsninger, kan der gøres mere med de samme ressourcer. Medarbejderne kan mange steder i den offentlige sektor levere mere og bedre service med den samme arbejdsindsats. Fx ved at de får bedre redskaber og ved at borgerne får mere avancerede hjælpemidler - og på den måde bliver mere selvhjulpne.

For medarbejderne betyder nye teknologiske løsninger, at arbejdet kan organiseres bedre og dermed ofte klares hurtigere og lettere. Det giver mere interessante jobs og mindre nedslidning. For borgerne betyder det mere fleksible tilbud og mere tryghed. Og for politikerne i den enkelte kommune eller den enkelte region betyder det, at der kan frigøres ressourcer, der kan bruges andre steder. Som et andet eksempel kan nævnes regeringen og KL's samarbejde om digitalisering af sagsbehandlingen på handicap- og udsattevoksenområdet.

Målet med digitaliseringen er gennem en forbedret it-understøttelse og etablering af fælles metoder på området at skabe grundlaget for en sammenhængende og helhedsorienteret indsats med borgeren i centrum. Med metoden sikres bedre overblik og mere systematik i sagsbehandlingen og bestillingen/leverancen af sociale tilbud, en målrettet indsats på baggrund af valide og opdaterede oplysninger, bedre mulighed for udtræk af ledelsesinformation og måling af effekt med henblik på bedre faglig og økonomisk styring, lettere kommunikation mellem relevante interessenter, herunder borgeren, kommunens sagsbehandlere, andre sektorområder internt i kommunen (fx sundhed, beskæftigelse, uddannelse), udførerled og centrale myndigheder og endelig administrative lettelser i sagsbehandlingen.

II. Konventionens generelle bestemmelser (artikel 1-4)

Artikel 1 og 2 – Formål og definitioner

Danmark har taget afsæt i FN's standardregler om lige muligheder for mennesker med handicap, hvor betegnelsen "handicap" dækker over tab eller begrænsning af mulighederne for at deltage i samfundslivet på lige fod med andre. Formålet med denne definition er at sætte fokus på mangler ved omgivelserne, der forhindrer personer med handicap i at deltage på lige fod med andre. Da der er tale om et miljørelateret handicapbegreb, kan begrebet ikke defineres entydigt.

Der findes heller ikke en entydig definition af begrebet "langvarig". "Varigt" er altså ikke generelt defineret, men er begrundet i en individuel vurdering, alt efter hvilken form for støtte der er tale om i det konkrete tilfælde.

En større undersøgelse gennemført af Det Nationale Forskningscenter for Velfærd tyder på, at omkring 15 pct. af befolkningen mellem 16 og 64 år har en funktionsnedsættelse inden for områderne ben, arme, hænder, syn, hørelse, adfærd og intellekt. Undersøgelsen viser også, at kun en tiendedel af de adspurgte, der har et handicap, er født med funktionsnedsættelsen. De fleste handicap er erhvervede. Risikoen for at erhverve et handicap er stærkt stigende med alderen, fra en promille om året i barnealderen til 2 pct. om året i 60-årsalderen.

Definitionerne i artikel 1 og 2 stemmer overens med de tilsvarende danske begreber. Det bemærkes i den forbindelse, at begrebet "diskrimination" også i denne konvention må fortolkes i overensstemmelse med retssædvane, hvorefter der er tale om diskrimination, når der foretages usaglig og uproportional negativ forskelsbehandling.

Artikel 3 – Generelle principper

Konventionens principper i artikel 3 er i overensstemmelse med de generelle principper i dansk handicappolitik, som bygger på FN's standardregler om lige muligheder for mennesker med handicap og omfatter principper om kompensation, sektoransvarlighed, solidaritet og ligebehandling.

Det danske kompensationsprincip

Dansk handicappolitik er bl.a. baseret på det såkaldte kompensationsprincip, der indebærer, at samfundet tilbyder mennesker, som har et handicap, en række ydelser og hjælpeforanstaltninger for derved at begrænse eller udligne konsekvenserne af et handicap mest muligt. Kompensationen skal sikre, at personer med handicap har et lige udgangspunkt med personer, der ikke har et handicap.

Kompensationen kan bestå i individuelle personlige hjælpemidler, f.eks. en kørestol eller et høreapparat, eller i parallelle tilbud, som f.eks. at et skriftligt materiale udgives på særlige medier i tilgængelig version, eksempelvis lyd eller punktskrift. Kompensationen kan også bestå i kollektive tiltag, hvor samfundet indrettes, så der tages videst mulige hensyn til personer med handicap. Dette kan eksempelvis ske gennem etablering af niveaufri adgang for kørestolsbrugere til bygninger.

Der har generelt fra dansk side været mindre fokus på kollektive tiltag rettet mod mennesker med handicap. Som følge af ratifikationen af FN's handicappkonvention er der dog eksempelvis i relation til den generelle tilgængelighed øget fokus på kollektive tiltag for mennesker med handicap.

Artikel 4 – Forpligtelser ved ratifikation

Der blev ved ratifikation foretaget en grundig gennemgang af konsekvenser og forudsætninger for, at Danmark kunne ratificere, herunder om dansk lovgivning var i overensstemmelse med konventionen. Dette arbejde førte til en ændring af valgloven med henblik på at kunne leve op til kravene i artikel 29. Derudover viste arbejdet, at der var behov for nærmere analyser af, hvad rækkevidden af artiklerne var, og hvorvidt Danmark levede op til artiklerne 5, 9 og 24. Arbejdsgruppens arbejde viste, at der ikke var behov for yderligere ændringer af dansk lovgivning.

Danmark havde således forud for ratifikationen sikret, at dansk lovgivning levede op til konventionens forpligtelser. I forbindelse med høringsprocessen forud for ratifikationen blev ministerier, organisationer og offentligheden inddraget for at afklare juridiske og finansielle forudsætninger for og konsekvenser af at ratificere. Selve beslutningsforslaget om ratifikation var ligeledes i ekstern høring hos alle relevante parter. Interesseorganisationerne var derudover i stand til løbende at overvåge ratifikationsprocessen på Socialministeriets hjemmeside. Ministeriet har løbende orienteret handicaporganisationerne. Derudover blev der afholdt fire møder med Danske Handicaporganisationer, hvor konventionen og ratifikationsprocessen blev gennemgået og diskuteret.

Der har været tale om en åben proces, og alle interesserede parter har haft mulighed for at følge processen. Danmark har ikke oplysninger om køns- eller aldersrelateret deltagelse i processen, men det vurderes, at et bredt spektrum af interesseorganisationer fulgte processen.

Konventionen er en del af dansk ret og skal således overholdes af alle retsanvendende myndigheder, herunder stat, regioner og kommuner.

Derudover er der opmærksomhed på, at handicapkonventionen skal iagttages ved ny lovgivning og i forhold til lokal udmøntning af lovgivningen.

Ny handlingsplan for handicapområdet

Regeringen har netop igangsat arbejdet med en ny langsigtet, tværgående handlingsplan for handicapområdet. Arbejdet med handlingsplanen vil blive opdelt i to faser, som kort skitseres nedenfor.

I den første fase gennemføres en analyse, hvor tendenser og udfordringer på handicapområdet vil blive kortlagt med henblik på at finde de væsentligste udfordringer og indsatsområder. Analysen vil blive gennemført med inddragelse af centrale relevante aktører på området.

I den anden fase vil der med udgangspunkt i blandt andet ovenstående analyse blive udarbejdet en ny handlingsplan for handicapområdet. Handlingsplanen vil få et 5-10-årigt sigte.

Handlingsplanen skal blandt andet bidrage til en klar politisk og økonomisk prioritering af den handicappolitiske indsats på tværs af ministerområder og skal kunne fungere som ramme for det videre arbejde med at implementere FN's Konvention om rettigheder for personer med handicap.

III. Konventionens specifikke bestemmelser

Artikel 5: Lighed og ikke-diskrimination

Det er et grundlæggende princip i dansk ret, at alle mennesker er lige for loven. Personer med handicap nyder derfor samme rettigheder og beskyttelse efter lovgivningen som alle andre borgere.

De offentlige myndigheder er bundet af den almindelige forvaltningsretlige lighedsgrundsætning, der indebærer, at lige forhold skal behandles lige i retlig henseende. Offentlige myndigheder må således ikke foretage usaglig negativ forskelsbehandling af personer på grundlag af f.eks. handicap eller køn.

I dansk lovgivning findes en række særlige bestemmelser, som tager sigte på at hindre, at diskrimination af personer med handicap finder sted. Der gælder således f.eks. et udtrykkeligt forbud mod forskelsbehandling af personer med handicap på arbejdsmarkedet. Dette forbud omfatter også en forpligtelse for arbejdsgivere til at yde rimelig tilpasning til personer med handicap i forbindelse med beskæftigelse og uddannelse. Derudover kan det nævnes, at Folketinget i 1993 vedtog beslutningsforslag B 43 om ligebehandling og ligestilling mellem handicappede og ikke-handicappede. Heri henstiller Folketinget til alle statslige og kommunale myndigheder samt private virksomheder at efterleve princippet om ligestilling og ligebehandling af mennesker med handicap med andre borgere.

Danmark har desuden et Ligebehandlingsnævn, som bl.a. træffer afgørelser i klagesager om forskelsbehandling på grund af handicap inden for arbejdsmarkedet.

I dansk lovgivning findes endvidere en række positive særforanstaltninger, som har til formål at sikre personer med handicap reel ligebehandling. Disse findes bl.a. på beskæftigelsesområdet, uddannelsesområdet og det sociale område. En række af disse er beskrevet under de relevante artikler.

Danmark er endvidere forpligtet til at overholde diskriminationsforbuddet i Den Europæiske Menneskerettighedskonventionens artikel 14, som – inden for konventionens område – sikrer mod diskrimination på grundlag af bl.a. handicap.

Artikel 8: Bevidstgørelse

Som led i gennemførelsen af konventionen har regeringen igangsat en landsdækkende formidlingsindsats for at give personer med handicap kendskab til konventionen og den enkeltes rettigheder. Konventionen er blevet formidlet i easy-read-, tegnsprogs- og audio-visuelt format. I forhold til personer med udviklingshæmning har der været afholdt særlige temamøder over hele landet. Der er endvidere udviklet materiale til information og diskussion af den enkeltes rettigheder. Materialet er målrettet brugere og personale på de tilbud, der findes til personer med handicap.

Regeringen har sikret en styrkelse af Det Centrale Handicapråd (DCH). Rådet har fået ny formand, fået en bredere sammensætning og skal arbejde mere debatterende for at skabe resultater for mennesker med handicap. Rådet har til opgave, at formidle information med henblik på at bekæmpe stereotyper, fordomme og skadelig praksis i forhold til personer med handicap og at fremme bevidstheden om evner hos og bidrag fra personer med handicap. Derudover skal Det Centrale Handicapråd drøfte og vurdere udviklingen i samfundet for personer med handicap med udgangspunkt i FN's Konvention om rettigheder til personer med handicap og arbejde for en bred inklusion i samfundet. Rådet vil fortsat søge at udbygge og formidle et bredt handicap- og samfundsperspektiv. Rådet arbejder ud fra, at handicapproblemer bør opfattes som samfundsproblemer, der bedst løses via den brede samfundspolitik, og målet er at skabe et samfund med lige muligheder for alle med handicap. Se også under artikel 9.

Målene for folkeskolens fag stiller ikke krav om undervisning i handicapkonventionen, men skolerne kan vælge at inddrage eksempelvis handicapkonventionen eller dens temaer som led i undervisningen. Der er udviklet et undervisningsmateriale til elever i folkeskolen, som giver en større viden om og forståelse for det at vokse op med et handicap med henblik på at skabe større rummelighed for børn med handicap i børnenes skole- og fritidsliv.

Undervisningsministeriet afholder årligt en handicapkonference, hvor alle handicaporganisationer inviteres til at drøfte aktuelle temaer inden for undervisning og uddannelse. På handicapkonferencen i 2009 indgik handicapkonventionen som et tema.

Beskæftigelseministeriet har den 1. maj 2011 sammen med Danske Handicaporganisationer og Virksomhedsforum For Socialt Ansvar igangsat et projekt, hvor formålet er, at flest mulige personer med handicap, herunder også personer med psykiske lidelser, kommer i job eller fastholdes i job. Projektet sætter bl.a. fokus på at motivere personer med handicap til at søge job, hjælpe virksomhederne til at ansætte og fastholde personer med handicap og klæde jobcentre på til at give virksomhedsrettede tilbud til målgruppen

Artikel 9: Tilgængelighed

Tilgængelighed i relation til byggeri

Tilgængelighed til byggeri reguleres i Danmark gennem byggelovgivningen (byggeloven og bygningsreglementet), der omfatter såvel opførelse af nybyggeri som ombygninger og renoveringer af eksisterende byggeri. Bygningsreglementet er løbende genstand for justering.

I 2008 blev der indført skærpede krav om tilgængelighed ved ombygninger i eksisterende byggeri, således at disse er omfattet af et krav om niveaufri adgang m.v.

Med bygningsreglement 2008, der trådte i kraft den 2. februar 2008, blev der indført en lang række nye krav om tilgængelighed for personer med handicap, samtidig med at der skete væsentlige skærpselser af de eksisterende tilgængelighedskrav.

Bygningsreglementet indeholder krav om:

- niveaufri adgang til alle enheder i en bygnings adgangsetage,
- niveaufri adgang til enheder på bebyggelsens etager, handicapparkeringspladser, tilgængelig passage fra handicapparkeringspladserne til bygningen,
- handicaptoiletter (offentligt tilgængelige),
- elevatorer som kan betjenes af kørestolsbrugere,
- teleslyngeanlæg i rum med fællesaktiviteter, mobile/trådløse teleslynger eller andre former for installationer (f.eks. i mødelokaler og ved skranker),
- etablering af kørestolspladser ved fastmonterede pladser,
- tilgængelig skiltning og information i bygninger.

Kravet om tilgængelig skiltning og information blev indført i 2010 i forbindelse med implementeringen af FN's Handicapkonvention.

Herudover gennemfører Statens Byggeforskningsinstitut (SBI) en lang række formidlingsopgaver omkring byggelovgivningen for Erhvervs- og Byggestyrelsen. Det drejer sig om rådgivning, undervisning, vidensformidling, udarbejdelse af anvisninger, vejledninger og tjeklister.

Der er desuden igangsat en række projekter hos SBI, der samlet set skal medvirke til at belyse, i hvilket omfang, det kan sikres, at de allerede eksisterende tilgængelighedsbestemmelser efterleves, således at tilgængeligheden i byggeriet udbygges og forbedres. Projekterne har således til formål at indgå i en samlet vurdering af, hvorvidt yderligere redskaber til efterlevelse af tilgængelighedsbestemmelserne kan understøtte bedre tilgængelighed til byggeriet for mennesker med handicap.

Tilgængelighed i relation til almene boliger

Bygningsreglementets krav om tilgængelighed gælder også for offentlig støttet byggeri, der reguleres i lov om almene boliger m.v. I almenboligloven fastlægges særlige krav til boligernes tilgængelighed, og der afsættes årligt midler til ombygning af eksisterende boliger for generelt at øge boligernes tilgængelighed i sektoren. I tilknytning hertil er der igangsat en kortlægning af tilgængeligheden i den almene sektors mere end 550.000 boliger, der præsenteres på en portal på internettet,

www.danmarkbolig.dk. Personer med handicap kan således på portalen finde oplysninger om de enkelte boligers tilgængelighed, der hjælper dem til at finde den bolig, der er bedst egnet i forhold til deres handicap.

I almenboligloven er der fastlagt særlige bestemmelser om indretning og udformning af almene boliger til personer med handicap.

Fysisk tilgængelighed til fremtidigt undervisningsbyggeri

Tilgængelighedsstandard for undervisningsbyggeri (statsejet universitetsbyggeri) er opdateret fra 2011 som følge af ændrede regler (i bygningsreglementet) for de fysiske rammer samt udvidet med nye indretningsforskrifter for studie- og laboratoriearbejdspladser. Ved anvendelse af tilgængelighedsstandard søges det at sikre tilgængelighed til byggeri (til universitetsanvendelse) opført af private udbydere.

Tilgængelighedsstandardens krav søges udvidet fra at omfatte alt universitetsbyggeri ved ny- og tilbygning til også at omfatte al ombygning samt ved ændret anvendelse.

Videnskabsministeriet vil sikre standarden i undervisning for relevante faggrupper internt, for universiteternes driftsansvarlige samt byggeriets rådgivere.

Videnskabsministeriet vil endvidere undersøge muligheden for, via Rådet for Offentlige Bygherrer (ROB), at udvide Tilgængelighedsstandardens område til også at omfatte øvrige undervisningsområder, der hører under andre ressortmyndigheder.

Forbedring af den fysiske tilgængelighed for eksisterende undervisningsbyggeri/ universiteterne

Der er fortsat barrierer for tilgængelighed i det eksisterende undervisningsbyggeri, som tidligere er registreret og prissat. Oplysningerne indgår i kommende ombygninger eller tilpasninger til ændret anvendelse.

De kommende års store investeringer i laboratoriebygninger vil medføre store forbedringer på tilgængeligheden ved universiteter og sektorforskningsinstitutioner.

For at lette mennesker med handicaps færd på universiteterne arbejdes på at udvikle oplysninger om tilgængelighed i bygninger og på campusområder med anvendelse af digitale hjælpemidler. Målsætningen er, at der på alle universiteter skal opsættes kort med angivelse af adgangsruiter for kørestolsbrugere.

Som led i udviklingen af universiteternes hjemmesider vil tilgængelighedsoplysninger - herunder kortmateriale - kunne forbedre information og kommunikation for mennesker med handicap.

Fysisk tilgængelighed ved domstolene

Domstolene har historisk set været placeret i ældre bygninger, hvor tilgængeligheden for personer med handicap ikke har været tænkt naturligt ind i bygningernes udformning. Dette betyder, at det som udgangspunkt kun er muligt at foretage mindre forbedringer af handicaptilgængeligheden i disse retsbygninger, f.eks. i form af brug af løse ramper.

Den enkelte ret vil normalt – og uden udgift for den pågældende – rekvirere den fornødne assistance til kørestolsbrugere, der f.eks. er parter eller vidner i en sag, og som ikke ved hjælp af f.eks. løse ramper kan komme ind i retslokaler mv.

I 12 ud af de i alt 24 retskredse, der blev etableret som følge af domstolsreformen fra 2006, er retterne på nuværende tidspunkt flyttet ind i nye bygninger. De nye bygninger lever op til alle gældende krav vedrørende handicaptilgængelighed.

Hvad angår de 12 resterende retskredse, bygges der nye bygninger i 5 af kredsene. De øvrige 7 retter forventes lokaliseret i eksisterende retsbygninger, eventuelt efter om- eller tilbygninger mv. Også her vil

der i forbindelse med nybyggeri samt ved væsentlige ombygninger eller leje af nye lokaler være fokus på at sikre tilgængeligheden for personer med handicap. Det forventes, at hele reformbyggeprojektet er afsluttet i 2013.

Fysisk tilgængelighed i fængselsbyggeri

Det kan oplyses, at der i det eksisterende fængselsbyggeri er blevet indrettet et antal særlige handicapceller, idet de danske fængsler og arresthuse hovedsageligt har til huse i en gammel bygningsmasse, som ikke generelt tager højde for nutidens krav til handicaptilgængelighed.

Ved etablering af nyt fængselsbyggeri er Kriminalforsorgen opmærksom på at overholde alle gældende bygningsmæssige standarder for handicaptilgængelighed.

Fysisk tilgængelighed i relation til publikumsfaciliteter

Når der er tale om publikumsfaciliteter i naturen, som anlægges af staten, er disse ikke omfattet af bygningsreglementet, men ved anlæg af faciliteter vurderes det, hvorvidt faciliteten kan gøres handicapvenlig. I relation til tilgængelighed til kulturelle publikumsfaciliteter henvises til artikel 30.

Førerhundes adgang til restauranter/supermarkeder

Af hygiejnemæssige årsager, er der generelt forbud mod, at dyr har adgang til fødevarerirksomheder. Fødevarerlovgivningen giver imidlertid mulighed for, at personer med et synshandicap o.l. kan tage førerhund med i kundeområderne i butikker og restauranter. Det er butikkens/restaurantens ansvar, at det ikke giver anledning til hygiejneproblemer for fødevarerne, og fødevarerirksomheden skal have generelle procedurer for håndtering af forurenede fødevarer.

Tilgængelighed i relation til færdsel

På færdselsområdet er fastsat en række bestemmelser, som er med til at sikre transportmuligheder for personer med handicap. Det er bl.a. muligt at søge om tilladelse til at få udstedt kørekort til langsomtkørende invalidekøretøj allerede fra det fyldte 15. år (den almindelige aldersgrænse for kørekort er som hovedregel 18 år), og der kan til øvelseskørsel og praktisk køreprøve i forbindelse med erhvervelse af førerret til bil mv. anvendes særligt indrettede køretøjer, f.eks. invalidekøretøjer.

Derudover har justitsministeren og transportministeren en generel adgang til at kunne dispensere fra en del af reglerne i færdselsloven for at imødekomme særlige behov for personer med handicap, når det findes færdselssikkerhedsmæssigt forsvarligt. Denne adgang er bl.a. udnyttet til at sikre, at personer med handicap kan få udstedt et særligt parkeringskort, som giver adgang til visse særligt reserverede parkeringspladser.

Fysisk tilgængelighed på transportområdet

Regeringen har vedtaget en tilgængelighedspolitik, som gælder på hele Transportministeriets område. Politikken indebærer, at hensynet til tilgængelighed i forbindelse med vedtagelse og etablering af nye trafikanlæg skal tænkes med i alle faser (planlægnings-, udførelses- og driftsfase).

Ved både nye anlæg og større renoveringsarbejder skal det tilstræbes, at der projekteres ud fra standarder, der tillader så mange som muligt med forskellige typer af handicap adgang til trafikanlæggene. Det er helt centralt for tilgængelighedspolitikken, at der sigtes mod at give flest muligt adgang til den kollektive transport og alternativt stille supplerende og kompenserende befordringsløsninger til rådighed.

Som eksempel kan fremhæves metrobyggeriet i København, hvor tilgængelighedspolitikken er medtænkt fra byggeriets start. Metrobyggeriet er foregået i tæt dialog med Danske Handicaporganisationer, hvilket har været medvirkende til, at man i fællesskab har fundet de bedste og mest tilgængelige løsninger. Metroen er således fysisk fuldt tilgængelig.

Der er endvidere nedsat et dialogforum om tilgængelighed, som afholdt sit første møde i januar 2011. Forummet består af repræsentanter fra relevante myndigheder, transportudbydere og fra

handicaporganisationerne. Formålet er gennem dialog at fremme samarbejde og udveksle viden om tilgængelighed særligt indenfor den kollektive trafik.

Transportministeriet er endvidere en proaktiv spiller i forhold til indsatsen på tilgængelighedsområdet indenfor EU. Transportministeriet søger derfor naturligvis at fremme de krav til infrastruktur og materiel, som følger af EU-retten f.eks. TSI-PRM og busdirektivet, særligt i forbindelse med nybyggeri og større renoveringsprojekter.

Transportministeriet deltager endvidere i Transportnetværket under Nordisk Handicappolitisk råd. I dette forum har man gennem en årrække arbejdet på et fælles nordisk projekt om at udarbejde indikatorer for tilgængelighed inden for transportområdet (vej og bane). Det er hensigten, at indikatorerne blandt andet skal kunne benyttes af myndigheder til at indsamle data om tilgængeligheden i den kollektive trafik, således at man får mulighed for at måle og vurdere tilgængeligheden på f.eks. stationer i Danmark.

Mulighed for individuel handicapkørsel

Den individuelle handicapkørsel efter lov om trafikkselskaber er et alternativ til den kollektive transport. Ordningen gælder for personer, der er svært bevægelseshæmmede, dvs. personer, der har behov for et ganghjælpemiddel. Personer, der er omfattet af ordningen, har krav på min. 104 ture årligt til kørsel til sociale aktiviteter og fritidsformål i modsætning til formål som behandling, terapi og lignende, der dækkes af andre ordninger. Kørslen foretages i egnede køretøjer og som dør-til-dør kørsel, dvs. så tæt til gadedør som muligt. Kørslen skal bestilles i rimelig tid forud for kørslen, (det vil i praksis sige ca. 2 timer). Ordningen finansieres delvist gennem brugerbetaling og tilskud fra kommunerne. Taksten for den individuelle handicapkørsel må ikke være væsentligt højere end taksten for den øvrige kollektive trafik.

Støtte til køb af handicapbil

Personer med en varig og betydelig funktionsnedsættelse har mulighed for at få støtte til at købe en bil, hvis den nedsatte funktionsevne betyder, at personens evne til at færdes er væsentlig forringet, eller at muligheden for at opnå eller fastholde arbejde er væsentlig nedsat uden brug af bil, eller at muligheden for at gennemføre en uddannelse er væsentlig nedsat uden brug af bil. Kørselsbehovet skal være af en vis størrelse og skal ikke kunne dækkes hensigtsmæssigt af andre kørselsordninger, eksempelvis ordninger om individuel handicapkørsel med offentlige befordringsmidler. Hvis det er et barn, der har en nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne kan forældre eller plejeforældre på barnets vegne søge om støtte til en bil. Det er barnets funktionsevne og kørselsbehov, der afgør, om der kan gives støtte til en bil.

Fysisk tilgængelighed til offentlige sundhedstilbud

Praksissektorens ydelser leveres i klinikker, som drives af privatpraktiserende sundhedspersoner, på baggrund af overenskomster indgået imellem det offentlige og forskellige grupper af sundhedspersoner (alment praktiserende læger, praktiserende speciallæger, tandlæger, fysioterapeuter m.v.).

Med henblik på at tilvejebringe information til brug for patienternes valg af sundhedsperson/klinik indeholder overenskomsterne generelt et krav om, at sundhedspersonerne skal udarbejde såkaldte praksisdeklarationer, som skal indeholde en række oplysninger vedrørende klinikken, herunder i hvilket omfang de adgangs- og indretningsmæssige forhold vedrørende klinikken tilgodeser bevægelseshæmmede patienter. Oplysningerne offentliggøres på den fælles offentlige sundhedsportal, www.sundhed.dk.

På almenlægeområdet har såkaldt gruppe-1-sikrede mulighed for at være tilmeldt en fast læge. Det fremgår af overenskomsten på almenlægeområdet, at bevægelseshæmmede, som i forvejen oppebærer en kommunal bevilling til et ganghjælpemiddel, har ret til at vælge imellem mindst to praksis, der har en beliggenhed og indretning, der gør klinikken anvendelig for den pågældende.

Personer med handicap vil under visse forudsætninger være berettiget til befordring eller befordringsgodtgørelse i medfør af sundhedsloven.

En person vil således have ret til befordring eller befordringsgodtgørelse til:

- Akut skadebehandling hos alment *praktiserende læge og praktiserende speciallæge*, hvis personen har behov for særligt sygekøretøj.
- Undersøgelse og behandling på *sygehus*, hvis personen har behov for særligt sygekøretøj.
- Undersøgelse og behandling på *sygehus i forbindelse med videre ambulans behandling*, hvis personens tilstand udelukker befordring med offentlige transportmidler.
- *Genoptræning*, hvis personens tilstand udelukker befordring med offentlige transportmidler.
- Hvis en person er berettiget til befordring eller befordringsgodtgørelse, og personen har behov for *ledsagelse*, vil personens ledsager ligeledes have ret til befordring eller befordringsgodtgørelse.

Tilgængelighed i relation til undervisningsmateriale

Folkeskolens afsluttende prøver

Ved folkeskolens afsluttende prøver er der en lang række muligheder for at give elever med særlige behov adgang til at aflægge prøver på linje med andre elever. Skolens leder skal således tilbyde særlige prøvevilkår til elever med psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse eller med andre specifikke vanskeligheder, når dette er nødvendigt for at ligestille disse elever med andre i prøvesituationerne. Det er en forudsætning, at der med tilbuddet ikke sker en ændring af prøvens faglige niveau.

Til brug ved de skriftlige prøver udsender Undervisningsministeriet hvert år cd-rom'er med lyd og tekstfiler, punktskrift for blinde elever og opgaver med tekst og lyd i DAISY-format, der benyttes af elever med synshandicap. Til synshandicappede udarbejdes desuden justerede prøveoplæg, hvor opgaver med billedstof er omarbejdet. Undervisningsministeriet følger løbende udviklingen på området og er i kontakt med interesseorganisationer med viden om denne elevgruppes særlige behov og om de hjælpemidler, som eleverne kan have glæde af. Undervisningsministeriet har som led i sin indsats i august 2010 været vært ved et seminar for grundskolens fagkonsulenter, hvor eksterne oplægsholdere præsenterede nye it-baserede hjælpemidler til elever med særlige behov.

Til brug for skolernes arbejde med at forberede prøverne for elever med særlige behov har Undervisningsministeriet udarbejdet en vejledning, der beskriver procedurer og muligheder i forbindelse med fravigelse af bestemmelser ved prøverne. Fravigelserne omfatter ændrede vilkår ved prøveafleggelsen, herunder forlænget tid, praktisk medhjælp, tegnsprog og tolk, samt brug af hjælpemidler som prædiktionsprogrammer, digital/syntetisk oplæsning og talende lommeregner. Vejledningsmaterialet er offentliggjort på Undervisningsministeriets hjemmeside.

De nationale test

Der er i bekendtgørelsen om nationale test lagt vægt på, at elever med fysisk og psykisk funktionsnedsættelse skal have mulighed for at deltage i de nationale test på lige fod med andre elever. De nationale test lever op til de gældende internationale retningslinjer for tilgængelighed (WCAG 2.0) for elever med funktionsnedsættelser på niveau A, som var det niveau, offentlige institutioner skulle leve op til, da de nationale test blev udviklet og implementeret.

Undervisningsministeriet har pr. 1. januar 2010 igangsat en fokuseret og løbende revitalisering af den elektroniske informationsportal om tilgængelighed til uddannelse: <http://tilgaengelighed.emu.dk/>.

Undervisningsministeriet har udarbejdet et vejledningsmateriale om testgennemførelse til lærere, som underviser elever med funktionsnedsættelse. Vejledningsmaterialet informerer blandt andet om de muligheder, testsystemet allerede nu har, f.eks. muligheder for anvendelse af hjælpemidler og pauser, der kan sikre, at elever med vanskeligheder kan gennemføre testen på lige fod med andre elever. Vejledningsmaterialet er offentliggjort på Undervisningsministeriets hjemmeside.

Forsyningspligt og brugerrettigheder

I forhold til forsyningspligt og brugerrettigheder blev der i medfør af bekendtgørelse om forsyningspligtudbydere i 2008 udpeget en forsyningspligtudbyder med virkning fra 1. januar 2009 (TDC

A/S). Med udpegningen blev der foretaget visse forbedringer af forsyningspligten på handicapområdet. Ændringerne er sket på følgende områder:

- Teksttelefon-tjenesten: Teksttelefonen er med ændringen som udgangspunkt nu web-baseret i stedet for pc-baseret. Der er forsyningspligt på en teksttelefon-tjeneste til døve, døvblevne, døvblinde samt grupper af tale- og hørehæmmede, der via den pågældende tjeneste kan kompenseres væsentligt for deres handicap. Teksttelefonen giver mulighed for, at brugerne kan telefonere med brugere af såvel teksttelefoner som andre telefoner (via en tolkecentral).
- En bredbåndsforbindelse til særlige grupper af mennesker med handicap: I fremtiden forventes teksttelefonen i udbredt omfang at blive erstattet af videotelefoni. Forsyningspligten blev derfor udvidet med en bredbåndsforbindelse på minimum 512/512 kbit/s til brug for døve, døvblevne, døvblinde samt grupper af tale- og hørehæmmede, der via den pågældende tjeneste kan kompenseres væsentligt for deres handicap. Hastigheden skal som minimum leve op til systemkravene i det software, der understøtter videotelefoni.
- Rabat ved brug af Handicappedes Nummerservice (nummeroplysning): Alle brugere af Handicappedes Nummerservice (nummeroplysning) har mulighed for at få adgang til automatisk viderestilling til det oplyste nummer til reduceret pris, uanset hvilket teleselskab de har abonnement hos. Det forudsætter dog, at den handicappede borgers teleselskab indgår aftale med forsyningspligtudbyderen af nummeroplysningstjenesten om brug af tjenesten.

Afsluttende danskprøver, indfødsretsprøven og medborgerskabsprøven

Ved de afsluttende danskprøver, indfødsretsprøven og medborgerskabsprøven kan en udlænding søge om tilladelse til at anvende hjælpemidler. Tilladelse gives for den enkelte prøve på grundlag af ansøgning fra prøvedeltageren og i tilfælde af ikke åbenlyse handicap en udtalelse fra en læge, psykolog, synskonsulent eller anden sagkyndig. Sprogcentrets forstander kan give tilladelse til praktiske foranstaltninger og brug af tekniske hjælpemidler, tilstedeværelse af en hjælper samt bevilge forlænget prøvetid.

For danskprøvernes vedkommende kan Integrationsministeriet, når der foreligger udtalelse fra sagkyndig, efter ansøgning fra personen med handicap give tilladelse til en ændring af prøvens indhold og form. Det kan f.eks. dreje sig om forstørrelse af prøvematerialet til svagtseende, indlæsning af særlige instruktioner til blinde og brug af it-programmer for ordblinde. Endvidere er forberedelsesmaterialet til indfødsretsprøven og til medborgerskabsprøven indtalt og offentliggjort som lydbog, således at synshandicappede har mulighed for at forberede sig.

Telelovgivning

Med afsæt i vedtagelsen af den seneste teledirektivpakke i november 2009 er der i februar 2011 vedtaget et lovforslag til ændring af den danske telelovgivning, der implementerer forsyningspligt-direktivets (direktiv 2002/22/EF som ændret ved 2009/136/EF) tilpassede bestemmelser om bl.a. handicapforhold i relation til forsyningspligten og slutbrugerrettigheder generelt. Forsyningspligten omfatter fortsat krav om etablering af en teksttelefon-tjeneste og særlige funktioner i forbindelse med forsyningspligtudbyderens landsdækkende nummeroplysningstjeneste.

IT-tilgængelighed til hjemmesider og øvrige it-løsninger

I 2002 vedtog regeringen en handlingsplan ”Handicap ingen hindring”, som havde til hensigt at styrke regeringens it- og teleindsats på handicapområdet. Handlingsplanen indeholdt en lang række nye initiativer, som for eksempel oprettelse af 1) Kompetencecenteret it for alle, 2) en investeringspulje, som blandt andet har bidraget til udvikling af et program til talegengivelse samt oplæsningstjenesten ’Adgang for alle’, og 3) nedsættelse af en styregruppe, som havde til formål at skabe en effektiv opfølgning på handlingsplanens initiativer.

IT- og Telestyrelsens (ITST) arbejde med at sikre it-tilgængelighed for personer med handicap er fortsat forankret i ’Kompetencecenteret it for alle’, der har til formål at sikre tilgængelig information og it-

tilgængelige offentlige arbejdspladser, således at flest mulige personer kan bruge de offentlige hjemmesider og it-systemer. Kompetencecenteret arbejder tæt sammen med handicaporganisationer, it- og telebranchen og andre offentlige institutioner. Derudover varetager Kompetencecenteret en vigtig opgave med dels at gøre opmærksom på standarden, herunder opfordre til at implementere en it-tilgængelighedspolitik med tilhørende handlingsplaner, dels at rådgive offentlige myndigheder og leverandører omkring overholdelse og implementering af de internationale retningslinier for tilgængelighed, WCAG. ITST udsender f.eks. løbende nyhedsbreve med praktiske tips og tricks til offentlige webmastere om, hvordan man implementerer tilgængelighedskravene.

Med handlingsplanen ”Handicap ingen hindring” blev der nedsat en styregruppe, der siden blev videreført som en følgegruppe for eTilgængelighed. Følgegruppen var rådgivende i forbindelse med iværksættelsen og prioriteringen af aktiviteter, der havde til formål at fremme it-tilgængeligheden i den offentlige sektor. I gruppen deltog blandt andet DH og andre relevante parter. Følgegruppen blev i 2011 erstattet af to bredere sammensatte referencegrupper for it-tilgængelighed i henholdsvis den offentlige og den private sektor. Med ændringen vil indsatsen for at styrke tilgængeligheden i såvel den offentlige som den private sektor blive styrket. Referencegruppen for det offentlige skal fremadrettet arbejde med at forbedre tilgængeligheden af offentlige hjemmesider, elektroniske blanketter og it-baserede arbejdsværktøjer mv., og referencegruppen for tilgængelighed i det private vil blandt andet have fokus på at forbedre tilgængeligheden af e-handelsløsninger, netbanker og elektroniske nyhedsmedier.

De internationale retningslinjer for tilgængeligt webindhold, WCAG (Web Content Accessibility Guidelines), niveau AA blev pr. 1. januar 2008 en af de obligatoriske, åbne standarder, som offentlige myndigheder fremadrettet skal overholde. Videnskabsministeriet har fulgt op på aftalen om de åbne standarder med to kortlægninger af offentlige hjemmesiders tilgængelighed i henholdsvis 2008 og 2010.

Kortlægningen i 2010 undersøgte tilgængeligheden af 226 statslige, regionale og kommunale samt udvalgte øvrige offentlige hjemmesider. Resultaterne viste, at 6 procent var godt tilgængelige, 42 procent jævnt tilgængelige, 44 procent mangelfuldt tilgængelige og 8 procent dårligt tilgængelige. Der er fra 2008 til 2010 kun sket marginale forbedringer, og disse er forekommet langsommere end forventet efter indførelse af aftalen om åbne standarder i 2008, hvilket må betragtes som utilfredsstillende.

Resultaterne af kortlægningerne er offentliggjort på hjemmesiden webtjek.itst.dk og bruges aktivt til dels at sætte fokus på tilgængeligheden af offentlige hjemmesider, dels at målrette regeringens initiativer på området yderligere. Næste planlagte kortlægning vil finde sted i 2012.

Med henblik på at understøtte overholdelsen af tilgængelighedsstandarder har Videnskabsministeriet udviklet en udbudsværktøjskasse, som gør det let for offentlige myndigheder at inddrage konkrete tilgængelighedskrav i udbud, indkøb og udvikling af nye digitale løsninger. Denne blev i 2009 opdateret med kravene fra version 2 af WCAG standarden.

Videnskabsministeriet lancerede i december 2010 et e-læringsværktøj målrettet offentligt ansatte som skal uddanne og vejlede dem i, hvordan man genererer tilgængelige dokumenter, videoer mv. Værktøjet indgår i den digitale læringsplatform for statens medarbejdere, Campus, men er i øvrigt frit tilgængeligt for alle på itst.dk/elt.

En kvalitativ undersøgelse af offentlige myndigheders arbejde med web-tilgængelighed foretaget i foråret 2011 bekræftede, at de igangsatte tiltag i vidt omfang er de rette, men ansueliggjorde samtidig, at der er behov for en øget synliggørelse og udbredelse af disse i forhold til deres målgrupper, typisk webmastere, kommunikationsfolk og sagsbehandlere i offentlige myndigheder.

NemID

Den 1. juli 2010 blev den nye digitale signatur, NemID, lanceret. NemID er resultatet af et tæt offentlig/privat samarbejde. NemID giver borgerne sikker adgang til både det offentlige og netbanker og andre private digitale selvbetjeningsløsninger. Med NemID sikres det, at f.eks. netbanken eller det offentlige kan verificere en borgers identitet, så borgeren kan få sikker adgang til sine personlige

oplysninger og til personlig selvbetjening. Der er primo april 2011 ca. 3 millioner aktive NemID. Understøttelse af tilgængelighed for personer med nedsat funktionsevne har været centralt i udviklingen af NemID. Der er således i samarbejde med bl.a. Dansk Blindesamfund etableret særlige løsninger til svagtseende, blinde og døvblinde. Derudover er hjemmesiden for NemID (www.nemid.nu) udviklet med tilgængelighed for øje. Hjemmesiden overholder således de obligatoriske standarder for offentlige hjemmesider, herunder WCAG niveau AA standarden.

E-læringsfilmene på hjemmesiden for NemID er blevet oversat til tegnsprog og sikrer, at gruppen af døve og hørehæmmede tegnsprogsbrugere kan få fuldt udbytte af NemID-løsningen. Filmene er implementeret på www.nemid.nu/support/film_om_nemid/film_paa_tegnsprog/.

Endelig er der som en del af samarbejdet med DH nedsat en særlig arbejdsgruppe, som har til formål at undersøge og udvælge mulige tilpasninger i NemID-løsningen, som kan gøre NemID tilgængeligt i videst muligt omfang for så mange som muligt. Der er identificeret særlige udfordringer for enkelte grupper af mennesker med handicap, som der arbejdes på at finde konkrete løsninger på. Det er besluttet at lancere en konkret løsning, der håndterer de særlige udfordringer i forbindelse med anvendelse af NemID til offentlige løsninger, mens der fortsat arbejdes på at finde en endelig løsning i forbindelse med anvendelse af NemID i netbankerne for enkelte grupper af mennesker med handicap.

Det Centrale Handicapråd

Det skal endelig nævnes, at Det Centrale Handicapråd arbejder for bred inklusion i samfundet, herunder i forhold til tilgængelighed, således at mennesker med handicap bliver en del af samfundet på lige fod med andre og sikres størst mulig frihed til selv at bestemme og tage ansvar.

Artikel 10: Retten til liv

Alle mennesker, herunder enhver person med handicap, har ret til livet, jævnfør artikel 2 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

I medfør af sundhedsloven har kvinder mulighed for at få foretaget en abort inden udløbet af den 12. svangerskabsuge. Det er i sundhedslovens regler om abort sikret, at kvinden, inden indgrebet kan gennemføres, skal vejledes om mulighederne for støtte til gennemførelse af graviditeten og støtte efter barnets fødsel, ligesom kvinden forud for og efter indgrebet skal tilbydes en støttesamtale, jf. sundhedsloven.

En kvinde, der ansøger om tilladelse til abort efter udløbet af 12. svangerskabsuge begrundet i faren for en alvorlig lidelse hos barnet, skal desuden tilbydes oplysning om muligheden for supplerende oplysning og rådgivning hos relevante handicaporganisationer m.v., jf. sundhedsloven. Samtidig er der taget flere initiativer for at forebygge uønsket graviditet og dermed nedbringe antallet af aborter, der foretages inden for den frie abortgrænse.

Artikel 11: Risikosituationer og humanitære situationer

De overordnede retningslinjer for tilrettelæggelsen af beredskab ved ulykker, katastrofer og lignende er i Danmark fastlagt i beredskabsloven. Det fremgår blandt andet af loven, at kommunalbestyrelserne har ansvaret for at tilrettelægge et kommunalt beredskab, der skal kunne yde en forsvarlig indsats mod skader på personer, ejendom og miljøet ved ulykker og katastrofer. Den kommunale forpligtelse til at yde en forsvarlig indsats mod skader på personer omfatter også personer med handicap og andre udsatte grupper.

I forhold til at sikre døve, hørehæmmede og døvblevne har Beredskabsstyrelsen iværksat varsling via tekstbesked over mobiltelefon (sms). Når der varsles med en eller flere af sirenerne i det landsdækkende sirenevarslingssystem, vil der samtidig blive udsendt en sms-besked til de døve, hørehæmmede og døvblevne, som er tilmeldt Beredskabsstyrelsens og Rigspolitiets ordning. Døve, hørehæmmede og døvblevne bliver dermed varslet samtidigt med øvrige borgere. Varslingen afprøves årligt.

Pådragelse af handicap ved udsendelse i internationale missioner

Et større antal medarbejdere ansat inden for Forsvarsministeriets område bliver årligt udsendt i internationale missioner. Selv om forsvaret gennem størst mulig forberedelse forsøger at minimere skader som følge af udsendelse til internationale missioner, kommer der medarbejdere hjem fra missionerne med ar på sjæl og legeme. Og en del af disse i så svær en grad, at de ikke længere kan bestride de jobs, som de tidligere havde.

Forsvarets Personelpolitik beskriver, hvordan forsvaret, såfremt en medarbejder pådrager sig fysiske eller psykiske skader og rammes af nedsat arbejdsevne, vil gøre en stor indsats for at placere medarbejderen i en stilling, som vedkommende både ønsker og har mulighed for at varetage på normale vilkår.

Er vedkommende ikke i stand til at følge en tidligere planlagt tjeneste, vil forsvaret i videst muligt omfang prøve at finde alternativer, der ligner det forløb, der ellers var stillet i udsigt.

Regeringen indførte i oktober 2010 derudover en veteranpolitik, der sætter rammerne for, hvordan samfundet bedst anerkender og om nødvendigt støtter veteranerne. Politikken, der bygger videre på et solidt fundament af eksisterende tiltag, indeholder blandt andet 19 nye initiativer, herunder en styrket indsats for de fysisk og psykisk sårede veteraner.

Danmarks strategi for Humanitær indsats

Personer med handicap er nævnt som særlig sårbar gruppe i Strategien for Danmarks Humanitære Indsats 2010-2015, ligesom beskyttelse af de mest sårbare er fremhævet som et særligt hensyn i strategien. Endvidere redegøres der for, at personer med psykisk og/eller fysisk handicap både er udsatte ofre i akutte situationer, men også i langvarige kriser, hvorfor Danmark i sin udviklingspolitik støtter aktiviteter, som bidrager til en mere værdig levevis i et ellers usikkert område.

Endelig er der mulighed for at give humanitær opholdstilladelse til en udlænding, der ved en tilbagevenden til et hjemland med vanskelige levevilkår vil være i risiko for at få eller opleve en forværring af et alvorligt handicap (handicapkriteriet). Det forhold, at en ansøgers handicap kan mindskes ved fortsat ophold her i landet, kan ikke begrunde meddelelse af humanitær opholdstilladelse.

Artikel 12: Lighed for loven

Personer med handicap har efter dansk ret rets- og handleevne på lige fod med alle andre.

Det følger af værgemålsloven, at der kan iværksættes værgemål for en voksen person, der på grund af sindssygdom, herunder svær demens, eller hæmmet psykisk udvikling eller anden form for alvorligt svækket helbred er ude af stand til at varetage sine anliggender, hvis der er behov for det. Et værgemål kan både angå økonomiske og personlige forhold eller begrænses til bestemte økonomiske eller personlige forhold.

Retsvirkningerne af, at der iværksættes værgemål for en person, er, at der beskikkes en værge, som handler på den pågældendes vegne i anliggender, der er omfattet af værgemålet. Efter værgemålsloven kan der i forbindelse med værgemål, der omfatter økonomiske forhold, ske en fratagelse af den retlige handleevne, hvis dette er nødvendigt for at hindre, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser for fare for at forringes væsentligt, eller for at hindre økonomisk udnyttelse. Det er kun domstolene, der kan træffe afgørelse om fratagelse af den retlige handleevne. Afgørelser om værgemål er omfattet af et proportionalitetsprincip. Værgemålet skal således afpasses efter den pågældendes behov og må ikke være mere omfattende end nødvendigt.

Det følger desuden af den sociale lovgivning, at kommunalbestyrelsen har pligt til at yde hjælp til personer med betydelige nedsat psykisk funktionsevne, der ikke er i stand til at tage vare på egne interesser. Dette kan ske, uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte. Hjælpen kan ikke ydes ved brug af fysisk tvang. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for, at der beskikkes en værge efter værgemålsloven.

Artikel 13: Adgang til retssystemet

Adgang til retssystemet

Retsplejeloven indeholder en række bestemmelser, som skal sikre, at personer med handicap har effektiv adgang til retssystemet på lige fod med andre. Således gælder der bl.a. bestemmelser om, at personer med hørehandicap har adgang til tolkning i forbindelse med afviklingen af retssager, og at afhøring mv. af personer med talehandicap kan foregå ved skriftlige spørgsmål og svar eller ved hjælp af en tolk.

Der er endvidere fastsat en lang række regler, der sikrer sigtede/tiltalte og vidner bistand i forbindelse med behandlingen af straffesager. Disse regler gælder også for personer med handicap. Det kan bl.a. nævnes, at politiet eller anklagemyndigheden skal underrette retten, hvis der efter en konkret vurdering er behov for særlig hensyntagen til et vidne. Det kan også nævnes, at personer, der er ofre for visse typer af forbrydelser, har adgang til at få beskikket en bistandsadvokat. For en person, der er tiltalt for en forbrydelse, er der desuden på visse betingelser adgang til at få beskikket en bistandsværge, hvis der kan blive tale om at dømme den pågældende til anbringelse i bl.a. en institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i forvaring mv.

Herudover vil der i praksis være mulighed for, at en person, der på grund af handicap har et særligt behov herfor, kan tage en støtteperson eller lignende med i retten. Retsbetjente eller andet personale ved retten kan i øvrigt yde bistand for at sikre personer med handicap fysisk adgang til retten, hvor dette måtte være nødvendigt.

I relation til den fysiske tilgængelighed til domstolene henvises til artikel 9.

Uddannelse af politi og fængselspersonale

Det er et centralt og gennemgående tema i politiets uddannelse, at alle mennesker uanset race, køn, religion, handicap og/eller seksuel orientering skal behandles lige. Ved tilrettelæggelsen af Politiets Grunduddannelse lægges der således vægt på, at emnet (in)tolerance inddrages, hvor dette er relevant. Det kan bl.a. nævnes, at undervisningen i menneskerettigheder omfatter særlige lektioner, hvor der fokuseres på ligebehandling af alle mennesker – uanset f.eks. handicap.

Endelig er grund- og efteruddannelse af fængselspersonale i udstrakt grad rettet mod at give deltagerne kompetencer til håndtering af og forståelse for klientellets problemer, der navnlig er af psykisk og social art grænsende for en del af klientellets vedkommende til egentlige handicaps.

Artikel 14: Frihed og personlig sikkerhed

Personer med handicap har efter dansk ret samme ret til frihed og personlig sikkerhed som alle andre og er på lige fod med andre beskyttet mod vilkårlig frihedsberøvelse, jf. bl.a. grundloven, Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 5 samt retsplejeloven.

Magtanvendelse efter den sociale lovgivning

Et indgreb i den personlige frihed skal have udtrykkelig lovhjemmel. Udgangspunktet efter den sociale lovgivning er derfor, at magtanvendelse ikke må finde sted. Personer med betydeligt og varigt nedsat psykisk funktionsevne, der får personlig og praktisk hjælp, socialpædagogisk bistand, behandling eller aktiverende tilbud, og hvor der foreligger den fornødne faglige dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne, kan i særlige tilfælde undtagelsesvist underkastes tvangsmæssige foranstaltninger.

Magtanvendelse efter lov om social service skal indberettes til pågældende kommunalbestyrelse, som har forpligtigelsen til at vurdere, hvorvidt magtanvendelsen har været lovlig. Kommunalbestyrelsens afgørelser om magtanvendelse kan indbringes for det sociale nævn, og afgørelser om flytning uden samtykke kan indbringes for Ankestyrelsen.

På baggrund af indberetningerne om de enkelte indgreb, skal der årligt til kommunalbestyrelsen udarbejdes en redegørelse for magtanvendelsesområdet med henblik på, at kommunalbestyrelsen kan

følge op på området herunder tage stilling til, om der skal ske ændringer i den måde arbejdet tilrettelægges på m.m.

Administrativ frihedsberøvelse og anden tvang i henhold til psykiatriloven

Den danske lovgivning sikrer, at der ikke sker vilkårlig frihedsberøvelse af psykiatriske patienter, idet frihedsberøvelse og anvendelse af anden tvang alene kan ske med hjemmel i psykiatriloven, som opstiller strenge kriterier herfor. Psykiatriloven sikrer endvidere adgang til klage over anvendelse af tvang efter loven til det psykiatriske patientklagenævn, herunder adgang til domstolsprøvelse af frihedsberøvelse, bæltefiksering m.v.

Al anvendelse af tvang i psykiatrien skal indberettes til Sundhedsstyrelsen, som overvåger anvendelsen af tvang og udgiver årlige statistiske opgørelser over den anvendte tvang på de psykiatriske afdelinger.

Indgreb efter politiloven

Politiet kan med hjemmel i politiloven i en række tilfælde under særlige omstændigheder foretage indgreb over for personer med henblik på at sikre tryk, sikkerhed, fred og orden i samfundet. Et indgreb i henhold til politiloven skal altid være proportionalt med formålet for indgrebet og skal foretages så skånsomt som muligt, bl.a. under hensyn til de berørte personers eventuelle fysiske og psykiske handicap.

Artikel 15: Frihed for tortur eller grusom umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf

Personer med handicap er på lige fod med andre beskyttet mod tortur eller grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

Det kan i den forbindelse oplyses, at Danmark har tiltrådt en række internationale konventioner, der indeholder forbud mod tortur, herunder bl.a. FN's konvention af 10. december 1984 mod tortur og anden grusom, umenneskelig, nedværdigende behandling eller straf, FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Endelig fremgår det af psykiatriloven, at tvang i psykiatrien ikke må benyttes, før der er gjort, hvad der er muligt, for at opnå patientens frivillige medvirken. Når forholdene tillader det, skal patienten have en passende betænkningstid. Derudover skal anvendelse af tvang stå i rimeligt forhold til det, som søges opnået herved. Er mindre indgribende foranstaltninger tilstrækkelige, skal disse anvendes. Tvang skal udøves så skånsomt som muligt og med størst mulig hensynstagen til patienten, således at der ikke forvoldes unødigt krænkelser eller ulempe. Endelig må tvang ikke anvendes i videre omfang, end hvad der er nødvendigt for at opnå det tilsigtede formål. Som anført under artikel 14, kan tvang alene ske, når psykiatrilovens strenge betingelser herfor er opfyldt. Derudover sikrer loven klagemuligheder, herunder domstolsprøvelse.

Artikel 16: Frihed for udnyttelse, vold og misbrug

Det er et vigtigt mål for dansk handicappolitik at sikre, at personer med handicap beskyttes mod udnyttelse, vold og misbrug.

Den danske straffelov

Den danske straffelov beskytter personer med handicap på lige fod med alle andre mod misbrug, vold og udnyttelse. Der findes derudover særlige bestemmelser i straffeloven om udnyttelse af en persons sindssygdom eller mentale retardering til at skaffe sig samleje uden for ægteskab, om institutionsansattes og tilsynsførendes samleje med institutionsanbragte og om udnyttelse af bl.a. en persons personlige vanskeligheder, manglende indsigt eller letsind til at skaffe sig eller andre uberettiget vinding (åger).

Det følger endvidere af straffeloven, at det ved fastsættelsen af straffen i en straffesag skal indgå som en skærpende omstændighed, at gerningsmanden har udnyttet den forurettedes værgeløse stilling. Bestemmelsen sigter på lovovertrædelser begået mod udsatte persongrupper, herunder personer med handicap.

Ved andre lovovertrædelser som er begået over for personer med handicap, men hvor der ikke er tale om, at gerningsmanden har udnyttet den pågældendes stilling, vil der antageligvis i de fleste tilfælde være anledning til fra anklagemyndighedens side at påberåbe sig den forurettedes handicap som et skærpende moment ved lovovertrædelser.

Bekæmpelse af vold i nære relationer

Det indgår som et initiativ i regeringens handlingsplan fra juni 2010 om "National strategi til bekæmpelse af vold i nære relationer", at de faggrupper, der arbejder med mennesker med handicap, informeres, så de kan tilbyde støtte til voldsramte kvinder og mænd med handicap.

I 2004 blev der afsat en pulje til kvindekrisecentre med henblik på at kunne yde økonomisk støtte til at øge den fysiske tilgængelighed, så personer med handicap, der blev udsat for vold, havde adgang til samme tilbud til voldsramte, som personer uden handicap. Der blev bevilget ombygning til 5 krisecentre. Herudover er der i perioden fra 2005 og 2008 gennemført et projekt "Handicap - Udvikling på krisecentre" som havde til formål at løfte og kvalificere indsatsen på krisecentre for voldsramte kvinder og børn med handicap. Her deltog 7 krisecentre. Desuden er der afsat midler til øget information til de faggrupper, der arbejder med personer med handicap, blandt andet information om tilgængelighed på krisecentre.

Endelig er der gennemført et udviklingsprojekt i forhold til politi, sygehuse og andre professionelle, der møder voldsramte, der skal sikre faggrupperne viden om de særlige forhold, der gælder for personer med handicap.

Artikel 17: Beskyttelse af personlig integritet

Magtanvendelse

Efter den sociale lovgivning er grundlaget for magtanvendelse og andre indgreb i den personlige selvbestemmelsesret respekten for individets integritet.

Ved anvendelse af magt og andre indgreb i selvbestemmelsesretten er der ofte tale om afvejning af en række modstridende hensyn. Det er derfor vigtigt, at personale og ledelse tilrettelægger omsorgen og beslutningerne herom på en måde, der giver mulighed for en åben dialog om de forskellige hensyn og svære beslutninger. Se endvidere art. 14.

Borgerstyret personlig assistance

Med borgerstyret personlig assistance har personer med handicap fået adgang til mere fleksibel hjælp med udgangspunkt i deres egne ønsker og behov. Der henvises endvidere til art. 19.

Artikel 18: Retten til at færdes frit og til statsborgerskab

Personer i Danmark, der lider af et handicap har mulighed for på lige fod med andre ansøgere at erhverve dansk indfødsret, og der stilles som udgangspunkt tilsvarende betingelser for sådanne ansøgere som for øvrige ansøgere. I forhold til sprogkravet samt kravet om bestået indfødsretsprøve er der dog for personer med handicap mulighed for, dels kompenserende specialundervisning, dels at få dispensation fra prøvernes form eller indhold og at få stillet hjælpemidler til rådighed. Endvidere kan ansøgninger om dansk indfødsret fra personer, der lider af en alvorlig fysisk eller psykisk sygdom, forelægges for Folketingets Indfødsretsudvalg med henblik på, om de pågældende kan meddeles dispensation fra sprogkravet samt kravet om bestået indfødsretsprøve.

Under henvisning til at statsborgerskab i Danmark tildeles ved lov i henhold til den danske grundlov, gælder reglerne for erhvervelse af statsborgerskab for ansøgere bosat i alle dele af riget, herunder også på Færøerne og i Grønland.

Pr. 1. januar 2010 er det gjort lettere for borgere med handicap at rejse til udlandet på lige fod med borgere, der ikke har et handicap. Borgere med handicap kan nu medtage en række

handicapkompenserende ydelser, herunder f.eks. hjælpemidler, handicapbil, merudgiftsydelse og borgerstyret personlig assistance, under et midlertidigt ophold i udlandet på op til en måned uden forudgående at søge kommunalbestyrelsen herom.

Artikel 19: Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet

Den sociale lovgivning indeholder en række bestemmelser, der har til formål at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten. Støtten ydes af kommunen på baggrund af en konkret og individuel vurdering af borgernes behov for hjælp. Formålet med indsatsen er at yde en helhedsorienteret indsats med servicetilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov. Det kan f.eks. være hjælp ydet i boligen, herunder i botilbud. Uanset hvilken hjælp, der er tale om, skal hjælpen tilrettelægges sådan, at den udføres med respekt for den enkeltes selvbestemmelse, behov og ressourcer.

Eksempler på ydelser efter den sociale lovgivning

I nogle tilfælde vil hjælpemidler og befordringsløsninger være tilstrækkelige til, at en person er i stand til at udføre en given funktion og klare sig selv. Hvis en person har brug for anden hjælp, kan vedkommende f.eks. ydes personlig og praktisk hjælp (hjemmehjælp) og madservice. Hjemmehjælp kan bl.a. omfatte hjælp til personlig hygiejne, rengøring, indkøb og lignende. Hjemmehjælp og madservice bevilges efter behov, og uanset hvilken form for bolig modtageren har. Tilbuddene kan gives til personer, der på grund af midlertidigt eller varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer ikke selv kan udføre de pågældende opgaver. Varig hjælp til personer med handicap er som udgangspunkt vederlagsfri.

Det er også muligt at få hjælp til at vedligeholde fysiske eller psykiske færdigheder gennem træning, f.eks. fysio- eller ergoterapi. Det kan ske enten på klinik eller dagcenter eller hjemme hos den, der skal modtage træning.

Kommunen skal desuden sørge for tilbud om socialpædagogisk støtte til personer, der på grund af en funktionsnedsættelse har brug for hjælp, omsorg eller støtte samt optræning og hjælp til udvikling af færdigheder. Socialpædagogisk støtte omfatter et bredt felt af støtteforanstaltninger, f.eks. oplæring og genoptræning i daglige færdigheder. Socialpædagogisk støtte gives uanset boform, men socialpædagogisk støtte vil ofte forekomme som en integreret del af et botilbud.

Der er mulighed for at få tilskud fra kommunen til at ansætte personlige hjælpere, hvis en person på grund af en varig funktionsnedsættelse har et særligt massivt behov for pleje, overvågning og ledsagelse. Desuden skal kommunen tilbyde ledsagelse til personer, der ikke kan færdes alene på grund af betydelig og varig nedsat fysisk og psykisk funktionsevne.

Der er mulighed for at få tilskud fra kommunen til at ansætte personlig assistance, hvis en person på grund af en varig funktionsnedsættelse har et særligt massivt behov for pleje, overvågning og ledsagelse.

Kommunen skal tilbyde ledsagelse til personer, der ikke kan færdes alene på grund af betydelig og varig nedsat fysisk og psykisk funktionsevne.

Personer med en varig og betydelig funktionsnedsættelse har endvidere mulighed for at få støtte til at købe en bil, hvis den nedsatte funktionsevne betyder, at evnen til at færdes er væsentlig forringet eller muligheden for at opnå eller fastholde arbejde er væsentligt nedsat uden brug af bil eller muligheden for at gennemføre en uddannelse er væsentligt nedsat uden brug af bil. Kørselsbehovet skal være af en vis størrelse og skal ikke kunne dækkes hensigtsmæssigt af andre kørselsordninger, f.eks. ordninger om individuel handicapkørsel med offentlige befordringsmidler.

Personer med hørehandicap tilbydes endvidere tolkning til en lang række aktiviteter. Kommunen skal yde hjælp til indretning af bolig til personer med varigt nedsat fysisk og psykisk funktionsevne, når indretningen er nødvendig for at gøre boligen bedre egnet som opholdssted for den pågældende. Personer

med handicap har derudover mulighed for at søge efter en handicapvenlig bolig blandt alle landets almene boliger på www.handicapbolig.dk.

Tilbud om bolig

Kommunerne tilvejebringer botilbud og almene handicapboliger, der anvises borgere, der har et særligt behov for sådanne botilbud. Ansøgere, der er visiteret til længerevarende botilbud efter serviceloven eller almene ældre- og handicapboliger, der opfylder betingelserne for at modtage sådanne tilbud, har ret til at vælge mellem sådanne tilbud og har ret til at flytte fra et botilbud til et andet. Det gælder, uanset om den ønskede bolig ligger i borgerens opholdskommune eller en anden kommune. Hvis den ønskede bolig ligger i en anden kommune end borgerens opholdskommune, er det i udgangspunktet et krav, at borgeren opfylder betingelserne for at modtage tilbuddet i begge kommuner. Den konkrete anvisning skal ske efter den enkelte borgers individuelle behov. Det frie valg kan indskrænkes af hensyn til kommunens styringsmuligheder.

Almenboligloven giver muligheder for etablering af en bred vifte af forskellige boliger, som udlejes til personer med handicap. Almene handicapboliger kan f.eks. tilvejebringes som bofællesskaber eller som individuelle selvstændige boliger med eget køkken, bad og toilet. Bofællesskaber kan både være individuelle bofællesskaber, hvor hver beboer har sin egen bolig med eget køkken, bad og toilet og derudover i et vist omfang deler et fællesareal med de øvrige beboere, eller de kan være kollektive bofællesskaber, hvor beboerne deles om et fælles køkken. Endelig kan almene handicapboliger etableres som plejeboliger med tilknyttede servicearealer, der anvendes til omsorgs- og servicefunktioner i umiddelbar tilknytning til boligerne.

Endelig har Folketinget i 2010 givet hjemmel til, at universiteterne kan indskyde midler i fonde, der har til hovedformål at etablere universitetsnære boliger med henblik på udlejning i nærmere afgrænsede perioder til studerende eller gæsteforskere. Boliger til studerende skal etableres efter reglerne i lov om almene boliger m.v. Videnskabsministeriet vil opfordre universiteterne til at arbejde for, at et antal boliger indrettes efter den nye tilgængelighedsstandard fra 2011.

Personlige hjælpeordninger

Borgere med et omfattende behov for hjælp som følge af en betydelig og varigt nedsat funktionsnedsættelse kan få tilskud til at ansætte hjælpere efter forskellige lovgivninger. Til de forskellige regelsæt knytter der sig en række forskellige krav til aflønning, udmåling af tilskud mv. Lovgivningen på området tager udgangspunkt i sektoransvarsprincippet.

Borgerstyret personlig assistance (BPA)

Med borgerstyret personlig assistance kan voksne med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der ikke eller kun i meget begrænset omfang kan bevæge sig og udføre almindelige daglige funktioner selv ansætte personer, der kan give dem praktisk og personlig hjælp i dagligdagen. Med ordningen er det muligt for borgeren at fastholde eller få et selvstændigt liv med fokus på vedkommendes personlige ønsker og behov, og dermed mere fleksibilitet i opgaveløsningen og mere indflydelse på eget liv.

Artikel 20: Personlig mobilitet

Dansk handicappolitik har fokus på, at personer med handicap skal have adgang til den hjælp, der kan sikre mobilitet uanset handicap. Blandt andet kan personer med handicap, der som følge af handicappet har vanskeligt ved at fastholde et arbejde, gennemføre en uddannelse eller opretholde aktiviteter i fritiden på linje med en person uden handicap uden brug af bil, få støtte til køb af en bil. Desuden er der mulighed for at få særlig indretning af bilen, hvis dette er nødvendigt som følge af handicappet. Se også under art. 19.

Transportministeriets tilgængelighedspolitik har fokus på, at der på offentlige veje og stisystemer skabes et sammenhængende færdselssystem, der også er velfungerende for mennesker med handicap. Det

betyder, at der skal være fokus på tilgængeligheden i såvel planlægnings-, projekterings-, anlægs- og driftsfasen i gennemførelsen af både større og mindre anlægsarbejder i vejsektoren.

Artikel 21: Ytrings- og meningsfrihed samt adgang til information

Personer med handicap har - ligesom alle andre - ytrings- og meningsfrihed i Danmark, jf. bl.a. grundloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 10.

Anvendelsen af tegnsprog

Danmark anerkender anvendelse af tegnsprog. Det antages ud fra forvaltningsloven samt den almindelige forvaltningsretlige grundsætning om forvaltningens undersøgelsespligt, at en myndighed har pligt til at sørge for, at en person der har høre-, syns- eller talehandicap får mulighed for tolkebistand i sin interaktion med myndigheden.

Den fælles tolkeløsning

Derudover har tolkebrugere efter den sociale lovgivning ret til tidsubegrænset tolk til en lang række aktiviteter, som er afgørende for deltagelse i samfundslivet på lige vilkår med alle andre. Desuden giver den fælles tolkeløsning hver tolkebruger ret til en timebank på syv timers tolkning om året, som tolkebrugeren selv kan prioritere, f.eks. til deltagelse i private aktiviteter. Døvblinde har dog i 2011 en timebank på i alt 20 timer. Se også under artikel 19.

Tilgængelige løsninger inden for den private sektor

Videnskabsministeriet arbejder for at fremme udviklingen af tilgængelige løsninger inden for den private sektor, herunder e-handelsløsninger, netbanker og elektroniske nyhedsmedier, blogs mv. Konkret har IT- og Telestyrelsen udarbejdet en initiativpakke, der indeholder en lang række forslag til initiativer, som samlet set har til formål at styrke opmærksomheden omkring vigtigheden af tilgængelighed. Et af initiativerne er nedsættelsen af en referencegruppe bestående af it-brancheorganisationer, it-udviklere og interesseorganisationer, som skal være rådgivende i forbindelse med iværksættelsen og prioriteringen af aktiviteter på området, herunder diskussion og prioritering af IT- og Telestyrelsens initiativpakke.

I efteråret 2010 blev der i samarbejde med Center for Ligebehandling af Handicappede, FDIH, e-handelsfonden og konsulentfirmaet Sensus afholdt et seminar om betydningen af og fordelene ved tilgængelige private e-handelsløsninger. Desuden har ministeriet fået udviklet et e-læringsværktøj om it-tilgængelighed målrettet private tjenesteudbydere, herunder e-handelsbutikker. For yderligere information henvises til artikel 9.

Regeringen og KL blev i aftalen om kommunernes økonomi for 2009 enige om, at anvendelsen af brugertilfredshedsundersøgelser bør indgå systematisk i alle kommuners kvalitetsstyring og -udvikling. På dette grundlag blev der igangsat pilotprojekter om sammenlignelige brugertilfredshedsundersøgelser på børne-, ældre- og handicapområdet. Der blev i samarbejde med ti kommuner udviklet og afprøvet et koncept for gennemførelse af sammenlignelige brugertilfredshedsundersøgelser i efteråret 2009 og foråret 2010. På baggrund af pilotprojektet blev regeringen og KL i aftalen om kommunernes økonomi for 2011 enige om at anbefale kommunerne hvert andet år at offentliggøre sammenlignelige oplysninger om den brugeroplevede kvalitet blandt modtagerne inden for en række velfærdsydelser bl.a. på handicapområdet. For at støtte op om brugertilfredshedsundersøgelser, der er sammenlignelige på tværs af institutioner og kommuner, blev kommunerne opfordret til at anvende det fælles udviklede koncept, som stilles til rådighed fra 2011. Anvendelsen af konceptet understøttes af inspirationsmateriale, erfaringsudveksling og tværgående analyser.

Artikel 22: Respekt for privatlivet

Personer med handicap nyder samme beskyttelse af deres privat- og familieliv som alle andre borgere i Danmark, jf. bl.a. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 8 om retten til respekt for privat- og familieliv.

Derudover er der som nævnt en lang række ydelser, som borgere med en varig funktionsnedsættelse kan få tildelt med henblik på at kunne nyde beskyttelse af deres privatliv på lige fod med andre borgere. Det kan eksempelvis være tilbud om bolig eller boligindretning, mulighed for selv at ansætte personlige hjælpere, samt mulighed for at få tildelt en lang række hjælpemidler, som eksempelvis kørestole og gangstativer eller kropsbårne hjælpemidler som høreapparater, parykker og lignende.

Artikel 23: Respekt for hjemmet og familien

Personer med handicap har efter dansk ret samme rettigheder som alle andre med hensyn til ægteskab, familieliv og forældreskab mv.

Efter lov om ægteskabs indgåelse og opløsning kan personer indgå ægteskab i Danmark, forudsat at de opfylder en række betingelser i relation til bl.a. alder, slægtskab, civilstand og opholdstilladelse.

Personer, der er ude af stand til at varetage deres anliggender, og som derfor er under værgemål må dog ikke indgå ægteskab uden værgens samtykke. Hvis værgeren nægter at give samtykke til indgåelse af ægteskab, kan kommunalbestyrelsens formand give tilladelse til, at den pågældende alligevel indgår ægteskabet.

Efter adoptionsloven må adoption kun bevilges, når den efter foretagen undersøgelse kan antages at være til gavn for den, som ønskes adopteret. Ved adoption af et barn under 18 år skal den, der ønsker at adoptere barnet, være godkendt som adoptant¹. Dette forudsætter bl.a., at adoptanten er egnet til at opfostre et adoptivbarn, herunder at opfostringen kan ske til barnets bedste trods et eventuelt handicap hos adoptanten.

Efter forældreansvarsloven træffes alle afgørelser om forældremyndighed, barnets bopæl, samvær mv. ud fra, hvad der er bedst for barnet. Ved vurderingen af barnets bedste i sådanne sager kan der bl.a. tages hensyn til handicap hos barnet eller dets forældre.

I forbindelse med den sundhedsfaglige udredning og stillingtagen til behandling med kunstig befrugtning skal den behandlede læge overveje, hvorvidt der er tvivl om en enlig kvindes eller et pars evne til at drage omsorg for et barn efter fødslen. Såfremt det vurderes at være tvivl herom, skal lægen med den enlige kvindes eller parrets samtykke indsende oplysninger til statsforvaltningen med anmodning om, at statsforvaltningen træffer afgørelse om, hvorvidt der kan iværksættes behandling mod kunstig befrugtning. Reglerne om vurdering af forældreegnethed (fastsat ved lov og bekendtgørelse) fastlægger en række saglige kriterier til brug for vurderingen af forældreegnethed med det formål at varetage det kommende barns tarv og trivsel.

Ved vurdering af, om der er tvivl om en kvindes eller et pars forældreegnethed, kan nedenstående indgå:

- eventuelle misbrugsproblemer hos kvinden eller parret;
- kvindens eller parrets mentale tilstand, der kan få betydning for omsorgsevnen for et kommende barn;
- forhold der kan bevirke anbringelse af barnet uden for hjemmet;
- at den ene eller begge kommende forældre allerede har et barn, der er anbragt uden for hjemmet på grund af familiens forhold.

Det er således forældrenes omsorgsevne, der har betydning for vurderingen af forældreegnethed. Det er dermed ikke bestemte sygdomsdiagnoser, som tillægges vægt i forbindelse med vurderingen af forældreegnethed.

---

¹ Godkendelse som adoptant kræves dog ikke ved adoption af ægtefælles barn eller adoptivbarn, eller i tilfælde, hvor der består et nært slægtskab eller andet særligt tilknytningsforhold mellem adoptanten og adoptivbarnet eller dets forældre.

Støtte til børn og unge med særlige behov

Den sociale lovgivning forpligter de kommunale myndigheder til at iværksætte støtte, når et barn eller en ung har særlige behov herfor. Dette gælder uanset årsagen til barnets eller den unges særlige behov, og omfatter dermed også børn med fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse. Støtten kan med udgangspunkt i barnets eller den unges behov gives direkte til barnet eller den unge eller til familien eller forældrene afhængigt af behovet. Der kan både gives såkaldte forebyggende foranstaltninger, som f.eks. en kontaktperson, praktisk eller pædagogisk støtte i hjemmet, aflastning mv., eller der kan iværksættes en anbringelse uden for hjemmet. Afgørelser om støtte kræver i udgangspunktet samtykke fra forældremyndighedsindehaveren, dog giver den sociale lovgivning mulighed for at anbringe et barn eller en ung uden samtykke fra den unge over 15 år eller forældremyndighedsindehaveren, hvis der er åbenbar risiko for, at et barns eller en ungs sundhed eller udvikling vil lide alvorlig skade på grund af:

- utilstrækkelig omsorg for eller behandling af barnet eller den unge,
- vold eller andre alvorlige overgreb
- misbrugsproblemer, kriminell adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge,
- eller adfærds- eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge.

En afgørelse om anbringelse uden for hjemmet kan indbringes for Ankestyrelsen.

Barnet eller den unge har ret til samvær med forældre, søskende og andet netværk under anbringelsen. Dog kan de sociale myndigheder under særlige omstændigheder begrænse samværet af hensyn til barnet eller den unge. En sådan afgørelse kan påklages.

Dansk udlændingeret

På det udlændingeretlige område vil personer, der som følge af handicap ikke er i stand til at opfylde en eller flere betingelser, i overensstemmelse med konventionen ikke blive mødt med disse krav. Det vil kun være de betingelser, som den pågældende grundet sit handicap ikke kan opfylde, der vil blive undtaget fra. Andre krav, som ikke relaterer sig til den pågældendes handicap, vil skulle opfyldes på lige fod med andre.

For så vidt angår personer med handicap og deres mulighed for at udøve familieliv med en ægtefælle, samlever eller mindreårige børn, hvor en af parterne ikke i forvejen er bosiddende i Danmark, er dette således beskyttet på lige fod med andre borgeres mulighed, idet betingelserne for familiesammenføring i udlændingeloven (Aliens Act) vil blive fraveget, hvis betingelsen sammen med handicappet udgør en barriere for, at personen med handicap kan nyde sin ret til familieliv på lige fod med andre. Dette gælder uanset om personen med handicap er herboende eller ansøger, og uanset om personen med handicap er barn eller voksen.

I det omfang en udlænding lider af en langvarig fysisk, psykisk, intellektuel eller sensorisk funktionsnedsættelse, og betingelserne for opnåelse af tidsubegrænset (permanent) opholdstilladelse sammen med handicappet udgør en barriere for, at personen med handicap kan opnå en sådan opholdsret med de fordele, der måtte følge af anden lovgivning, vil disse betingelser for tidsubegrænset (permanent) opholdstilladelse i udlændingeloven (Aliens Act) således blive fraveget.

For så vidt angår humanitær indsats henvises til artikel 11.

Artikel 24: Uddannelse

Dagtilbud

Som det fremgår af lovgivningen om dagtilbud, skal dagtilbuddene bl.a. være med til at fremme børns og unges trivsel, udvikling og læring. Dagtilbuddene skal medvirke til at forebygge negativ social arv og eksklusion, ved at de pædagogiske tilbud er en integreret del af både kommunens samlede generelle tilbud til børn og unge og af den forebyggende og støttende indsats over for børn og unge med behov for en særlig indsats, herunder børn og unge med nedsat psykisk og fysisk funktionsevne.

Hvorvidt et barn med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, som har behov for støtte, skal optages i et almindeligt dagtilbud efter dagtilbudsloven, eller om barnet skal indstilles til optagelse i et særligt dagtilbud efter servicelovens regler vurderes af et visitationsudvalg i kommunen.

I den forbindelse tages der udgangspunkt i barnets og familiens samlede situation, herunder blandt andet funktionsnedsættelsens art og omfang, behandlingsbehovet, barnets psykiske og sociale ressourcer og muligheder, barnets alder og dets behov for samvær og kontakt med andre børn med samme funktionsnedsættelse, f.eks. andre blinde eller døve børn, forholdet til søskende med videre sammenholdt med institutionens forhold.

Det skal ved optagelsen sikres, at barnets behandlingsbehov og muligheder for personlig udvikling tilgodeses. Hvis barnet ikke både fysisk, psykisk og socialt kan integreres i børnegruppen i et almindeligt dagtilbud, vil det for at sikre barnet de bedst mulige udviklingsbetingelser være hensigtsmæssigt at tilbyde det plads f.eks. i en handicapgruppe i tilknytning til et almindeligt dagtilbud eller i et særligt dagtilbud.

Beslutningen om optagelse skal ske i nært samarbejde med forældrene. Skal barnet integreres i et almindeligt dagtilbud, optages det efter de almindelige retningslinjer for optagelse i kommunen, medmindre barnet af sociale eller pædagogiske grunde har et særligt behov for optagelse i et dagtilbud, som kan begrunde en fravigelse af de almindelige principper for optagelse

Folkeskolen

Specialundervisningsområdet har gennemløbet en betydelig udvikling siden 1960'erne. Især siden Danmark tilsluttede sig Salamancaerklæringen i 1994, har den politiske målsætning været, at en større andel af elever med særlige behov skal undervises i tilknytning til den almindelige undervisning. Salamancaerklæringen understreger forpligtelsen til at give alle, uanset handicap, mulighed for at modtage undervisning i den almindelige skole, og at der skal tages hensyn til individuelle behov med hensyn til undervisningsstrategi, undervisningsform, hastighed, indhold og ressourcebehov. Med erklæringen introduceres begrebet ”den inkluderende skole.”

Tilrettelæggelsen af folkeskolens specialundervisning sker i overensstemmelse med Salamancaerklæringen ud fra et udgangspunkt om inklusion.

Gældende regler på området

Børn, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte, som ikke alene kan understøttes inden for rammerne af den almindelige undervisning, har krav på specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand.

Specialundervisningen gives i tilknytning til normalundervisningen (f.eks. ved at knytte en støttelærer til eleven), i specialklasser (f.eks. i klasser for elever med gennemgribende udviklingsforstyrrelser) og på specialskoler (f.eks. specialskoler med højt specialiserede kompetencer inden for specialundervisning af elever med svære generelle indlæringsvanskeligheder).

Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand kan kun gives til elever, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte, og hvis behov ikke alene kan understøttes ved brug af undervisningsdifferentiering og holddannelse inden for rammerne af den almindelige undervisning. Der må således ikke iværksættes specialundervisning, hvis elevens vanskeligheder kan afhjælpes inden for folkeskolens almindelige rammer.

Specialundervisning omfatter blandt andet rådgivning samt undervisning og træning i funktionsmåder og arbejdsmetoder, der tager sigte på at afhjælpe eller begrænse virkningen af psykiske, fysiske, sproglige eller sensoriske funktionsvanskeligheder. Herudover kan der ydes særlige undervisningsmaterialer og tekniske hjælpemidler, som er nødvendige i forbindelse med undervisningen af eleven.

Henvisning til specialundervisning sker efter indhentet pædagogisk-psykologisk rådgivning og efter samråd med eleven og forældrene. Det er således fastsat, at forældrene både skal inddrages i forbindelse med den pædagogisk-psykologiske vurdering og skolelederens eller kommunalbestyrelsens afgørelse om iværksættelse af specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Desuden skal forældrene orienteres skriftligt om alle indstillinger, rapporter m.v. om iværksættelse af specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Det samme gælder, hvis bistanden skal ændres eller ophøre.

Målsætning om øget inklusion

Undervisningsministeriet gennemførte i 2009 undersøgelsen ”Uddannelsesresultater og –mønstre for børn og unge med handicap”, som er den første landsdækkende repræsentative kortlægning af uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap (ikke-kognitive handicap).

Undersøgelsen viser, at børn med handicap børn har det svært i uddannelsessystemet. Sammenlignet med elever uden handicap får de lavere karakterer, flere dropper ud og færre unge søger ind på en ungdomsuddannelse. Undersøgelsen peger endvidere på, at skolen i særlig grad støtter dem, der har sværest ved at klare skolegangen, men den viser også, at støtten ikke er i stand til fuldt ud at kompensere for disse børn og unges handicap. Undersøgelsen konkluderer, at blandt andet positive forventninger og krav, handicapspecifik vejledning og hjælpemidler fulgt op af specialundervisning og handicapspecifik viden kan være fremmende for et positivt uddannelsesresultat for børn og unge med ikke-kognitive handicap.

Regeringen gennemførte i 2010 en analyse af folkeskolens specialundervisning i samarbejde med KL. Resultatet viser, at udgifterne til specialundervisning gennem de senere år har været markant stigende, og at de udgør hen ved 30 procent af de samlede udgifter til folkeskolen. Analysen viser endvidere, at der er forholdsvis mange elever i Danmark, sammenlignet med Sverige og Finland, der udskilles til undervisning i specialklasser og specialsoler. Det kan ikke dokumenteres, at denne udskillelse nødvendigvis er relevant for en så stor andel af eleverne, som udskilles i dag.

Regeringen og KL har en klar målsætning om, at den almindelige danske folkeskole skal være inkluderende og omfatte hovedparten af børn med særlige behov. Den forholdsvis store udskillelse i Danmark harmonerer ikke med målsætningen om inklusion. Som led i aftalerne om kommunernes økonomi for 2011 og 2012 aftalte regeringen og KL derfor at arbejde for, at den almindelige folkeskole bliver mere inkluderende, og så en stigende del af eleverne inkluderes. En inkluderende folkeskole vil frigøre ressourcer, der bl.a. kan bruges til at styrke den almindelige undervisning i folkeskolen.

Regeringen har endvidere fremsat et folkeskoleudspil, som indeholder en række initiativer, der skal bidrage til, at færre elever udskilles til segregeret specialundervisning.

Blandt de elever, som forventes at kunne inkluderes i den almindelige undervisning, er blandt andet elever med ADHD, Asperger, mildere grad af autisme og ikke-kognitive handicap.

I de følgende afsnit fremhæves en række af de initiativer, der er iværksat med henblik på at sikre inklusion af alle børn i folkeskoleundervisningen:

Skoleudvikling med henblik på inklusion i normalundervisningen

Der er afsat midler til skoleudvikling, der øger inklusion og faglighed samt reducerer henvisning til specialundervisning. Der bruges 13 mia. kr. på specialundervisningsområdet i dag og der er 33.000 elever, der får deres undervisning i specialsoler og specialklasser. Det er for mange, og det strider mod regeringens og kommunernes målsætning om, at folkeskolen skal være inkluderende. Der er 23 kommuner, der har fået bevilget tilskud til projekter under overskrifterne: a) Kommunale strategier, organisationsformer og beredskaber, b) Rammer for læring på skole- eller klasseniveau og c) Supplerende eller alternative elevaktiviteter tilrettelagt i sammenhæng med den undervisning eleverne i øvrigt modtager. Udviklingsarbejdet er afsluttet med udgangen af 2010.

Evalueringen af udviklingsarbejdet viste blandt andet, at det er muligt at inkludere flere elever i den almindelige undervisning, end skolerne gør i dag. Succesen beror på, at den anvendte inklusionsmetode er nøje tilpasset målgruppens specifikke vanskeligheder. Evalueringen viste endvidere, at inklusion generelt fremmes af et systemisk udgangspunkt, forældreinddragelse samt lærerkompetencer indenfor blandt andet relationsarbejde, evaluering og undervisningsdifferentiering. Evalueringen viste dog også, at skolerne havde problemer med at inkludere elever med massive vanskeligheder.

Vejledning om sagsbehandlingen i sager om specialundervisning og specialpædagogisk bistand i kommunerne

Undervisningsministeriet har udarbejdet en vejledning, der er en praktisk hjælp til at tilrettelægge og gennemføre et godt sagsforløb. Vejledningen henvender sig først og fremmest til de myndigheds personer, der har ansvaret for at træffe afgørelse om specialundervisning/specialpædagogisk bistand. Det vil sige skoleledere, børne- og kulturchefer, kommunale sagsbehandlere og PPR-medarbejdere. Vejledningen blev lanceret i december 2008 og er senest opdateret i februar 2011.

Øvrige initiativer

Regeringen har herudover igangsat en række øvrige initiativer med henblik på at styrke kvaliteten af specialundervisningen, herunder:

- Forsøg med indkøb af it-rygsække til læse-/stavesvage elever. Formålet er at øge elevernes læring og mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Projektet afsluttes i 2013.
- Udgivelse af en manual, der beskriver målsætningen for kommunernes tilsyn med specialundervisningen, principper for tilsynet, tilsynets opgaver, tilsynets virkemidler og tilsynets organisering. Manualen er ikke et bindende dokument, men alene et materiale til inspiration og støtte for kommunernes tilsynsarbejde.
- Udarbejdelse af et iagttagelsesmateriale med henblik på en nøjere beskrivelse af specifikke funktionsnedsættelser hos tosprogede elever, der skyldes andre forhold end sprogproblemer og med det formål, at der udarbejdes beskrivelser af metoder og materialer. Udviklingsarbejdet forventes igangsat i foråret 2011.
- Undervisningsministeriet har igangsat udviklingen af en ordblindedtest, som kan anvendes på tværs af uddannelsesniveauer med det formål tidligere i uddannelsesforløbet at få identificeret elever med dysleksi. Testen forventes færdigudviklet i 2013.

Ungdomsuddannelser

Det fremgår af Aftale om udmøntning af globaliseringspuljen fra november 2006, der skal medvirke til at gøre Danmark til et førende vækst-, viden og iværksættersamfund, at mindst 95 procent af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2015. Det er den såkaldte 95-procent-målsætning.

For at opfylde den ambitiøse målsætning er det ikke nok at betragte ungdomsuddannelserne isoleret. Grundskolen og vejledningen i grundskolen er vigtige medspillere. Derfor har regeringen sat initiativer i gang inden for grundskolen, vejledningen og erhvervsuddannelserne. Alle initiativerne har til formål at arbejde for, at 95-procent-målsætningen bliver opfyldt.

Inden for ungdomsuddannelsesområdet gives der specialpædagogisk støtte for at sikre, at elever med såvel fysisk som psykisk funktionsnedsættelse bliver i stand til at gennemføre deres uddannelse og opnå den uddannelseskompetence og eventuelt videreuddannelseskompetence, som uddannelsen tager sigte på. En elev/studerende med funktionsnedsættelse kan dermed modtage undervisning ved de institutioner, som i øvrigt udbyder undervisning.

Lovgivningen dækker såvel psykiske som fysiske funktionsnedsættelser hos elever fra private grundskoler til studerende på videregående uddannelser. Der er endvidere en forsøgsordning, som muliggør, at voksne med særlige behov eller et handicap, som deltager i en arbejdsmarkedsuddannelse, kan søge skolen om specialpædagogisk støtte. Målgruppe og støtteformer er forskellige for de

uddannelsesniveauer, som har regler om specialpædagogisk støtte. Det kan indebære overgangsproblematikker, f.eks. i forbindelse med test og udredning, særligt for den meget store gruppe af støttemodtagere med dysleksi.

Undervisningsministeriet har netop udsendt en vejledning om kommuners og uddannelsesinstitutioners samarbejde om iværksættelse af specialpædagogisk støtte i ungdomsuddannelserne. Danske Handicaporganisationer har deltaget i arbejdsgruppen om udarbejdelsen af vejledningen.

Uddannelses- og erhvervsvejledning for unge med særlige behov

Vejledningen af unge, herunder også unge med særlige behov, i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse eller beskæftigelse forestås af kommunerne. Ved vejledningsreformens gennemførelse i 2004 etableredes Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU) med 46 centre spredt ud over landet. Det er UU's opgave at vejlede unge i overgange fra grundskole til ungdomsuddannelse eller erhverv. En af hovedårsagerne til denne reform var at øge vejledningsindsatsen for de unge, som måtte have et særligt vejledningsbehov.

Af gældende regler på vejledningsområdet fremgår det herudover, at vejledningen skal varetages af personer, der har en uddannelses- og erhvervsvejlederuddannelse, som er godkendt af Undervisningsministeriet, eller som kan dokumentere et tilsvarende vejledningsfagligt kompetenceniveau. Ministeriet har derfor foranlediget udvikling af en diplomuddannelse i uddannelses- og erhvervsvejledning. Et af modulerne på denne uddannelse har overskriften Vejledning af børn, unge og voksne med særlige behov. Modulets formål er, at den studerende tilegner sig viden om og erhverver sig forudsætninger for at kunne yde vejledning om uddannelse og erhverv overfor børn, unge og voksne, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte.

Ungdomsuddannelse for unge med særlige behov

Folketinget vedtog i 2007 lov om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov. Formålet med ungdomsuddannelsen er, at unge udviklingshæmmede og andre unge med særlige behov opnår personlige, sociale og faglige kompetencer til en så selvstændig og aktiv deltagelse i voksenlivet som muligt og eventuelt til videre uddannelse og beskæftigelse.

Unge udviklingshæmmede og andre unge med særlige behov, der ikke har mulighed for at gennemføre en anden ungdomsuddannelse med specialpædagogisk støtte, har således fået et retskrav på en 3-årig ungdomsuddannelse efter endt grundskole, der er tilpasset deres særlige forudsætninger og behov. Dermed ligestilles disse unge med andre unge, så alle unge har mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Ungdomsuddannelsen for unge med særlige behov er et planlagt og koordineret uddannelsesforløb beskrevet i en uddannelsesplan, hvor der sigtes mod progression i den enkelte unges udvikling.

Ansvar for ungdomsuddannelse for unge med særlige behov er placeret i kommunerne hos kommunalbestyrelsen, der også har finansieringsansvar for uddannelsen.

Den 28. februar 2010 (seneste opgørelse) var der i alt 3.418 unge, der var aktive på ungdomsuddannelsen.

Loven trådte i kraft den 1. august 2007 og skal tages op til revision i folketingsåret 2011-12.

- Undervisningsministeren har i 2008, 2009 og 2010 afgivet *Redegørelse til Folketingets Uddannelsesudvalg om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov om den løbende evaluering af ungdomsuddannelse for unge med særlige behov*.
- En *Vejledning om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov*, som nærmere skal forklare og uddybe regelgrundlaget, har været i ekstern høring og forventes udsendt medio 2011.
- Som opfølgning på aftale om finansloven for 2010 er nedsat en *Arbejdsgruppe om overbygning til ungdomsuddannelse for unge med særlige behov* med deltagelse af relevante fagpersoner og interessenter, der skal vurdere behovet for at etablere en overbygning til ungdomsuddannelsen og i givet fald stille forslag herom. Arbejdsgruppen har løbende inddraget relevante fagpersoner og

interessenter samt taget kontakt til skoleforeninger, interesseorganisationer, arbejdsmarkedets parter m.fl. Arbejdet forventes afsluttet medio 2011.

Øvrige initiativer

Forsøg med særlige klasser på de gymnasiale uddannelser for elever med Aspergers syndrom.

På Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium er der siden henholdsvis 2007 og 2008 gennemført forsøg med særlige gymnasieklasser for elever med Aspergers syndrom. Undervisningsministeriet har desuden givet tilskud til opstart af yderligere nye forsøgsklasser. Forsøgene indebærer primært etablering af små klasser, udvidet lærerdækning og struktureret skoledag, mens der ikke er givet dispensationer fra bestemmelserne om undervisning og prøver. Formålet med forsøgene er, at eleverne skal gennemføre en almengymnasial uddannelse. Gymnasierne skal derudover have fokus på at inkludere eleverne i undervisningen i de ordinære klasser og i gymnasiemiljøet på skolerne. Danmarks Evalueringsinstitut har i 2009/10 gennemført en devaluering af første uddannelsesår på tre forløb med treårige gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom.

Voksenuddannelse

I de følgende afsnit fremhæves en række af de initiativer, der er iværksat for at styrke kvaliteten i indsatsen for voksne med handicap:

Styrket fleksibilitet og tilgængelighed af videregående uddannelser

Undervisningsministeriet afsatte i 2009 seks millioner kroner til ni forskellige it-projekter inden for didaktik, studieredskaber, kompetenceudvikling, it-baserede prøveformer, undervisningsdifferentiering, fastholdelse, efter- og videreuddannelse, fjernundervisning og uddannelseskompetencer til det nye årtusinde.

Formålet med projekterne var at styrke uddannelsernes fleksibilitet og tilgængelighed ved hjælp af it, så de videregående uddannelser i højere grad kan imødekomme særlige behov - det være sig geografiske, lærings- eller kompetencemæssige. Projekterne har bidraget til at udvikle best practice for målrettet it-anvendelse med henblik på at formidle og udbrede gode erfaringer med øget fleksibilitet og forbedrede it-kompetencer. Støtteforanstaltninger på universitetsuddannelserne administreres af Undervisningsministeriet.

Udvikling af tegnsprogstolkeuddannelsen

Undervisningsministeriet har i 2010 fået udarbejdet en undersøgelse af forholdene for tegnsprogstolkeuddannelsen i Danmark. På baggrund af undersøgelsen har man dels sikret, at der fortsat er to udbudssteder af tegnsprogstolkeuddannelsen i Danmark, og dels iværksat udvikling af en mere tidssvarende uddannelse, som skal være en professionsbacheloruddannelse.

Pædagogisk vejledning til ordblindeundervisning for voksne

Dansk Videnscenter for Ordblindhed har for Undervisningsministeriet udarbejdet en pædagogisk vejledning til ordblindundervisningen for voksne. Formålet med vejledningen er at vejlede og inspirere til undervisning og specialpædagogisk støtte til voksne deltagere med ordblindhed. Målgrupperne er både deltagere med dansk som modersmål og deltagere med dansk som andetsprog. Vejledningen giver konkrete forslag til læsepædagogisk tilrettelæggelse af undervisning, og hvordan der kan ske en hensigtsmæssig samordning med andre undervisningstilbud eller ordblindundervisning foretaget på virksomheder. Vejledningen er udgivet som webpublikation på Undervisningsministeriets hjemmeside og er udgivet i bogform af Dansk Videnscenter for Ordblindhed. Udarbejdelsen af vejledningen er igangsat i 2006 og færdiggjort i 2010.

Ordblindetest til voksne med dansk som andetsprog

Center for Læseforskning har for Undervisningsministeriet udviklet og afprøvet en test til mere sikker identifikation af voksne ordblind med dansk som andetsprog. Afprøvningen har vist, at det nyudviklede testmateriale er velegnet til at identificere gruppen af ordblind med dansk som andetsprog. Formålet med

at igangsætte udviklingsarbejdet var at forbedre institutionernes nuværende muligheder for at vurdere om læsevanskeligheder hos voksne med dansk som andetsprog først og fremmest skyldes generelle dansksproglige vanskeligheder, eller om det er sandsynligt at vanskelighederne til dels skyldes ordblindhed.

Ordblindetesten, en vejledning og en instruktionsvideo er udsendt til udbydere af ordblindeundervisning for voksne i foråret 2011.

Danskuddannelse til voksne udlændinge

Udenlandske personer med handicap og traumatiserede udlændinge med lovligt ophold i Danmark har på lige fod med øvrige udlændinge ret til tre års danskuddannelse, som tilbydes på en af de tre danskuddannelser alt efter udlændingens skolebaggrund fra hjemlandet og den forventede indlæringshastighed. Tilbuddet skal være tilrettelagt efter den enkeltes behov og forudsætninger.

Udbydere af danskuddannelse har mulighed for at tilbyde undervisning i mindre grupper og enkeltmandsundervisning for udlændinge med handicap. Det fremgår af danskuddannelsesloven, at kommunalbestyrelsen har pligt til at forlænge den treårige uddannelsesperiode, hvis udlændingen har været afskåret fra at deltage i danskuddannelse som følge af sygdom, traumer eller handicap.

For at fremme udviklingen af tilbud til personer med handicap og traumatiserede flygtninge og udlændinge støtter Integrationsministeriet en række udviklingsprojekter, herunder efteruddannelse i undervisningen af personer med handicap og traumatiserede i tilknytning til danskuddannelserne samt TRIB-projektet, med fokus på traumatiserede, som blev afsluttet i 2010. Desuden har ministeriet udsendt en række publikationer, for eksempel vejledningen *Undervisning af traumatiserede flygtninge og indvandrere i dansk som andetsprog med et rehabiliterende perspektiv*, august 2005, samt finansieret erfaringsopsamlingen *Det gælder om at rydde sten af vejen – undervisning af kursister med særlige undervisningsbehov i danskuddannelser og i samarbejde med specialundervisning – status og inspiration*, UCC 2008. Vejledningerne og rapporterne kan hentes på www.nyidanmark.dk.

Uddannelse som aktiveringstilbud

Efter beskæftigelseslovgivningen er der mulighed for at give tilbud om uddannelse til ledige – herunder også ordinær uddannelse – når det vurderes, at dette bedst og hurtigst kan bringe personen ud af ledigheden. Under uddannelsen modtager personen sin hidtidige forsørgerydelse, f.eks. kontanthjælp, arbejdspløshedsdagpenge eller sygedagpenge.

Med henblik på at understøtte, at personer med særlige behov kan deltage i uddannelsesstilbuddet, kan der under tilbuddet ydes hjælpemidler i form af undervisningsmaterialer, arbejdsredskaber og mindre arbejdspladsindretninger. Der kan tillige gives tilskud til en mentor for personen.

Uddannelse som revalidering

Desuden er der mulighed for *revalidering* for personer, som har en dokumenteret nedsat arbejdsevne af fysiske, psykiske eller sociale årsager. Det er en betingelse, at der er en realistisk mulighed for, at revalideringen kan føre til hel eller delvis selvforsørgelse, og at der ikke er andre typer af erhvervsrettede aktiviteter, som kan hjælpe personen til selvforsørgelse i stedet for en egentlig revalidering. Revalideringen skal kvalificere personen til et ordinært job eller – hvis dette ikke er muligt – til et fleksjob.

Aktiviteter, som revalidenden gennemfører, før det erhvervmæssige sigte er afklaret, kaldes forrevalidering. Dette er aktiviteter med et erhvervsmodnende eller afklarende sigte. F.eks. kan det være erhvervsintroducerende forløb eller undervisning på folkeskole- eller gymnasieniveau eller andre afklarende aktiviteter. Når det erhvervmæssige sigte er blevet afklaret, udarbejder kommunen sammen med revalidenden en jobplan, hvori beskæftigelsesmålet angives.

Under revalidering med en jobplan modtager personen revalideringsydelse, der svarer til højeste dagpengesats. Unge under 25 år modtager som udgangspunkt halv sats. Det forventes, at satserne pr. 15.

april 2011 ændres for unge under 30 år. Derefter vil disse unge modtage revalideringsydelse svarende til kontanthjælpssatsen, med mindre de er forsørgere over hjemmeboende børn eller forud for revalideringen har haft væsentlige indtægter.

En revalidering skal gennemføres på så kort tid som muligt, og der kan højst gives revalideringsydelse i 5 år. Perioden kan under særlige omstændigheder være længere.

Under revalidering kan der gives særlig støtte til undervisningsmaterialer, arbejdsredskaber og arbejdspladsindretninger samt mentor. Der kan tillige gives særlig støtte til nødvendige merudgifter til bolig på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne for revaliderende under 25 år, som får halv revalideringsydelse.

Hvis personens beskæftigelsesmæssige problemer umiddelbart kan løses gennem deltagelse i andre erhvervsrettede aktiviteter, kan der ikke tilbydes revalidering.

Artikel 25: Sundhed

Det danske sundhedssystem er baseret på princippet om let og lige adgang for alle borgere, og langt de fleste sundhedsydelser i Danmark er gratis.

Det danske sundhedsvæsen består af en primær sektor – praksissektoren og det kommunale sundhedsvæsen – og en sekundær sektor – sygehusene.

Praksissektoren består af autoriserede sundhedspersoner – praktiserende læger, speciallæger, fysioterapeuter, tandlæger m.v. – der driver privat virksomhed men med overenskomst med det offentlige, der helt eller delvist betaler for patienternes ydelser her. Den praktiserende læge fungerer som patienternes primære behandler og indgang til det øvrige sundhedsvæsen.

Kommunerne står for en lang række sundhedsydelser som f.eks. genoptræning, hjemmesygepleje, sundhedspleje, tandpleje og er endvidere hovedansvarlig for den forebyggende og sundhedsfremmende indsats.

Tolkebistand til sundhedstilbud ud over sygehusbehandling ydes efter reglerne i lov om den nationale tolkemyndighed, som tidsubegrænset tolkning, se art. 19 og 21. Når døvetolkning ydes i forbindelse med sygehusbehandling anses tolkningen som en del af behandlingen.

Generelt er der i forbindelse med behandling hos praktiserende læge, speciallæge og på sygehus adgang til tolkning for hørehæmmede. Der ydes ubegrænset tolkning til læge og speciallæge mv.

Der er ikke fastsat særskilte regler om tolkning til personer med hørehandicap i sundhedsloven. Sygehusvæsenet er imidlertid forpligtet til at yde tolkebistand i forbindelse med sygehusbehandling, hvis det af sygehuset skønnes nødvendigt for at yde behandling m.v. Tolkebistand anses i disse tilfælde for at være en del af sygehusbehandlingen, og udgiften hertil afholdes af sygehusvæsenet.

Initiativer:

- For at forbedre kontrollen med medicin håndtering – særligt på bostederne – gennemfører Sundhedsstyrelsen - i samarbejde med Socialministeriet, KL, Danske Regioner og Indenrigs- og Sundhedsministeriet i øjeblikket et projekt, hvor embedslægerne anvender lægemiddelstatistikken til et målrettet tilsyn over for bosteder, hvor medicinforbruget ligger særlig højt.
- Embedslægerne har – på baggrund af statistikken – ultimo 2010/primus 2011 rettet henvendelse til i alt 92 institutioner, som alle herefter har udarbejdet en redegørelse til Sundhedsstyrelsen. På baggrund af disse redegørelser tager embedslægerne på tilsynsbesøg på udvalgte bosteder og kontakter de relevante ordinerende læger. Projektet vil blive evalueret i den kommende tid for at vurdere, om der er grundlag for at gøre statistikken og det skærpede tilsyn permanent.

Tandpleje

Kommunerne tilbyder, mod en delvis egenbetaling, omsorgs- og specialtandpleje til personer, der på grund af nedsat førlighed eller vidtgående fysisk eller psykisk handicap kun vanskeligt kan udnytte de almindelige tandplejetilbud. De nærmere krav til omsorgs- og specialtandplejen er fastsat i Sundhedsstyrelsens vejledning om omfanget af og kravene til den kommunale og regionale tandpleje.

Vederlagsfri fysioterapi

Kommunen tilbyder vederlagsfri fysioterapi til personer med et varigt svært fysisk handicap og til personer med funktionsnedsættelse som følge af en progressiv sygdom. Målgruppen omfatter fire diagnosegrupper:

- Medfødte eller arvelige sygdomme
- Erhvervede neurologiske sygdomme
- Fysiske handicap som følge af ulykke
- Funktionsnedsættelser i led og/eller muskler som følge af inflammatoriske sygdomme.

Den nærmere afgrænsning af målgruppen er fastsat i vejledning fra Sundhedsstyrelsen.

Formålet med vederlagsfri fysioterapi er at forbedre funktioner, vedligeholde funktioner eller forhale forringelser af funktioner. Fysioterapien ydes på hold eller individuelt og omfatter bl.a. konditions- og styrketræning samt manuel behandling.

Forebyggende hjemmebesøg

Den danske sociallovgivning indeholder bestemmelser, der bl.a. sigter på at fremme borgernes sundhed. Dette gælder bl.a. tilbud om forebyggende hjemmebesøg, som kommunalbestyrelsen skal tilbyde alle mennesker, der er fyldt 75 år og bor i eget hjem. Kommunalbestyrelsen kan dog vælge at undtage de borgere, der modtager både hjælp til personlig pleje og praktisk hjælp. Formålet er at yde en forebyggende og sundhedsfremmende indsats over for ældre, herunder ældre mennesker med funktionsnedsættelser, ved at give råd og vejledning om aktiviteter og støttemuligheder.

Tilbud om træning og genoptræning

Regionsrådet skal tilbyde en individuel genoptræningsplan til patienter, der har et lægefagligt begrundet behov for genoptræning efter udskrivning fra sygehus.

Der ydes også genoptræning til afhjælpning af fysisk funktionsnedsættelse forårsaget af sygdom eller ulykke, der ikke behandles i tilknytning til en sygehusindlæggelse. Der ydes desuden hjælp til at vedligeholde fysiske eller psykiske funktioner til personer, der på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer har behov herfor.

Folkesundhedskampagner

Hvert år gennemfører Sundhedsstyrelsen en lang række nationale sundhedsfremmende og forebyggende kampagner med fokus på blandt andet livsstil, fysisk aktivitet, tobak og alkohol. Kampagnerne er i deres visuelle udtryk og tekst tilrettelagt, så budskaberne er letforståelige og tilgængelige for alle. Som led i den nationale influenzavaccinationskampagne indrykkes der samtidig annoncer i diverse patientforeningers blade målrettet patient- og handicapgrupper, der er i risiko for at blive alvorligt syge af influenza. I forhold til hjemløse psykisk syge er der i 2009 igangsat et særligt initiativ, der skal støtte denne gruppe i at stoppe med at ryge.

Hiv og aids oplysning

Mennesker med handicap henvises almindeligvis til de generelle oplysningskanaler via elektroniske hjemmesider, skriftligt oplysningsmateriale og personlig rådgivning. Imidlertid er der i 2010 igangsat et initiativ om sex og sundhed for unge med indlæringsvanskeligheder – primært psykisk udviklingshæmmede. Målet er at udvikle metoder til formidling af seksualoplysning til unge med særlige behov og tilbyde dem undervisning om sex, herunder oplyse om hiv/aids.

Artikel 26: Habilitering og rehabilitering

Den danske sociallovgivning indeholder en lang række bestemmelser, der på forskellig vis har til formål at sikre habilitering og rehabilitering af mennesker med medfødt og/eller erhvervet handicap. Disse tilbud supplerer rehabiliterende tilbud fra andre sektorområder. Hjælpen efter sociallovgivningen består dels af optræning og/eller vedligeholdelse af fysiske, psykiske, kognitive og sociale færdigheder, dels af støtte i form af hjælpemidler, udgiftsdækning, personlig og praktisk hjælp mv., som skal kompensere borgeren for den nedsatte funktionsevne. Formålet er at borgeren opnår bedst mulig funktionsevne; bevægelses- og aktivitetsmæssigt, kognitivt, emotionelt og socialt. Alle disse former for hjælp udgør et frivilligt tilbud til borgeren, ligesom borgeren har mulighed for at klage over både arten og omfanget af den hjælp, der tilbydes.

Rehabilitering på sundhedsområdet

Det fremgår af sundhedsloven, at der er ret til let og lige adgang til sundhedsvæsenet. Rehabilitering nævnes ikke i lovgivningen på sundhedsområdet som en særlig opgave eller ansvarsområde. Lovbestemte ydelser såsom ”genoptræning”, ”hjemmesygepleje” og ”patientrettet forebyggelse” er dog alle eksempler på ydelser med et rehabiliterende sigte og det er ydelser, som alle med et (læge) fagligt behov for har ret til - dog med de begrænsninger der følger af de enkelte bestemmelser.

Rehabilitering er på sundhedsområdet karakteriseret ved ydelser ved autoriserede sundhedspersoner, der ofte indledes på sygehus og efterfølgende efter udskrivning overgår til egen læge (som f.eks. kan henvise til ydelser ved privatpraktiserende fysioterapeuter) og til kommunerne.

Sundhedsstyrelsen har netop afsluttet et sundhedsfagligt arbejde med forløbsprogrammer for behandling og rehabilitering af både børn og voksne med traumatisk hjerneskade og tilgrænsende lidelser samt apopleksi, der beskriver den samlede tværfaglige, tværsektorielle og koordinerede indsats. Forløbsprogrammerne for børn og unge henholdsvis voksne med erhvervet hjerneskade er offentliggjort den 15. juni 2011 og vil udgøre en ramme for en styrket regional og kommunal indsats.

Der er på finansloven for 2011 afsat 150 mio. kr. i perioden 2012-2014 til udsatte patienter med hjerneskade. Midlerne afsættes til løft af indsatsen på genoptrænings- og rehabiliteringsområdet for patienter, som har været igennem lange og alvorlige sygdomsforløb. Herudover styrker regeringen, Dansk Folkeparti og Pia Christmas-Møller som led i den nye aftale om sundhedsindsatsen for hjerneskaderamte med 100 mio. kr. til hurtigere genoptræning og rehabilitering til unge med hjerneskade og med 50 mio. kr. til et nyt center for hjerneskade på Glostrup Hospital.

Regeringen har udarbejdet en fælles vejledning om kommunal rehabilitering. Vejledningen skal understøtte kommunernes tværgående opgaveløsning på rehabiliteringsområdet. Vejledningen beskriver det eksisterende regelsæt på tværs af lovgivningsområder, formålet med rehabilitering, typiske indsatser i rehabiliteringsforløb og det tværfaglige samarbejde fx på tværs af kommunale forvaltningsområder.

Tilbud om rehabilitering i forhold til nydanskere med helbredsproblemer

Sygdom og helbredsproblemer er en barriere for flygtninge/indvandreres tilknytning til arbejdsmarkedet i Danmark. Integrationsministeriet iværksatte derfor en undersøgelse blandt 10 danske kommuner med det formål at belyse etniske minoriteters sygdomsforløb og disses betydning for beskæftigelse. Resultaterne er formidlet i publikationen ”Helbred og integration” fra marts 2009.

Undersøgelsen vurderer, at ca. 80 pct. af nydanskere på længerevarende kontanthjælp ikke er arbejdsmarkedsparete på grund af helbredsmæssige problemer, heraf er størstedelen kvinder med uafklarede helbredsproblemer. Med udgangspunkt i de deltagende kommuner anslås det, at syge kontanthjælpsmodtagere med dansk baggrund næsten fire gange oftere får afdækket deres sygdomsforhold og ressourcer, end det er tilfældet for syge nydanskere.

For at afhjælpe dette har Integrationsministeriet blandt andet med en række kurser for kommunale sagsbehandlere i efteråret 2008 formidlet effektfulde metoder og gode samarbejdsformer mellem

beskæftigelses- og sundhedsfaglige aktører, der kan fremme arbejdsmarkedsdeltagelsen for nydanskere. Ministeriet har endvidere støttet udviklingen af det såkaldte Helbredsafklarende Team i Odense Kommune, der bruger en tværfaglig metode til afklaring af kontanthjælpsmodtagere med komplekse eller uigennemsigtige sygdomsmønstre. Modellen er udbredt til flere andre kommuner.

Ministeriet vil også i de kommende år arbejde for at styrke arbejdsmarkedstilknytningen for nydanskere med helbredsmæssige problemer. Dette vil blandt andet ske ved at støtte en række udviklingsprojekter.

Artikel 27: Arbejde og beskæftigelse

I 2002 var andelen af personer med handicap i beskæftigelse 51 pct. I 2005 var andelen 53,7 pct. I 2008 var andelen 51,2 pct. og i 2010 46,6 pct.

Beskæftigelsesandelen for personer *uden handicap* har ikke ændret sig signifikant mellem 2002 og 2008, mens der for 2008- 2010 er sket et signifikant fald med 4,6 pct. fra 81,9 pct. til 77 pct. Der er således sket et fald i beskæftigelsen mellem 2008 og 2010 for både personer med og uden handicap, Trods en målrettet indsats for at øge antallet af mennesker med handicap i beskæftigelse, er niveauet således fortsat forholdsvis statisk.

For at sikre, at personer med handicap kan få en tilknytning til arbejdsmarkedet har regeringen sammen med Danske Handicaporganisationer igangsat en handicapstrategi, som løber over 4 år. Afsættet for strategien er, at det skal kunne lade sig gøre at forene handicap og beskæftigelse. Som led i strategien igangsættes der 9 initiativer, der har fokus på de tre centrale aktører i handicapindsatsen - jobcentrene, den enkelte person med handicap og virksomhederne. Initiativerne fordeler sig inden for følgende tre indsatsområder og dækker både fastholdelse og inklusion af personer med handicap på arbejdsmarkedet:

- At lette kombinationen af handicap og job.
- At udbrede kendskabet til eksisterende kompensationsmuligheder
- At tilvejebringe mere viden om effektive veje til at få flere mennesker med handicap i beskæftigelse.

Private og offentlige virksomheder har derudover mulighed for at søge penge fra en pulje (handicappuljen) til projekter, der på forskellig måde hjælper personer med handicap til at finde en plads på arbejdsmarkedet.

Kommunen har ansvaret for beskæftigelsesindsatsen, men Arbejdsskadestyrelsen hjælper med til at få afklaret den tilskadekomnes situation og kan blandt andet tilkende et midlertidigt tab af erhvervssevne. Dette er med til at forhindre, at den tilskadekomne føler sig fastlåst i sin situation med risiko for at pågældende mister tilknytningen til arbejdsmarkedet.

Generelt er der fokus på sagsbehandlingstiden for arbejdsskadesager. Arbejdsskadestyrelsen har derudover et særligt fokus på de sager, hvor en arbejdsskade truer med at hindre en person i at komme tilbage på arbejdsmarkedet. Disse sager har særligt høj prioritet med hensyn til hurtig afklaring.

Arbejdsskadestyrelsen arbejder på også at inddrage andre relevante aktører f.eks. fagforbund for at støtte den tilskadekomne i bestræbelserne for at vende tilbage til arbejdsmarkedet.

Endvidere er personer med handicap – uanset hvilket handicap, der er tale om – omfattet af den almindelige beskæftigelsespolitiske indsats. Indebærer handicappet, at der er behov for særlige foranstaltninger eller bistand som f.eks. personlig assistance, kan det bevilges gennem lov om kompensation til mennesker med handicap i erhverv m.v. Formålet med de kompenserende ordninger er at styrke og stimulere mulighederne for beskæftigelse og arbejdspladsfastholdelse af personer med handicap og at give disse de samme muligheder for erhvervsudøvelse som personer uden handicap. Se i øvrigt svar til artikel 19.

Lov om forbud mod forskelsbehandlingsloven forbyder direkte og indirekte forskelsbehandling samt chikane og instruktion om at forskelsbehandle på grund af bl.a. handicap. Handicap er indsat i loven som diskriminationskriterium, som gennemfører dele af Rådets direktiv 2000/78 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv.

Det følger af Forskelsbehandlingsloven, at en arbejdsgiver ikke må forskelsbehandle lønmodtagere eller ansøgere til ledige stillinger ved ansættelse, afskedigelse, forflyttelse, forfremmelse eller med hensyn til løn- og arbejdsvilkår. Forskelsbehandling med hensyn til lønvilkår foreligger, hvis der ikke ydes lige løn for samme arbejde eller for arbejde, der tillægges samme værdi.

Endvidere gælder der i forhold til personer med handicap en tilpasningsforpligtelse efter loven, hvorefter arbejdsgiver skal træffe de foranstaltninger, der er hensigtsmæssige i betragtning af de konkrete behov for at give en person med handicap adgang til beskæftigelse, til at udøve beskæftigelse eller have fremgang i beskæftigelse. Tilpasningsforpligtelsen gælder dog ikke, hvis arbejdsgiveren derved pålægges en uforholdsmæssig stor byrde. Lettes byrden i tilstrækkeligt omfang gennem offentlige foranstaltninger, anses byrden ikke for at være uforholdsmæssig stor.

Det skal tilføjes, at forbuddet mod forskelsbehandling også gælder for enhver, der driver vejlednings- og uddannelsesvirksomhed, og enhver, der anviser beskæftigelse, samt enhver, der fastsætter bestemmelser og træffer afgørelse om adgang til at udøve selvstændigt erhverv, og enhver, der træffer beslutning om medlemskab og deltagelse i en lønmodtager- eller arbejdsgiverorganisation, og de fordele, sådanne organisationerne giver medlemmerne.

Kompensation til personer med handicap i erhverv m.v.

Formålet med Lov om kompensation til mennesker med handicap i erhverv er at styrke og stimulere mulighederne for beskæftigelse og arbejdspladsfastholdelse af personer med handicap og at give disse de samme muligheder for erhvervsudøvelse som personer uden handicap. Lov om kompensation til handicappede i erhverv m.v. indeholder 4 ordninger:

Personlig assistance til mennesker med handicap i erhverv og i forbindelse med almindelig efter- eller videreuddannelse

Der kan ydes tilskud til en virksomhed til aflønning m.v. af en personlig assistent. Personlig assistance kan ydes til ledige, lønmodtagere og selvstændigt erhvervsdrivende, der på grund af en varig og betydelig fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse har behov for særlig personlig bistand. Formålet med ordningen er at give personer med handicap samme muligheder for erhvervsudøvelse som personer uden handicap. Den personlige assistent skal bistå personen med funktioner, der følger af beskæftigelsen, og som den pågældende på grund af funktionsnedsættelsen har behov for særlig personlig assistance til.

Der kan også ydes støtte til beskæftigede, der på grund af varig og betydelig fysisk eller psykisk handicap har behov for personlig assistance uden for normal arbejdstid for at kunne deltage i almindelig efter- og videreuddannelse inden for det pågældende erhverv.

Løntilskud ved ansættelse af nyuddannede

Med henblik på at indslusning på arbejdsmarkedet af en person med handicap, der har gennemført en uddannelse af mindst 18 måneders varighed, som kan berettiges til optagelse i en a-kasse, kan der i op til 2 år efter uddannelsens afslutning, gives støtte til ansættelse hos en offentlig eller privat arbejdsgiver. Ansættelsen med løntilskud gives kun, hvis personen ikke har opnået beskæftigelse der har givet erfaring inden for det arbejdsområde, som uddannelsen kvalificerer til. Der kan gives løntilskud i op til 1 år.

Fortrinsadgang

Ved beskæftigelse af en ledig stilling er offentlige arbejdsgivere forpligtet til at give en person, der på grund af handicap har vanskeligt ved at få beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked, fortrinsadgang til den ledige stilling, hvis personen med handicap efter arbejdsgiverens vurdering er lige så kvalificeret som de øvrige ansøgere.

Tilskud til hjælpemidler m.v. til indretning af arbejdspladsen

Der ydes efter beskæftigelseslovgivningen tilskud til hjælpemidler, arbejdsredskaber, mindre indretninger af arbejdspladsen eller udstyr til undervisning.

Ansættelse inden for Forsvarsministeriets område

Inden for Forsvarsministeriets område sammensættes handicappolitiske initiativer i lyset af gældende lovgivning. Her gælder der for forsvaret en undtagelse fra diskriminationsforbuddet. På grund af de fysiske og psykiske krav, der stilles til militær tjeneste, er det tilladt at forskelsbehandle på grund af alder og handicap, idet der under udsendelse i internationale missioner af hensyn til operationssikkerheden stilles et ultimativt krav om god fysik og helbred.

Løsningen af forsvarets særlige opgaver indebærer en risiko for, at medarbejdere kan blive påført såvel fysiske som psykiske skader. Hvis medarbejdere kommer til skade i tjenesten, har forsvaret et udpræget ønske om at leve op til sit særlige arbejdsgiver ansvar. Forsvaret vil hurtigst muligt tilbyde at yde vedkommende og nærmeste pårørende den bedst mulige hjælp.

Hvis tilskadekomne medarbejdere ikke længere kan varetage sin hidtidige stilling, anvendes der en bred vifte af tiltag for at give den pågældende medarbejder et meningsfyldt arbejdsliv. Medarbejdere, som pådrages varig funktionsnedsættelse, tilbydes som udgangspunkt varig ansættelse i en anden jobfunktion, forudsat at medarbejderen har eller kan bibringes kompetencer til at bestride stillingen.

Regeringen udgav i oktober 2010 sin veteranpolitik, der sætter rammerne for, hvordan samfundet bedst anerkender og om nødvendigt støtter veteranerne.

Det overordnede formål med veteranpolitikken er at forberede veteranerne så godt som muligt, før de sendes ud. Og samtidig at give veteranerne en værdig modtagelse, når de kommer hjem igen.

Veteranpolitikken skal desuden sikre, at veteranernes pårørende bliver støttet under hele forløbet, og at veteraner bliver anerkendt for den meget vigtige indsats, de har ydet for den danske stat.

Endelig er det målet, at samfundet gennem en helhedsorienteret indsats giver en hurtig, relevant, koordineret og respektfuld behandling af de veteraner, der er blevet såret fysisk eller psykisk i international tjeneste. Politikken er tværministeriel. Hermed tydeliggøres det, at hele samfundet har et ansvar for, at veteraner får den bedst mulige støtte, når de har behov for det. Et væsentligt formål med veteranpolitikken er at koordinere tiltag på tværs af stat, region og kommune.

Veteranpolitikken består af 19 planlagte konkrete initiativer, der supplerer de eksisterende tilbud, som stat, regioner og kommuner stiller til rådighed for alle borgere. Initiativerne bygger endvidere ovenpå det allerede eksisterende fundament af tiltag, som blandt andet forsvaret har taget de senere år.

Som et eksempel på et nyt tiltag kan nævnes, at veteraner med amputationer, der vil kunne få glæde af en sportsprotese eller en sportskørestol, får tilbudt en sådan med livslang vedligeholdelse og eventuel genanskaffelse.

Derudover tilbydes boliganvisning for fysisk sårede medarbejdere, der er færdigbehandlet på sygehus. Forsvaret har anskaffet to særligt indrettede midlertidige boliger til bevægelseshæmmede tilskadekomne medarbejdere, som afventer kommunens fremskaffelse og/eller indretning af en permanent egnet bolig efter sygehusudskrivning. Boligerne er placeret tæt på Rigshospitalet og hospitalets genoptræningscenter.

Forsvaret forventer en stigning i antal medarbejdere, som har pådraget sig psykiske mén i forbindelse med tjeneste i missionsområder. Forsvaret ønsker så vidt muligt også for denne gruppe at udbygge og etablere en støttende indsats med henblik på at modvirke, at påvirkninger fra missionsophold udvikler sig til permanente skader med risiko for efterfølgende arbejdsmæssig og evt. social marginalisering. Der gøres en stor forebyggende og støttende indsats i dag, men opgaven er ikke enkel. Problemstillingen har både behandlingsmæssige, ansættelsesmæssige og personlige perspektiver. Der knytter sig spørgsmål til

f.eks. skadens opståen, identifikation og diagnosticering, medarbejderens tilknytning til forsvaret, behandlingsbehov og -muligheder, prognose og arbejdsmarkedsperspektiv samt opgavefordeling mellem stat, region og kommune.

På grund af de militære opgavers særlige karakter er det Forsvarsministeriet magtpåliggende at skabe de bedst mulige vilkår for medarbejdere, der har pådraget sig skader i tjenesten. Forsvarsministeriet samarbejder bredt f.eks. med andre departementer, civile virksomheder og faglige organisationer for at søge at give medarbejdere, som har pådraget sig nedsat funktionsevne, de bedst mulige vilkår for at vende tilbage til et aktivt arbejdsliv. Indsatsen er helhedsorienteret og lægger stor vægt på, at medarbejderen skal opleve en hurtig, relevant og respektfuld behandling, og også selv aktivt går ind i processen.

Hvis medarbejderen er eller bliver egnet til at varetage en ny jobfunktion i forsvaret, men dette evt. kræver omskoling, vil en sådan efteruddannelse blive gennemført eksempelvis via kurser, praktik, optræning mv. og evt. som revalidering i samarbejde med hjemkommunen.

Hvis en medarbejder kommer til skade eller på anden måde bliver ramt af nedsat arbejdsevne, uden at dette er en følge af tjenesten, vil forsvaret ligeledes søge at placere vedkommende i en stilling på normale vilkår samt give vedkommende en karriere, hvor kompetencerne kan blive anvendt, og som vedkommende har mulighed for at varetage. Forsvaret tager hensyn, som ligger ud over, hvad normale ansættelsesmæssige regler stiller krav om med baggrund i arbejdsgiveransvaret.

Ligeledes arbejder Forsvarsministeriets departement og underliggende myndigheder i øvrigt målrettet med antallet af beskæftigede på særlige vilkår. I 2010 var målsætningen, at forsvaret i gennemsnit skulle have ansat 350 personer – forsvaret havde 538 personer ansat.

Endelig tilgodeses i størst muligt omfang eventuelle krav/ønsker, der udspringer af handicapforhold hos de ansatte, og som kan afhjælpes ved arbejdsredskaber, inventar, m.m. Eksempelvis har Beredskabsstyrelsen iværksat en proces, som skal sikre tegnsprogstolkning af relevante sider på den myndighedsfælles kriseportal www.kriseinfo.dk. Tegnsprogstolkningen udarbejdes i samarbejde med Danske Døves Landsforbund.

Beskæftigelsesrettet indsats i forhold til traumatiserede flygtninge og indvandrere

Ca. 25 til 30 pct. af flygtningene i Danmark skønnes at leve med traumer, som ofte er forårsaget af krigsoplevelser og tortur i de lande, som flygtningene er flygtet fra. Traumerne påvirker flygtninge i en sådan grad, at det kan være svært at blive en integreret del af det danske samfund. I Danmark kan traumeramte opleve ventetider på bl.a. helbredsafklaring og behandlingstilbud. Det kræver en særlig indsats at sikre flygtninge med traumer en velfungerende dagligdag og et meningsfyldt liv. Integrationsministeriet søger derfor med forskellige initiativer at understøtte og skabe sammenhæng i indsatsen for traumatiserede familier, der er ramt af traumer.

Det vurderes, at ca. 25 procent af de syge ledige med etnisk minoritetsbaggrund på kontanthjælp lider af traumer. Traumer er for mange jobcentre vanskelige at håndtere, så længe der ikke er stillet en sundhedsfaglig diagnose.

Integrationsministeriet har fokus på den beskæftigelsesrettede indsats over for nydanske borgere med traumer med henblik på at styrke integrationen, herunder om, hvad der skal til for, at traumatiserede, der har potentiale til at arbejde, kan få job og tilknytning til arbejdsmarkedet. Et 3-årigt udviklingsprojekt om traumatiserede i beskæftigelse viser, at der er beskæftigelsespotentiale blandt flygtninge med traumer, så længe man er villig til at lave forandringer og tilpasse tiltagene og tålmodigheden med gruppen. En hovedpointe fra projektet er bl.a., at jobcentrene skal etablere muligheden for arbejdsmarkedsrehabilitering, hvori man sikrer, at rehabilitering bliver fulgt op af opkvalificering, motiverende samtaler samt arbejdspladser.

Artikel 28: Tilstrækkelig levedod og social tryghed

Forsørgelsesydelse

For personer, der ikke kan forsørge sig selv og som ikke er sikret en sikringsydelse (social security), tilbydes forsørgelsesydelse (social assistance), hvis størrelse afhænger af alder, forsørgelsessituation og opholdstid. Ydelserne er uafhængige af, om modtageren har et handicap.

Størrelsen af den enkelte forsørgelsesydelse skal ses i sammenhæng med, at der findes en lang række tillægsydelse, der tager højde for forskellige udgifter som for eksempel boligudgifter, udgifter til børn og daginstitutionsudgifter. Disse bestemmelser er ikke forbeholdt personer med handicap.

Særligt hvad angår personer med handicap henvises til ydelser efter den sociale lovgivning, se nedenfor. Personer, der modtager støtte efter sociallovgivningen til pasning af handicappet barn, skal ikke udnytte sine arbejdsmuligheder for at få tildelt en forsørgelsesydelse.

For så vidt angår ydelser under revalidering, henvises til afsnittet ”uddannelse under revalidering” ad artikel 24.

SU-tillægsstipendium (handicaptillæg)

Handicaptillæg kan bevilges til studerende, som modtager SU og går på en videregående uddannelse, og som på grund af varig fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse ikke kan påtage sig erhvervsarbejde ved siden af studiet. Ordningen har til formål at sikre den studerendes forsørgelsesgrundlag under studiet, så den studerende kan koncentrere sig om sit studium og dermed blive selvforsørgende efter endt studium. Loven har i modsætning til andre støtteordninger et uddannelsespolitisk sigte, hvilket betyder, at det ikke indgår i vurderingen, om den studerende gennem den pågældende uddannelse skønnes at blive selvforsørgende. Støtte ydes for at muliggøre at den studerende kan gennemføre uddannelsen uanset funktionsnedsættelsen.

Dækning af merudgifter ved forsørgelse af et barn under 18 år

Efter den sociale lovgivning skal kommunalbestyrelsen yde dækning af nødvendige merudgifter ved forsørgelse i hjemmet af et barn under 18 år med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse, når merudgiften er en konsekvens af den nedsatte funktionsevne. Hjælpen ydes i form af en merudgiftsydelse, der fastsættes med udgangspunkt i et månedligt standardbeløb, som i 2011 udgør 2.776 kr. Som eksempler på merudgifter kan nævnes merudgifter til kost, medicin, befordring og handicaprettede kurser.

Dækning af tabt arbejdsfortjeneste

Kommunalbestyrelsen skal endvidere yde hjælp til dækning af tabt arbejdsfortjeneste til personer, der i hjemmet forsørger et barn under 18 år med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse. Ydelsen er betinget af, at det er en nødvendig konsekvens af den nedsatte funktionsevne, at barnet passes i hjemmet, og at det er mest hensigtsmæssigt, at det er moderen eller faderen, der passer det. Der kan ydes hjælp til dækning af tabt arbejdsfortjeneste fra nogle få timer om ugen og op til fuld tid (37 timer om ugen), ligesom der kan ydes hjælp på enkeltdage, f.eks. i forbindelse med barnets hospitalsbesøg. Der er pr. 1. januar 2011 vedtaget et loft over beløbet, som forældre kan ydes i tabt arbejdsfortjeneste.

Dækning af merudgifter til personer over 18 år

Kommunalbestyrelsen skal også yde dækning af nødvendige merudgifter ved den daglige livsførelse til personer mellem det fyldte 18. år og folkepensionsalderen med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne og til personer med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne der har opsat udbetalingen af folkepensionen. Det er en betingelse, at merudgiften er en konsekvens af funktionsnedsættelsen og ikke kan dækkes efter anden lovgivning eller andre bestemmelser i lov om social service. Personer, der modtager førtidspension efter de regler, der var gældende før den 1. januar 2003, har ikke ret til merudgiftsydelse, medmindre de også er bevilget borgerstyret personlig assistance efter serviceloven. Udmålingen af ydelsen sker på baggrund af de sandsynliggjorte merudgifter for den

enkelte, og der kan f.eks. ydes hjælp til merudgifter til befordring, håndsørkninger og fritidsaktiviteter. Der kan ydes hjælp, når de sandsynliggjorte merudgifter udgør mindst 500 kr. pr. måned. Hjælpen beregnes da med et basisbeløb på 1.500 kr. pr. måned. Basisbeløbet øges med 500 kr. pr. måned til 2.000 kr. pr. måned, når de sandsynliggjorte merudgifter overstiger 1.750 kr. pr. måned. Herefter øges basisbeløbet med 500 kr. pr. måned, hver gang merudgifterne stiger 500 kr. pr. måned.

Et væsentligt element i at sikre personer med handicap en tilstrækkelig levefod er desuden det grundlæggende princip, at sociale ydelser som hovedregel er universelle og gratis, så ydelserne gives på baggrund af en konkret, individuel vurdering af den enkeltes behov uden skelen til vedkommendes økonomiske forhold. Der henvises endvidere til art. 19 for øvrige muligheder for at få hjælp.

Artikel 29: Deltagelse i det politiske liv og offentlige liv

Ændring af reglerne om hjælp til stemmeafgivning

Vælgere, der på grund af manglende førlighed, svagelighed eller lignende ikke kan bevæge sig ind i stemmelokalet eller stemmerummet eller i øvrigt afgive stemme på den foreskrevne måde, kan efter valglovgivningen forlange at få den nødvendige hjælp til stemmeafgivningen.

Folketinget vedtog i folketingsåret 2008/09 nye regler i valglovgivningen for hjælp til stemmeafgivning på valgdagen og ved brevstemmeafgivning, som trådte i kraft den 1. april 2009. Reglerne indebærer, at alle vælgere med behov for hjælp til stemmeafgivning fremover har ret til at forlange, at hjælpen ydes af en person, de selv har valgt.

Lovændringen blev gennemført for at bane vej for Danmarks ratifikation af FN's handicapkonvention, idet konventionen pålægger deltagerstaterne at sikre, at personer med handicap frit kan give udtryk for deres vilje som vælgere, og med henblik herpå tillade, at de om nødvendigt og efter anmodning kan få bistand fra en person efter eget valg til at afgive deres stemme. De tidligere regler gav kun blinde og svagsynede denne mulighed, og kun ved hjælp til afstemning på valgdagen.

Det er dog en betingelse efter de nye regler, at der *samtidig* medvirker en valgstyrelse eller tilforordnet vælger (eller en stemmemodtager ved brevstemmeafgivning) for at påse, at vælgeren ikke udsættes for utilbørlig påvirkning og dermed sikre, at personer med behov for hjælp til stemmeafgivning uden pression kan afgive en hemmelig stemme ved valg og folkeafstemninger og frit kan give udtryk for deres vilje som vælgere. Ønsker vælgeren ikke at udpege en personlig hjælper, ydes hjælpen som før lovændringen af to valgstyrelser eller tilforordnede vælgere (eller to stemmemodtagere ved brevstemmeafgivning).

Valgmyndighederne er endvidere i ministeriets vejledninger om valg instrueret om, at stemmeafgivningen bør tilrettelægges således, at eventuel hjælp til stemmeafgivningen sker uden for hørevidde af andre end de pågældende medvirkende valgstyrelser/tilforordnede vælgere og en eventuel hjælper, vælgeren har udpeget, jf. kravet om hemmelig afstemning som udtrykt bl.a. i handicapkonventionen.

De personer, der står for afstemningen, må ikke under afstemningen give en vælger råd eller opfordring med hensyn til, på hvilket parti eller hvilken kandidat vælgeren skal stemme, og de myndigheds personer, der medvirker ved afstemningen, har tavshedspligt med hensyn til, hvad de får at vide om en vælgers stemmeafgivning, jf. kravene i handicapkonventionen til, at handicappede vælgere uden pression skal kunne afgive en hemmelig stemme ved valg og folkeafstemninger. Det gælder også, hvis myndigheds personen medvirker som hjælper. Overtrædelse heraf medfører strafansvar med bøde eller fængsel indtil 4 måneder.

Reglerne om hjælp til stemmeafgivningen fremgår af lov om valg til Folketinget, lov om kommunale og regionale valg samt af lov om valg af danske medlemmer til Europa-Parlamentet, der henviser til reglerne i folketingsvalgloven.

Kommunale handicapråd

Den danske handicappolitik udmøntes i stort omfang lokalt i kommunerne. Det blev i 2007 lovpligtigt, at hver kommune har et handicapråd. Kommunalbestyrelsen nedsætter et handicapråd, der rådgiver kommunalbestyrelsen i handicappolitiske spørgsmål og formidler synspunkter mellem borgere og

kommunalbestyrelsen i lokalpolitiske spørgsmål, der vedrører personer med handicap. Rådet sammensættes således, at alle medlemmerne repræsenterer forskellige handicapgrupper og forskellige sektorer i kommunen.

Handicaporganisationerne modtager årligt et finansielt tilskud til drift af foreningerne fra en central pulje.

Artikel 30: Deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt

Deltagelse i kulturlivet

På baggrund af Danmarks ratifikation af FN's Handicapkonvention omhandler regeringens strategi "Kultur for alle – kultur i hele landet" også tilgængelighed for borgere med handicap. For at støtte tilgængeligheden er Kulturministeriet i færd med at udarbejde en handlingsplan for personer med handicap og deres adgang til kulturen understøttet med en pulje på 7 mio.kr.

Kulturministeriet lægger vægt på tilgængelighed til kulturarven og kulturinstitutioner, således at hele den danske befolkning har adgang til at opleve, lære og deltage i kulturelle tilbud. Der sker løbende en udvikling af teknologiske løsninger, der kan anvendes af f.eks. synshandicappede.

Herudover yder flere institutioner på Kulturministeriets område en løbende indsats over for personer med handicap:

NOTA er et statsligt bibliotek under Kulturministeriet, der producerer og formidler lydbøger, e-bøger og punktskrift til mennesker med synshandicap og ordblinde, www.nota.dk. Det er NOTA's hovedopgave at sikre adgang til viden, samfundsdeltagelse og oplevelser for mennesker med læsevanskeligheder på måder, der er tilpasset deres behov.

DR (Danmarks Radio) skal ifølge public servicekontrakten for 2011 – 2014 med brug af relevante teknologiske muligheder tilstræbe at gøre DRs public servicetilbud tilgængelige for mennesker med handicap ved hjælp af synstolkning, tekstning og tegnsprogstolkning. DR skal samtidig være opmærksom på nye teknologiske løsninger.

Som et nyt initiativ efter handicapkonventionens vedtagelse skal DR ligeledes iflg. DRs public servicekontrakt etablere et brugerråd for handicaporganisationerne for at give handicaporganisationerne og DR mulighed for løbende at drøfte DRs handicaptjenester.

Dansk Handicap Idrætsforbund (DHIF) har til formål at fremme motions- og konkurrenceidræt, der tilgodeser mennesker med handicap, www.dhif.dk. Døveidrætten har sin egen organisation, Dansk Døve-Idrætsforbund (DDI), der er medlem af DHIF. DHIF organiserer nationale stævner, turneringer og forbundsmesterskaber og organiserer deltagelse i internationale stævner og mesterskaber som NM, EM, VM og De Paralympiske Lege samt Special Olympics, som organiserer og udvikler idræt for mennesker med udviklingshæmning.

Mht. tilgængelighed til idrætsfaciliteter er der udarbejdet en guide "idrætsrum for alle", se <http://www.handivid.dk/subpages/Idraet/Idraetsrumforalle.html>. Der er ligeledes udarbejdet en antologi "Friluftsliv for mennesker med funktionsnedsættelse" samt et netværk om samme emne.

DHIFs Skolesport Leg, Liv & Læring er et koncept for børns idrætsdeltagelse i krydsfeltet mellem Specialskole, SFO og lokale idrætsforeninger. Skolesport Leg, Liv & Læring er et tilbud om at dyrke idræt i skoletiden på egen skole eller i lokalområdet idrætsforeninger.

DHIF afholder ligeledes sportsskoler i sommerferien for børn og unge med handicap, ligesom der hvert andet år afholdes Nordisk Børne- og Ungdomslejr, et idrætsstævne for handicappede nordiske børn og unge i alderen 12-16 år.

Ligeledes som et initiativ efter handicapkonventionens vedtagelse har Kulturministeriet etableret "Kulturministerens handicapidrætspris" på 75.000 kr. for at sætte fokus på de danske idrætsudøvere med handicap. Prisen er uddelt i 2009 og 2010.

Handicapidrættens Videnscenter har til formål at medvirke til en kvalitetsforbedring af arbejdet med personer med handicap. Det sker ved at indsamle, bearbejde og formidle viden om handicapidræt og job på særlige vilkår og ved at forsøge at overføre handicapidrættens metode og menneskesyn til andre sektorer i samfundet. Det gælder f.eks. undervisning, forebyggelse, genoptræning og formidling af job på særlige vilkår. Ved at udvikle ny viden og nye metoder i arbejdet med personer med handicap. Videnscentrets seneste initiativ er udarbejdelsen af et udviklingsforløb for tidligere udsendte soldater med fysiske eller psykiske skader.

Deltagelse i foreningslivet

Undersøgelsen "Handicap og foreningsliv 2009" viser, at personer med handicap er underrepræsenterede i det almindelige foreningsliv. Der er derfor sat øget fokus på problemstillingen bl.a. ved at igangsætte et projekt med fritidsguider, der skal støtte integrationen af personer med handicap i det almindelige foreningsliv.

Dansk Arbejder Idrætsforbund fik i 2008 støtte til et projekt om "Idræt – også for sindslidende". Projektet er i 2011 tildelt støtte i yderligere 2 år. Formålet med projektet er bl.a. at styrke og eksponere idrætstilbud til sindslidende nationalt med strukturerede og superviserede idrætstilbud målrettet den enkelte borger og den psykiatriske institutionskultur.

Idrætsundervisning

Der skal undervises i idræt på alle klassetrin gennem hele skoleforløbet, og der er med Fælles Mål 2009 foretaget en præcisering og skærpelse af målene for skolens idrætsundervisning. Der er særligt sat fokus på, at idrætsundervisningen skal give eleverne mulighed for alsidige idrætsaktiviteter, så eleverne får en bred erfaring med bevægelse og fysisk aktivitet og udvikler bevægelsesglæde. Formålet med idrætsundervisningen er også, at eleverne gennem idrætslige oplevelser, erfaringer og refleksioner opnår færdigheder og tilegner sig kundskaber, der giver mulighed for kropslig og almen udvikling.

Undervisningens tilrettelæggelse, herunder valg af undervisnings- og arbejdsformer, metoder, undervisningsmidler og stofudvælgelse, skal i alle fag leve op til folkeskolens formål, mål for fagene samt emner og varieres, så den svarer til den enkelte elevs behov og forudsætninger.

Folkeoplysning

Efter folkeoplysningsloven yder kommunerne tilskud til den folkeoplysende virksomhed i kommunen. Den enkelte kommune kan beslutte at yde supplerende tilskud til aktiviteter eller undervisning for deltagere med handicap eller forhøjet tilskud til personer med særlige behov.

Derudover yder Undervisningsministeriet særskilte tilskud til, at mennesker med handicap kan deltage i det frivillige foreningsliv og den folkeoplysende voksenundervisning. Til dette formål er der afsat en pulje, hvoraf der kan ydes tilskud til befordring, tolkebistand mv. for at forbedre mulighederne for at deltage i folkeoplysende virksomhed for mennesker med handicaps. Efter gældende praksis kan der endvidere ydes tilskud til udstyr med handicapkompenserende formål i forbindelse med deltagelse i folkeoplysende virksomhed. Puljen udgør 7,5 mio. kr i 2011.

IV. Konventionens specifikke bestemmelser relateret til drenge, piger og kvinder med handicap

Artikel 6: Kvinder med handicap

Dansk handicappolitik er baseret på et princip om, at personer med handicap skal integreres i de eksisterende ydelser. Det betyder, at indsatsen for ligestilling af mænd og kvinder, og for at forhindre forskelsbehandling af kvinder generelt, også skal sørge for at forhindre diskrimination af kvinder med handicap.

Artikel 7: Børn med handicap

Den danske lovgivning, herunder den sociale lovgivning, indeholder en række særlige bestemmelser, der skal sikre behandling af og særlig støtte til børn med handicap. Indsatsen overfor handicappede børn tilrettelægges, så den skaber de bedst mulige rammer for, at drenge og piger med handicap kan få et godt og aktivt liv, der i videst muligt omfang skal give dem samme muligheder som deres ikkehandicappede jævnaldrene. De grundlæggende retssikkerhedsprincipper i den danske lovgivning sikrer, at handicappede børn og unge som udgangspunkt har de samme rettigheder som deres ikkehandicappede jævnaldrende, og samme indflydelse på deres tilværelse som andre børn og unge har.

For at underbygge målsætningen om ligebehandling af handicappede børn og unge, er der iværksat og planlagt en række initiativer, der dels skal skabe øget inklusion af drenge og piger med handicap, dels skal medvirke til at nedbryde fordomme om handicappede blandt børn og unge. Som et led heri har Danmark truffet beslutning om at finansiere en FN-stilling som specialist inden for området børn med handicap. Stillingen planlægges slået op i løbet af sommeren 2011 og er placeret i UNICEF.

Med rapporten om uddannelsesresultater og – mønstre for børn og unge med handicap fra 2009 blev der tilvejebragt et repræsentativt dokumentationsgrundlag for præstationer gennem uddannelsessystemet for børn og unge med handicap. Rapporten er et led i satspuljeprojektet ”Nye og nemmere veje”, hvorunder der i perioden 2006 - 2009 blev gennemført ni centralt initierede projekter. Det overordnede formål med ”Nye og nemmere veje” var at igangsætte en række initiativer, der skulle skabe udvikling på handicapområdet og gøre det lettere at leve med et handicap.

Kortlægningen og undersøgelsen af årgang 1990 er den første landsdækkende repræsentative kortlægning af uddannelsesresultater for børn og unge med handicap. For første gang er det på et repræsentativt grundlag undersøgt, hvordan børn og unge med handicap klarer sig i forhold til børn og unge uden handicap. Formålet med rapporten er at etablere et videngrundlag for aktørerne på området. Kortlægningen danner således udgangspunkt for et analysearbejde, der har haft til formål at identificere, hvad der hæmmer, og hvad der fremmer uddannelses-resultaterne for børn og unge med handicap.

Rapporten peger blandt andet på, at et aktivt socialt liv er afgørende for gennemførelsesfrekvensen i grundskolen. Oplevelse af ekskludering påvirker præstationerne negativt. Dette udtryk forstærkes med handicappets omfang. Rapporten skal bl.a. skabe et grundlag for at kvalificere undervisning og vejledning.

Sundhed for børn med særlige behov

Det fremgår af sundhedsloven, at alle har ret til let og lige adgang til sundhedsvæsenet.

Det fremgår af sundhedsloven, at kommunerne skal oprette en eller flere tværfaglige grupper med henblik på at tilgodese børn og unge med særlige behov, herunder at den enkeltes udvikling, sundhed og trivsel fremmes, og at der i tilstrækkeligt omfang formidles kontakt til lægefaglig, psykologisk og anden sagkundskab.

Børn og unge med psykiske lidelser har siden august 2008/januar 2009 haft udvidede undersøgelses- og behandlingsrettigheder. Det betyder, at børn og unge med behov for psykiatrisk udredning og nødvendig behandling kan få dette inden for 2 måneder. Kan bopælsregionen ikke tilbyde behandling inden for

fristen har patienten ret til at søge behandling på et privathospital eller klinik, som regionerne har en aftale med.

Integrationsindsats i forhold til børn i flygtningefamilier, der er ramt af traumer

Danmark anerkender, at børn i flygtningefamilier, der er ramt af traumer, tilhører en særlig sårbar gruppe. Der kræves en særlig støtte, for at sikre disse børns udvikling og integration, herunder støtte i hverdagen, fastholdelse i skole og uddannelsesforløb, sociale netværk med videre til børnene (og familierne). Det kræves endvidere, at der så tidligt som muligt tages hånd om børnene i de traumatiserede familier. Integrationsministeriet har derfor iværksat flere udviklingsprojekter for traumeramte familier med hjemmeboende børn. Ministeriet har endvidere i samarbejde med flere organisationer opmærksomheden rettet mod børn og unge i flygtningefamilier, hvor en eller begge forældre har traumer.

Humanitær opholdstilladelse på grund af reducerede forældremæssige ressourcer

Visse typer af alvorlige fysiske sygdomme og handicap, der efter gældende praksis ikke i sig selv kan føre til meddelelse af humanitær opholdstilladelse, kan begrunde humanitær opholdstilladelse i Danmark til børnefamilier, hvis forældrene som følge af disse sygdomme eller handicap kun har meget begrænsede forældremæssige ressourcer til at tage vare på deres børn.

Der kan således efter en konkret vurdering gives humanitær opholdstilladelse, hvis følgende betingelser alle er opfyldt:

- Der er tale om en familie med mindreårige børn,
- mindst et af familiemedlemmerne lider af en alvorlig fysisk sygdom eller et handicap, der dog ikke er så alvorlig, at dette i sig selv kan begrunde, at der gives humanitær opholdstilladelse, og
- begge forældre lider af fysiske eller psykiske sygdomme eller handicaps med den virkning, at forældrene kun har meget begrænsede forældremæssige ressourcer til at tage vare på børnene.

Denne praksis finder navnlig anvendelse i tilfælde, hvor et eller flere af børnene også lider af alvorligere sygdom eller handicap, og hvor der ikke er et familiemæssigt eller socialt netværk i hjemlandet, eller hvor et tilstedeværende netværk må karakteriseres som svagt. Det kan tillige indgå i vurderingen, hvis der her i landet er et nært familiemæssigt netværk.

V. Konventionens specifikke forpligtelser

Artikel 31: Statistik og dataindsamling

Som følge af sektoransvarlighedsprincippet er det som udgangspunkt det enkelte sektorministerium, der er ansvarligt for dataindsamling på det enkelte område. Der findes ikke en fælles standard for databearbejdning af specifikke statistikker vedrørende handicapområder, og der findes ikke faste standarder i forhold til at fremhæve handicapaspektet i forhold til statistik for de enkelte sektorer.

Generelle handicaprelaterede statistikker er tilgængelige via Danmarks Statistik og Den Sociale Ankestyrelse som opgørelser og rapporter over omfanget af sociale goder og tjenesteydelser. Disse kategoriseres i overensstemmelse med de relevante lovbestemmelser. Danmark registrerer således ikke data centralt på enkeltpersoner. I stedet udføres landsdækkende undersøgelser, som kan sammenlægges med registrerede data, med henblik på at fremhæve udviklingen i for eksempel beskæftigelsessituationen for mennesker med handicap i forhold til befolkningen i almindelighed. Sådanne undersøgelser er lavet af SFI, der udfører flere undersøgelser og analyser på området for social velfærd, herunder på handicapområdet. Resultaterne af undersøgelserne er tilgængelige for offentligheden og udgør en vigtig del af den offentlige debat om udviklingen af den sociale velfærd i almindelighed.

Der findes ikke på nuværende tidspunkt en samlet oversigt over relevant data og statistik på handicapområdet, men der pågår pt. et arbejde i regi af Det Tværministerielle Embedsmandsudvalg om Handicapspørgsmål med at etablere en oversigt over relevante statistikker om handicap mv.

For at forbedre statistikken på det sociale område er der iværksat et dokumentationsprojekt på handicapområdet. Formålet med projektet er at komme med konkrete anbefalinger til forbedring, fornyelse og forenkling af den løbende dokumentation af kommunernes aktiviteter og effekterne heraf. I projektgruppen deltager KL, Danmarks Statistik, Danske Regioner, Finansministeriet og Socialministeriet (formand). Projektgruppen arbejder på at udarbejde en aftale, der omfatter et forslag om at indføre et CPR-baseret indberetningssystem, der bygger på elektronisk overførsel af data genereret ved den kommunale sagsbehandling. Formålet er, på kort sigt, at etablere en bedre basisdokumentation på området, der gør det muligt at følge udvikling på handicapområdet. Formålet er på sigt at kunne måle effekterne af statens og kommunernes handicappolitik.

Herudover findes der forskellige andre nationale aktører, som bidrager til at indsamle og formidle oplysninger på området.

Tilbudsportalen er en frit tilgængelig internetbaseret portal, hvor myndigheder, leverandører og borgere kan søge oplysninger om kommunale, regionale og private tilbud til mennesker med handicap (og andre udsatte grupper). Tilbudsportalen blev oprettet i 2007 med det formål at styrke grundlaget for valg af konkrete tilbud til den enkelte borger, og med henblik på at skabe en generel åbenhed og gennemsækelighed i de tilbud, der eksisterer på området. Kommunalbestyrelser og regionsråd indberetter i dag oplysninger til Tilbudsportalen om en lang række forskellige forhold ved de enkelte tilbud, herunder målgruppe, antal pladser, ydelser og behandlingsmetoder, takster, personaleforhold, fysiske forhold, evalueringer af forholdene, mad og spiseforhold, aktiviteter for beboerne m.fl. Tilbudsportalen drives af Servicestyrelsen under Socialministeriet.

Der findes desuden forskellige nationale *forsknings- og evalueringsinstitutioner* der bidrager med ny viden og dataindsamling på handicapområdet. Det Nationale Forskningscenter For Velfærd (SFI), som er et uafhængigt nationalt forskningscenter under Socialministeriet, udgav i perioden fra 2009 til og med 2010 24 forskningspublikationer om handicap. Det kommunale og regionale evalueringsinstitut (KREVI) og Institut for anvendt kommunalforskning (AKF) udgav hver især 2 publikationer på området i den samme periode.

Videnskabsministeriet har i 2008 og 2010 foretaget kortlægninger af tilgængeligheden af henholdsvis 234 og 226 offentlige hjemmesider. Resultaterne af kortlægningerne er offentliggjort på hjemmesiden

webtjek.itst.dk og bruges aktivt til dels at sætte fokus på tilgængeligheden af offentlige hjemmesider, dels at målrette regeringens initiativer på området yderligere.

Undervisningsministeriet deltager i OECD projektet Pathways for Disabled Students to Tertiary Education and Employment. I projektet indgår bl.a. en 3-årig longitudinal undersøgelse, hvori indgår godt 400 danske unge.

Artikel 32: Internationalt samarbejde

Socialministeriet er handicapkoordinerende ministerium og er sammen med det tværministerielle embedsmandsudvalg om handicapsspørgsmål focal point for handicapkonventionen, jf. artikel 33, 1, hvilket er med til at sikre, at der er et tværsektorielt fokus og kendskab til internationale aktiviteter og samarbejder af relevans i forhold til handicapkonventionen.

Danmark deltager derudover aktivt i en række internationale fora vedr. handicap, herunder i EU-Kommissionens High Level Group on Disability, hvor der blandt andet med udgangspunkt i konventionen diskuteres spørgsmål om handicap, handicappolitik og mennesker med handicaps vilkår.

Danmark er ligeledes aktivt involveret i koordinationsforummet for Europarådets handlingsplan for handicapområdet (CAHPAH: European Co-ordination Forum for the Council of Europe Disability Action Plan.). Endelig er Danmark en aktiv medspiller i det nordiske samarbejde om handicapsspørgsmål under Nordisk Ministerråd.

Derudover deltager Videnskabsministeriet i europæiske og nordiske projekter på it-tilgængelighedsområdet, bl.a. for at dele viden og udvikle værktøjer. I øjeblikket deltager ITST i det EU-støttede tematiske netværk ATIS4all (Assistive Technologies and Inclusive solutions for All) og har været inddraget i arbejdet med at udvikle UWEM 2 (Unified Web Evaluation Methodology). Dette i en erkendelse af, at alle lande står med de samme udfordringer, og at der forventeligt er mange synergier og meget inspiration at hente i samarbejdet med andre lande.

Internationalt samarbejde i relation til Danmarks udviklingspolitik

Som nævnt under artikel 11 tages der hensyn til, at personer med handicap er en sårbar gruppe i forbindelse med strategien for Danmarks humanitære indsats 2010-2015. På samme måde fremhæves personer med handicap som en særligt udsat gruppe i den udviklingspolitiske strategi (2010). Personer med handicap behandles konkret i kapitlet om dansk udviklingspolitik i skrøbelige stater. I strategien for dansk støtte til civilsamfundet i udviklingslandene (2008) fremhæves vigtigheden af at give særlig opmærksomhed til gennemførelse af konventioner til fremme af rettigheder for særligt udsatte grupper, herunder personer med handicap. I forlængelse heraf støttes en række udviklingsprojekter gennem bevillinger til danske interesseorganisationer, der arbejder med projekter for personer med handicap i udviklingslande.

Artikel 33: National gennemførelse og overvågning

Konventionens artikel 33, stk. 1, forpligter staterne til at fastsætte en struktur for koordinering af den nationale gennemførelse.

Socialministeriet er udpeget som nationalt kontaktpunkt for forhold vedrørende gennemførelsen af konventionen. Dette følger af at Socialministeriet er koordinerende ministerium for handicapsspørgsmål. Udpegelsen af Socialministeriet (daværende Indenrigs- og Socialministeriet) som nationalt kontaktpunkt blev fastsat i Folketingsbeslutning B 194, hvori ratifikationen af konventionen blev vedtaget. Som koordinerende ministerium for handicapsspørgsmål udøver ministeriet sin funktion som nationalt kontaktpunkt i tæt kontakt og koordination med de øvrige dele af regeringen og organisationer på handicapområdet.

Socialministeren er koordinerende minister for handicapområdet og har ansvaret for et tværministerielt embedsmandsudvalg om handicapsspørgsmål, der bistår regeringen med koordineringen mellem

forskellige sektorer. Kommissoriet for Det tværministerielle embedsmandsudvalg om handicapsspørgsmål er blevet revideret, og det fremgår nu, at udvalget har til opgave at varetage opgaven som koordinerende funktion i centraladministrationen for at lette tværgående indsatser i forskellige sektorer og på forskellige niveauer vedrørende gennemførelsen af FN's handicapkonvention, jf. handicapkonventionens artikel 33, stk. 1. Det tværministerielle embedsmandsudvalg om handicapsspørgsmål har deltagelse af samtlige ministerier. Handicaporganisationerne inddrages i udvalgets arbejde efter behov.

Med beslutningsforslag B 15 blev rammerne sat for Danmarks efterlevelse af FN's handicapkonventions artikel 33, stk. 2, om fremme, beskyttelse og overvågning af gennemførelsen af konventionen.

Opgaven med at fremme, beskytte og overvåge efter handicapkonventionens artikel 33, stk. 2, blev placeret i Institut for Menneskerettigheder. Institut for Menneskerettigheder er Danmarks nationale menneskerettighedsinstitution og er akkrediteret som National Human Rights Institution (NHRI), hvilket betyder, at det er en institution med et mandat baseret på Paris Principperne.

I henhold til handicapkonventionens artikel 33, stk. 3, skal det civile samfund, i særdeleshed personer med handicap og de organisationer, der repræsenterer dem, inddrages og deltage fuldt ud i overvågningsprocessen. Det vil blandt andet ske gennem Det Centrale Handicapråd, der allerede har til opgave at rådgive regeringen i handicapsspørgsmål. Som følge af Danmarks tiltrædelse af handicapkonventionen har Det Centrale Handicapråd bl.a. fået til opgave at drøfte og vurdere udviklingen i samfundet for personer med handicap på baggrund af FN's Konvention om rettigheder for personer med handicap.

Folketingets Ombudsmand bidrager til overvågning og beskyttelse på handicapområdet ved at videreføre sit nuværende arbejde med at følge udviklingen i ligebehandlingen, som Folketinget anmodede ombudsmanden om ved Folketingsbeslutning B 43 af 2. april 1993.

Institut for Menneskerettigheder, Det Centrale Handicapråd og Folketingets Ombudsmand udgør dermed tilsammen rammerne for at fremme, beskytte og overvåge gennemførelsen af FN's konvention om rettigheder for personer med handicap i overensstemmelse med de forpligtelser, der følger af konventionens artikel 33, stk. 2.

VI. Grønland

II. Konventionens generelle bestemmelser (artikel 1-4)

Der henvises til rapportens indledende afsnit.

Artikel 5: Lighed og ikke diskrimination

På FN's generalforsamling i 1993 blev "Standardregler om lige muligheder for handicappede" vedtaget. Ved Inatsisartut's (Landstingets) efterårssamling 1996 var der enighed om at arbejde for de synspunkter, der er indeholdt i FN's Standardregler. Grønland har endvidere tiltrådt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og er forpligtet til ikke at overtræde diskriminationsforbuddet i art. 14, som blandt andet sikrer mod diskrimination på grund af handicap.

Det er et grundlæggende princip i grønlandsk ret, at personer med handicap nyder de samme rettigheder og har samme beskyttelse efter loven som alle andre borgere.

I Grønland finder offentlighedsloven og sagsbehandlingsloven anvendelse på alle borgere. Den offentlige myndighed er forpligtet til at yde alle borgere uanset handicap den samme behandling. Der må ikke foretages usaglig negativ forskelsbehandling af personer på grund af eksempelvis handicap.

Artikel 6: Kvinder med handicap

Der henvises til rapportens hovedafsnit.

Artikel 7: Børn med handicap

I Grønland er børns rettigheder hovedsageligt reguleret i landstingsforordningen om hjælp til børn og unge. Barnets behov er grundlaget for, hvilke hjælpeforanstaltninger der skal sættes i værk. Er barnet omfattet af forordningen, skal den hjælp, der ydes barnet, tage udgangspunkt i, hvilke særlige behov barnet har på grund af handicappet.

Lovgivningen tilgodeser principperne i FN's konvention om barnets rettigheder. Derfor arbejdes der med en målrettet tidlig indsats for børn og unge med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne.

I tilfælde af at der skal træffes en afgørelse, som vedrører barnet, skal der så vidt muligt finde en samtale sted med barnet. Barnets synspunkter skal inddrages og tillægges passende vægt i forhold til alder og modenhed. Er barnet under 10 år, skal der, i det omfang barnets modenhed og sagens art tilsiger det, i videst muligt omfang foreligge oplysninger om barnets holdning til den påtænkte hjælpeforanstaltning. Er barnet omfattet af landstingsforordningen om hjælp til personer med vidtgående handicap, kan barnet modtage hjælpeforanstaltninger efter bestemmelserne i lovgivningen.

Artikel 8: Bevidstgørelse

Under Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling er oprettet en særlig enhed IPIS, som er et videns- og rådgivningscenter om handicap. IPIS er særligt målrettet personer med handicap, pårørende, fagfolk og institutioner. Rådgivningen i IPIS er tilpasset de grønlandske forhold og kan kontaktes via deres hjemmeside www.IPIS.gl.

Artikel 9: Tilgængelighed

Bygge- og anlægsområdet

Der er i Grønland mulighed for, at der i bygningsreglementet fastsættes regler om udførelse og indretning af bebyggelse med hensyn til bl.a. indretning af bygninger samt faste konstruktioner og anlæg på en sådan måde, at bebyggelsen kan benyttes af personer med handicap.

Det kan i bygningsreglementet bestemmes, at reglerne om tilgængelighed skal finde anvendelse ved ombygning af og andre forandringer i bestående bebyggelse, selvom den planlagte ombygning eller forandring ikke omfatter forhold af væsentlig betydning for bygningens tilgængelighed. Der kan herunder fastsættes bestemmelser om økonomisk sammenhæng mellem byggeudgifterne til gennemførelsen af det

planlagte projekt og udgifterne til gennemførelse af, at der ikke opstår et misforhold mellem udgifterne. Sådanne regler kan omfatte både offentligt tilgængeligt byggeri og erhvervsbebyggelse og service. Bemyndigelsen er for tiden ikke udnyttet, men der er iværksat en indledende forundersøgelse med henblik på kommende revision af bygningsreglementet.

Offentlig bebyggelse

I bygningsreglement 2006 (BR06) er der en række generelle krav til tilgængeligheden i bebyggelse. Generelt er mange offentlige steder placeret i ældre bygninger, hvor tilgængeligheden for personer med handicap ikke har været tænkt ind i bygningens udformning. Dette betyder, at det som udgangspunkt kun er muligt at foretage mindre forbedringer af handicaptilgængeligheden i disse bygninger eksempelvis i form af rampe løsninger.

I 2010 og 2011 har Departementet for bolig, trafik og infrastruktur gennemført kurser for involverede aktører (bygherrer, projektledere og håndværkere), hvor der blandt andet tages udgangspunkt i de problemer, som handicappede står overfor. Formålet med kurset er, at der i fremtidens byggeri i højere grad tages hensyn til personer med handicap.

Særlige rabatordninger

Der gives ikke særlige tilskud til personer med handicap i servicekontraktområderne. Her understøttes billetprisen for personer med handicap på samme vis som øvrige befolkningsgrupper. I handicapforordningen er der dog mulighed for, at det offentlige yder støtte til hel eller delvis betaling for transport som en hjælpeforanstaltning.

Arctic Umiaq Line yder rabat ved fremvisning af pensionistkort. Der ydes endvidere nedslag i prisen for ledsagere til blinde personer, der rejser med Arctic Umiaq Line. Hos Air Greenland er billetten til en ledsager til en blind person omkostningsfrit.

Luftfart og søfart

På området for luftfart og søtransport er der ikke udformet særlig grønlandsk lovgivning, der sikrer personer med særlige fysisk eller psykisk handicap lige adgang til disse transportmuligheder. Luftfartsområdet er ikke hjemtaget og administreres af Trafikstyrelsen under Trafikministeriet. Området for søtransport er ikke hjemtaget og administreres af Søfartsstyrelsen.

Fysisk tilgængelighed ved domstolene

Domstolene i Grønland har historisk set været placeret i ældre bygninger, hvor tilgængeligheden for mennesker med handicap ikke har været tænkt naturligt ind i bygningernes udformning. Dette betyder, at det som udgangspunkt kun er muligt at foretage mindre forbedringer af handicaptilgængeligheden i disse retsbygninger, f.eks. i form af brug af løse ramper.

Der er ikke sket større ombygninger af retsbygningerne de seneste år. Retsvæsenet i Grønland har dog gennem flere år forsøgt at tænke handicapadgang ind i alle bygningsmæssige ændringer, herunder ved indgåelsen af nye lejemål, og ved at stille krav i forbindelse med nye bygningstiltag, men tiltagenes omfang begrænses af de økonomiske rammer. Retsvæsenet har ligeledes søgt at få etableret handicapadgang ved ældre bygninger, og dette er indtil videre sket ved Kredsretten i Sisimiut og ved indgangen til administrations- og kursusafdelingen i Nuuk.

Den enkelte ret vil normalt rekvirere den fornødne assistance til kørestolsbrugere, der f.eks. er parter eller vidner i en sag, og som ikke ved hjælp af f.eks. løse ramper kan komme ind i retslokaler mv. Domsmænd, nævnsmedlemmer mv., der regelmæssigt har deres gang i retsbygningerne som følge af borgerlig ombud, får altid tilbudt afhentning og hjælp, hvis de har et fysisk bevægelseshandicap.

Artikel 10: Retten til livet

Alle mennesker har ret til livet jf. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 2.

Efter abortloven har en kvinde, som har bopæl i Grønland, ret til at få afbrudt svangerskabet, hvis indgrebet kan foretages inden udløbet af 12. svangerskabsuge. I tilfælde af særlige omstændigheder kan abortgrænsen forlænges, eksempelvis hvis der er tale om fare for, at barnet på grund af arvelige anlæg eller sygdom i fosterstadiet vil få en alvorlig legemlig eller sjælelig lidelse.

Forinden aborten foretages, skal kvinden gøres opmærksom på, at hun ved henvendelse til det stedlige sociale udvalg kan få vejledning om de foreliggende muligheder for støtte til gennemførelse af svangerskabet og for støtte efter barnets fødsel.

Artikel 11: Risikosituationer og humanitære situationer

Der henvises til rapportens hovedafsnit.

Artikel 12: Lighed for loven

Personer med handicap har efter grønlandsk ret rets- og handleevne på lige fod med alle andre. Mangler personen med handicap evnen til at kunne disponere på egne vegne, er der ifølge værgemålsloven mulighed for, at personen med handicap fratages sin rets- og handleevne og der i stedet indsættes en værge. Værgemål kan være aktuelle i de tilfælde, hvor en voksen person på grund af sindssygdom, hæmmet psykisk udvikling eller anden svækket tilstand ikke er i stand til at varetage sine egne interesser.

Artikel 13: Adgang til retssystemet

Reglerne vedrørende adgangen til retssystemet findes i den grønlandske retsplejelov. Personer med handicap nyder efter den grønlandske retsplejelov samme rettigheder som alle andre.

Der kan efter omstændighederne ydes særlig støtte til personer med handicap. Det kan f.eks. nævnes, at retten har mulighed for at beskikke en forsvarsadvokat i tilfælde, hvor dette normalt ikke er påkrævet, hvis beskikkelsen er formålstjenstlig ud fra hensynet til den sigtede/tiltalte, f.eks. på grund af vedkommendes mentale handicap. Derudover vil en person med handicap normalt have mulighed for i nødvendigt omfang at medbringe en støtteperson til f.eks. en domsforhandling.

Artikel 14. Frihed og personlig sikkerhed

Personer med handicap har efter grønlandsk ret samme ret til frihed og personlig sikkerhed som alle andre og er på lige fod med andre beskyttet mod vilkårlig frihedsberøvelse jf. bl.a. grundloven samt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention art. 5.

Magtanvendelse efter den sociale lovgivning

Udgangspunktet efter den sociale lovgivning er, at magtanvendelse ikke må finde sted. I visse tilfælde er magtanvendelse dog nødvendigt for at beskytte personen mod sig selv eller andre, i så tilfælde kan der udøves nødværge iht. kriminalloven.

I de tilfælde, hvor personen med handicaps tilstand må betegnes som sindssyge eller lignende tilstand, er der mulighed for at tvangsindlægge, tilbageholde, tvangsbehandle eller anvende fysisk magt. Tvungen må først benyttes, når alle andre muligheder er udtømte og magtmidlet skal altid være proportionelt med formålet.

Artikel 15: Frihed for tortur eller grusom umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf

Der henvises til rapportens hovedafsnit.

Artikel 16: Frihed for udnyttelse, vold og misbrug

Det er desværre et faktum, at personer med handicap er særligt udsatte for udnyttelse, vold og misbrug. En del af misbruget foregår indenfor familien / omgangskredsen og derfor er det vanskeligt at klarlægge. Kommunerne i Grønland har en generel tilsynsforpligtelse med alle børn og unge, samt personer med

handicap, der er omfattet af handicapforordningen. Bliver kommunen klar over, at der foregår vold eller udnyttelse af et barn eller en handicappet, er kommunen forpligtet til at handle på det.

Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling har en tilsynsforpligtelse i kommunerne. Tilsynet skal blandt andet klarlægge, om kommunen administrerer sociallovgivningen korrekt og om sagsbehandlingsreglerne bliver overholdt. Departementet har ligeledes tilsynspligt med alle døgninstitutioner i Grønland.

Kriminalloven

Den grønlandske kriminallov beskytter personer med handicap mod udnyttelse, vold og misbrug, på lige fod med alle andre. Der findes særlige bestemmelser i kriminalloven om udnyttelse af en persons sindssygdom eller mentale retardering til at skaffe sig samleje eller anden kønslig omgang udenfor ægteskab med den pågældende.

I en kriminalsag vil det kunne indgå som en skærpende omstændighed, hvis gerningsmanden har udnyttet den pågældendes værgeløse stilling.

Børnehuset

I 2011 åbner et landsdækkende børnehus for børn og unge udsat for seksuelt misbrug, herunder også handicappede børn og unge. Huset er beliggende i Nuuk.

Formålet med børnehuset er at styrke mulighederne for at behandle og forebygge seksuelle overgreb. Huset skal bidrage til at skabe et sammenhængende tværfagligt udrednings- og behandlingsforløb for børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, ligesom det skal fungere som et rådgivnings- og videnscenter for kommuner og andre aktører, der kommer i kontakt med seksuelt misbrugte børn og unge. Selvstyret finansierer og har ansvaret for at drive og udvikle børnehuset.

Tasiorta

I Grønland er oprettet en rådgivningslinje, hvor alle borgere, herunder handicappede børn og unge, kan ringe ind, hvis de har været udsat for seksuelle krænkelse eller vold. Rådgivningen varetages af professionelle psykologer og indeholder behandlingsmæssige elementer så som kriseintervention og problembearbejdning. Rådgivningen kan også være med til at informere den enkelte borger om, hvilke behandlingstiltag der vil være mest hensigtsmæssige for den pågældende. Der er tale om en landsdækkende og gratis professionel rådgivning, som der årligt ydes tilskud til af Selvstyret.

Artikel 17: Beskyttelse af personlig integritet

Der henvises til rapportens hovedafsnit.

Artikel 18: Retten til at færdes frit og til statsborgerskab

Der henvises til rapportens hovedafsnit.

Artikel 19: Retten til et selvstændigt liv og være inkluderet i samfundet

Den sociale lovgivning indeholder en række bestemmelser, der tager sigte mod, at personer med handicap skal kunne føre et selvstændigt liv med høj livskvalitet.

Der kan ydes hjælpeforanstaltninger til kompensation for væsentlig nedsat funktionsevne til personer med vidtgående handicap. Hjælpeforanstaltninger kan ydes som rådgivning, vejledning, støtte, pleje, tildeling af hjælpemidler eller andet.

Eksempler på ydelser efter den sociale lovgivning.

I de tilfælde af fysisk funktionsnedsættelse, vil hjælpemidler og befordringsløsninger ofte være tilstrækkeligt til, at personen er selvhjulpent. Har personen med handicap daglige gøremål, som personen ikke kan klare uden hjælp, er der mulighed for at tilkende hjemmehjælp i den udstrækning, der er behov.

Har personen med handicap brug for hjælp til vedligeholdelse af fysiske eller psykiske færdigheder gennem træning, er det muligt at bevilge fysioterapi eller ergoterapi. Det er dog i den forbindelse vigtigt at påpege, at der kan være stor forskel på, hvilke tilbud der kan gives i det område, hvor personen med handicap bor. Bor personen i et område, hvor der ikke er adgang til disse faciliteter, kan personen bevilges et midlertidigt ophold på et sted, hvor personen kan få adgang til træning eller genoptræning.

En person med handicap, der har behov for særlig pædagogisk støtte for at kunne klare sig i egen bolig, kan tildeles et antal støttetimer ugentligt. Støttetimerne kan anvendes til eksempelvis hjælp med indkøb, strukturering af hverdagen, psykisk støtte m.v.

Der skal tilbydes en bolig i et bokollektiv eller en beskyttet boenhed til personer med vidtgående handicap over 18 år, som på grund af deres handicap ikke kan bo i eget hjem. Det konkrete tilbud vil afhænge af, hvor selvhjulpent personen er. Har en person med handicap særlige behov, der ikke kan dækkes i bokollektiv eller beskyttet boenhed, skal der tilbydes ophold på døgninstitution. Såfremt der ikke findes døgninstitutioner i Grønland, der kan imødekomme de særlige behov, som en person har på grund af handicap, er der mulighed for, at personen kan få godkendt et døgntilbud i Danmark.

Artikel 20: Personlig mobilitet

Den grønlandske natur giver særlige udfordringer for den personlige mobilitet, og der er derfor vanskeligheder for lige adgang. På trods af dette er der fokus på at forsøge give folk med fysiske handicap mulighed for at kunne deltage i det almindelige samfundsliv, herunder deltage i forskellige aktiviteter udenfor hjemmet.

Kommunen kan etablere en særlig kørselsordning for personer med handicap, såfremt der er et særligt behov for det. Kommunen kan derudover også tildele en person med handicap økonomisk hjælp til taxakørsel. Kommunen har også mulighed for at bevilge et motordrevet køretøj, hvis en person med handicap bor eller daglig færdes et sted, hvor der ikke kan benyttes offentlige transportmidler.

Artikel 21: Ytrings og meningsfrihed samt adgang til information

Personer med handicap har ligesom alle andre ytrings og meningsfrihed jf. bl.a. Grundloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Det antages ud fra sagsbehandlingsloven samt den almindelige grundsætning om forvaltningens undersøgelsespligt, at en myndighed har pligt til at sørge for en person, der har hørelse-, syns- eller talehandicap, får mulighed for tolkebistand i sin interaktion med myndigheder. I Grønland er der på nuværende en døvekonsulent, som fungerer som tolk i forbindelse med døves kontakt med det offentlige.

IPIS har på nuværende tidspunkt kontakt med det danske døveforbund, hvor der er planer om i fremtiden at afprøve fjerntolkning.

Artikel 22. Respekt for privatlivet

Personer med handicap nyder den samme beskyttelse af privatlivet som alle andre borgere i Grønland. Personer med handicap har mulighed for at modtage hjælpeforanstaltninger der skal sikre, at de vil kunne nyde den samme beskyttelse af privatlivet som andre borgere. Dette kan eksempelvis være tilbud om særlig bolig- eller boligindretning, støtteperson, hjælpemidler m.v., der skal sikre, at personer med handicap opnår større grad af uafhængighed.

Artikel 23. Respekt for hjemmet og familien

Personer med handicap har samme ret til at stifte familie og indgå ægteskab som alle andre borgere. Personer der på grund af et mentalt/psykisk handicap er umyndiggjorte, kan dog ikke indgå ægteskab uden værgens samtykke eller indgå andre juridisk bindende retshandlinger.

Personer med handicap har samme ret til fertilitetsbehandling som andre borgere. Der tages i hver enkelt sag stilling til, om det er helbredsmæssigt forsvarligt for personen at gennemføre graviditeten, samt om personen efterfølgende har de fornødne ressourcer til at tage sig af barnet.

Artikel 24: Uddannelse

Det hører med til kommunernes forpligtelse at sørge for, at ansatte i kommunerne har det faglige uddannelsesbehov som er en forudsætning for, at der ydes personer med handicap en forsvarlig bistand. Lovgivningen i Grønland giver muligheden for, at kommunen afholder følgende udgifter i forbindelse med kursusdeltagelse: kursusafgift, rejse og opholdsudgifter, hel eller delvis erstatning for tabt arbejdsfortjeneste.

På uddannelsesområdet er der oprettet specialklasser for børn med særlige behov, som har brug for specialundervisning. I de større byer er der mulighed for at sammensætte klasser, hvor elever med samme behov undervises sammen.

I Nuuk er der oprettet en særlig Heldagsskole, hvor målgruppen er børn og unge med diagnosen ADHD og DAMP. Skolen hører under folkeskolen og er et samlet tilbud med skole og fritidsordning. Generelt kan det nævnes, at de uddannelses tilbud der gives personer med handicap, kan afhænge af de ressourcer, der forefindes i lokalsamfundet. Der kan være forskel på de tilbud, der kan gives i de større byer og bygderne. På nuværende tidspunkt arbejdes der med initiativer der skal sikre, at der tages særligt hensyn til handicappede i uddannelsessystemet.

Artikel 25: Sundhed

Det grønlandske sundhedssystem er baseret på princippet om lige adgang for alle. Lægehjælp, behandling og tandpleje er ydelser, der betales af det offentlige. Der kan ydes særligt tilskud fra det offentlige til hel eller delvis betaling af fysio-/ ergoterapi, hvis behovet for disse ydelser er opstået eller er en følge af handicappet.

Personer med handicap har ikke i sundhedslovgivningen en ringere retsstilling end andre personer. Lovgivningen giver således personer med handicap samme udbud af sundhedsydelser af samme kvalitet, som gives til andre. Grønlandske forhold herunder infrastrukturen samt manglende ressourcer, betyder imidlertid, at personer med handicap ikke altid i praksis har lige adgang til sundhedssystemet.

Artikel 26: Habilitering og rehabilitering

Der henvises til rapportens hovedafsnit.

Artikel 27: Arbejde og beskæftigelse

For at sikre unge personer med vidtgående handicap de bedst mulige forhold mht. uddannelse og arbejde, udarbejdes der efter endt skolegang en handleplan for videre uddannelsesforløb eller arbejde. Personer med handicap har ret til på lige fod med andre at søge om optagelse på studie eller arbejde.

Er funktionsnedsættelsen ikke til hinder for arbejdsevnen, skal personen med handicap ansættes på samme vilkår som andre. Det kan aftales med arbejdsgiveren, at der sker ansættelse på særlige vilkår, hvis personen med handicap eksempelvis kun vil kunne varetage særlige opgaver eller kun vil være i stand til at arbejde på deltid.

Grønlandsk lovgivning indeholder bestemmelser om, at personer med handicap, som ikke er i stand til at varetage et almindeligt arbejde, så vidt muligt skal tilbydes en af følgende muligheder: beskyttet

beskæftigelse på almindelig arbejdsplads, arbejde på beskyttet værksted, arbejdsprøvning eller revalidering, aktivitetstilbud på dagscenter.

I revalideringslovgivningen er der mulighed for, at en person med vidtgående handicap kan komme i revalidering. Ved revalidering får arbejdsgiveren refunderet mellem 20 og 80 pct. af lønnen fra kommunen. Formålet med revalidering er at give revalidenden mulighed for at afprøve sine evner af i et almindeligt arbejde. I forbindelse med revalideringen udarbejdes en revalideringsplan, der blandt andet skal indeholde oplysninger om revalidendens helbred, uddannelse, hidtidige erhverv, samt sociale forhold. Førtidspension kan først tilkendes fra det tidspunkt, hvor alle revalideringsmuligheder anses for udtømte. Når mulighederne for revalidering til beskæftigelse på normale vilkår er udtømte, skal kommunen sørge for, at personer, der ikke modtager førtidspension, og som ikke kan opnå eller fastholde beskæftigelse på normale vilkår, får mulighed for at blive ansat i et fleksjob.

Artikel 28: Tilstrækkelig levestandard og social tryghed

Der er ingen regler, der giver personer med handicap særlig adgang til sikringsydelse. Personer med handicap kan på lige fod med andre søge om førtidspension eller offentlig hjælp, hvis de på grund af funktionsnedsættelsen ikke er i stand til at forsørge dem selv og deres familie.

De fleste personer med handicap, der på grund af funktionsnedsættelsen ikke er i stand til at arbejde, er på nuværende tidspunkt tilkendt førtidspension. Når personer med handicap fylder 65 år, overgår de til alderspension.

En person med vidtgående handicap kan få økonomisk hjælp fra det offentlige til en række forskellige merudgifter, hvis det er en direkte følge af handicapet.

Artikel 29: Deltagelse i det politiske liv og offentlige liv

Personer med handicap har ret til på lige fod med alle andre borgere at deltage i det politiske og offentlige liv. Der er i Grønland flere handicapforeninger, der arbejder aktivt for at forbedre personer med handicaps vilkår.

Artikel 30: Deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt

Der er igangsat særlige tiltag for at sikre, at personer med handicap kan deltage i kulturlivet på lige fod med andre borgere.

Det kan bl.a. nævnes, at KNR gennem anvendelse af nye teknologier tilstræber at styrke adgangen til programudbuddet for personer med handicap, herunder tilstræbe, at dækning af begivenheder af stor samfundsmæssig interesse tekstes eller tegnsprogsfortolkes.

Der er i lovgivningen skabt mulighed for, at fritidsundervisning tilrettelægges som specialundervisning. Ved specialundervisning forstås en særlig tilrettelagt undervisning, der tilbydes personer med handicap.

På nuværende tidspunkt findes der ingen handicapidrætsklubber i Grønland, men den grønlandske idrætsforening GIF arbejder med at støtte udviklingen af organiseret handicapidræt.

Artikel 31: Statistik og dataindsamling

I Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling indsamles der løbende oplysninger på handicapområdet. Formålet med denne indsamling er at få et bedre indblik i, hvilke foranstaltninger, der er nødvendige på området. Derudover er formålet med registret, at Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling kan varetage den overordnede tilsynsforpligtelse på handicapområdet på et velfunderet grundlag.

Artikel 32: Internationalt samarbejde

Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling deltager i samarbejdet omkring handicapsspørgsmål under Nordisk Ministerråd for Social og Helse. Derudover deltager Grønland i Nordisk Handicappolitisk råd. Rådet er et policyskabende og rådgivende organ for Nordisk Ministerråd og sætter vigtige handicappolitiske spørgsmål på den nordiske og nationale politiske dagsorden.

Artikel 33: National gennemførelse og overvågning

Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling er kontaktpunkt for forhold vedrørende gennemførelsen af konventionen. Dette følger af, at handicapområdet hører under dette departements ressort. Da konventionen vedrører flere departementers ressortområder, vil Departementet for Familie, Kultur, Kirke og Ligestilling arbejde tæt sammen med andre departementer for at sikre gennemførelse af konventionens bestemmelser.

VII. Afsnit F: Færøerne

Indledning

Grundet begrænset plads, har det været nødvendigt med en strengt prioriteret redegørelse af de foranstaltninger, som er blevet initieret i forbindelse med konventionens forpligtelser. Således har det ikke været muligt med en udførlig gennemgang af alle konventionens artikler, men man har, ud fra konventionens generelle bestemmelser i artikel 3, valgt at fokusere på de artikler, der omhandler mennesker med handicaps muligheder for at være en aktiv og inkluderet del af samfundet på lige fod med andre borgere samt deres muligheder for at leve et selvstændigt liv. Rapportens generelle del om det færøske samfund og mennesker med handicap behandler en række af konventionens artikler, hvor de øvrige afsnit hver især er mere afgrænsede til 1-3 af konventionens artikler.

I forbindelse med udarbejdelsen af rapporten er relevante fagministerier og styrelser blevet inddraget samt andre relevante aktører som the Faroese Association for Persons with Disabilities.

Artikler 1-5, 8, 10, 12, 14-17, 22, 31 og 33: Generelle bemærkninger om det færøske samfund og mennesker med handicap

The Faroe Islands are a self-governing country within the Kingdom of Denmark. When an area of jurisdiction is governed by the Faroese authorities, legislative power rests with the Parliament of the Faroes and administrative power rests with the Government of the Faroes. For a general description of the Faroese Home Rule arrangement, reference is made to the fifth periodic report on the International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR/C/DNK/5.add.paras 29-55) concerning the Faroe Islands.

Respekten for menneskerettigheder og demokratiet er fundamentale værdier i det færøske samfund. Det er et grundlæggende retsligt princip, at alle mennesker er lige for loven, hvor retssamfundets hjørnestein hviler på grundprincipperne om den enkeltes ret til ytringsfrihed og ret til at deltage i det politiske såvel som det offentlige liv samt respekt for privatlivets fred. Der er tale om grundlovssikrede rettigheder gældende for alle borgere. Personer med handicap nyder derfor samme rettigheder og beskyttelse efter lovgivningen som alle andre borgere mod eksempelvis misbrug, vold, udnyttelse, vilkårlig frihedsberøvelse og diskrimination jf. bl.a. grundloven, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, samt retsplejeloven. I de tilfælde, hvor det er nødvendigt med myndighedernes indgriben f.eks. i form af værgemål, skal den nye værgemålslovgivning fra 1. maj 2010 sikre, at værgemål bliver så lidt indgribende som overhovedet muligt, og at værgemål i højere grad kan tilpasses den enkeltes behov og muligheder.

Der tilstræbes kontinuerligt at forbedre velfærdssystemet, således at det formår at dække alle borgeres grundlæggende behov, også handicappedes. Regeringen har ansvaret for de fleste udgifter relateret til uddannelse, sundhed, sociale ydelser, ældrepleje og pensioner. Den færøske handicappolitik bygger på principperne om kompensation, sektoransvarlighed, solidaritet og ligebehandling. Målet er gennem lovgivning, oplysning og vejledning at sikre, at personer med handicap på lige fod med andre bliver inkluderet i samfundet som helhed. I udarbejdelsen af nye love og bekendtgørelser er de nationale handicaporganisationer en selvsagt del af den lovgivningsmæssige proces, samt afgørende sparringspartnere.

Med ca. 48.000 indbyggere lægger landets lille størrelse en naturlig begrænsning på de økonomiske og administrative midler til rådighed, hvilket tilsiger en lidt anden tilgang til konventionens efterlevelse end de andre nordiske lande. Eksempelvis er der indenfor den offentlige sektor begrænsede ressourcer til rådighed til sociale tjenester og ydelser, til indsamling og produktion af statistisk data og til oprettelsen af nye kontrolfunktioner. I forbindelse med kontrolfunktioner forsøger man i stedet at gøre brug af eksisterende instanser som ombudsmanden, domstolen, den offentlige forvaltning og offentlige nævn og interesseorganisationer, som oftest er repræsenteret i offentlige nævn.

Det lille indbyggertal medfører et transparent samfund, hvor afstanden mellem det politiske niveau og borgeren, samt organisationer og sammenslutninger er ganske kort, samt at alle borgere har let adgang til medierne og det offentlige rum. Indenfor de sidste par år, er der fra politisk side og i samfundet som helhed opstået en større bevidsthed omkring at skabe omstændigheder, der sikrer, at handicappede har de samme muligheder som andre borgere i samfundet. Socialministeren nedsatte i 2002 et handicapråd, hvis opgave er at rådgive myndighederne og sætte fokus på handicappolitiske temaer ved brug af medier og ved at arrangere offentlige arrangementer. Rådet har bevilling på finansloven. De færøske handicaporganisationer gør desuden et stort arbejde for at bevidstgøre myndighederne og det øvrige samfund om de handicappedes situation, og disse organisationer får bevilget støtte på finansloven.

Artikler 9 og 29: Tilgængelighed og deltagelse i det politiske liv og offentlige liv

Færøerne vedtog i 2009 *Bekendtgørelse nr. 149 fra 3. december 2009 om tilgængelighed*. Reglerne sætter krav til bygninger, der huser offentlige tjenester og krav til bygninger, som huser restauranter, butikker, og kontorer, hvis arbejdsområde er rettet mod forvaltning og specialtjenester. Der sættes bl.a. krav til elevatorer, døre, toilet, trapper, ramper, parkeringspladser og gangstier. Bekendtgørelsen fastsætter desuden regler vedrørende nødvendige hjælpemidler så som teleslynger. I bekendtgørelsen sættes der krav til nybyggeri og ombygning, og krav til lejemaal af bygninger, som skal benyttes som lokaler for offentlige tjenester.

Erhvervs- og byggestyrelsen på Færøerne (Landsverk), som har ansvaret for vedligeholdelse og nybyggeri af alle offentlige bygninger, følger de danske bygningsreglementer, men man er i gang med at lave en færøsk byggelov med tidssvarende krav om tilgængelighed. Til alt nybyggeri stilles krav om sikker og uhindret transport og mobilitet i og omkring bygninger og krav om, at der stilles faciliteter og hjælpemidler til rådigheder på skoler og i kultur- og uddannelsesinstitutioner.

På Færøerne er der gennemført bygningsændringer, der gør det muligt for kørestolsbrugere at få adgang til retsbygningerne, den offentlige forvaltning og andre bygninger og arealer, der bruges til offentlige arrangementer af forskellig slags. På folkeskolens område er det kommunerne, der har ansvar for byggeri og vedligeholdelse.

I medfør af *Lagtingslov nr. 49 fra 20. juli 1978 om valg til parlamentet*, med senere ændringer, er der i artikel 26 fastsat særlige regler for, hvordan personer med handicap kan få nødvendig hjælp til at komme frem til og gøre brug af sin ret til at stemme. Reglen omfatter tilgængelighed i bred forstand.

Artikler 13, 21 og 30: Adgang til retssystemet, ytrings- og meningsfrihed samt adgang til information og deltagelse i kulturlivet, rekreative tilbud, fritidsaktiviteter og idræt

I henhold til forvaltningsloven samt den almindelige forvaltningsretlige grundsætning om forvaltningens undersøgelsespligt, har myndighederne pligt til at sørge for, at en person, der har høre-, syns- eller talehandicap får mulighed for tolkebistand i sin interaktion med myndigheden. Den færøske retsplejelov indeholder en række bestemmelser, som skal sikre, at personer med handicap har effektiv adgang til retssystemet på lige fod med andre. Således gælder der bl.a. bestemmelser om, at personer med hørehandicap har adgang til tolkning i forbindelse med afviklingen af retssager, og at afhøring m.v. af personer med talehandicap kan foregå ved skriftlige spørgsmål og svar eller ved hjælp af en tolk. Endvidere er der fastsat en række regler, der sikrer tiltalte og vidner bistand i forbindelse med behandlingen af straffesager. Disse regler gælder også for personer med handicap. Tolketjenesten, der modtager en bevilling på finansloven, yder tolkebistand til døve personer efter bestilling og i akutte tilfælde. Tjenesten har døgnvagt.

Det færøske kulturministerium og landets kommuner bevilger hvert år midler til etablering og brug af it-systemer og udstyr. I de senere år er der prioriteret etablering af interaktive tavler, it-rygsække og andre former for it-værktøjer på uddannelsesinstitutionerne. Kulturministeriet har sammen med kommunerne

udviklet en web-portal, hvis formål er at formidle elektroniske og interaktive undervisningsmaterialer, hvilket giver personer med handicap flere og mere fleksible læringsmuligheder. Der er blevet etableret specialundervisning, som bl.a. andet omfatter rådgivning samt undervisning og træning i funktionsmåder og arbejdsmetoder, med sigte på at afhjælpe eller begrænse psykiske -, fysiske -, sproglige - eller sansemotoriske funktionsvanskeligheder. Herudover kan der ydes særlige undervisningsmaterialer og tekniske hjælpemidler, som er nødvendige i forbindelse med undervisningen.

Alle elever og studerende har gennem uddannelseslovgivningen ret til særligt tilrettelagte undervisningsforløb og eksaminer, samt benyttelse af it- og andre hjælpemidler, som bistår deres individuelle behov. Kulturministeriet har med *Bekendtgørelse nr. 85 af 7. maj 2003 vedrørende undervisning i og på tegnsprog*, gjort gældende, at børn og unge, der har tegnsprog som første sprog, har ret til tegnsprogstolk igennem hele uddannelsesforløbet, samt at de og deres pårørende, tilbydes undervisning, kursus, vejledning m.v. i tegnsprog. Der arbejdes løbende med opdateringer og forbedringer af love og regler med hensyn til kommunikations- og ytringsmuligheder.

I medfør af *Lagtingslov nr. 79 af 8. maj 2001 om biblioteksvirksomhed* med senere ændringer, påhviler det Landsbiblioteket at fremskaffe lydbøger til dem, der af en eller anden årsag ikke kan læse almindelig trykt tekst. Til dette formål bliver der hvert år afsat midler på finansloven.

Jævnfør public service-kontrakten af 2010 gældende for perioden 2011-2013, og som er indgået mellem Færøernes radio og tv og Kulturministeriet, sikres handicappede nye tjenester og rettigheder. Public service-tjenester for døve og hørehæmmede er styrket, og der er fastsat krav om, at nyheder skal tegnsprogstolkes, når de sendes første gang eller senest dagen efter. Udsendelser, som har stor interesse og betydning i samfundet, skal undertekstes og/eller tegnsprogstolkes, f.eks. valgprogrammer i forbindelse med valg til parlamentet. Der bør sigtes imod at tilbyde enkle internetjenester målrettet til mennesker med nedsat syn og/eller hørelse.

Indenfor det offentlige og private er situationen dog ikke helt tilfredsstillende i forbindelse med at levere information og viden i tilgængelig form til personer, der har høre- og synshandicap. Høreforeningen efterlyser flere midler til tolkeformidling, således at svært hørehæmmede får større muligheder for at deltage i samfundslivet. Der mangler lovreguleringer vedrørende retten til tolkeformidling til hørehæmmede og døve, og der savnes en overordnet koordineret indsats vedrørende tilgængelighed til hjemmesider og øvrige it-løsninger.

Artikel 24: Uddannelse

Personer i alle aldre med særlige behov har ret til undervisning på lige fod med alle andre, hvilket har været praktiseret på alle niveauer siden Salamanca-erklæringen og visionen om en "skole for alle".

I medfør af folkeskoleloven har børn med særlige behov ret til specialundervisning og/eller anden form for specialpædagogisk bistand og hjælpemidler. Reglerne omfatter både børn i førskolealderen og i den obligatoriske grundskole. I medfør af *Bekendtgørelse nr. 94 af 22. juni 2000 om specialpædagogisk bistand til elever med fysisk og psykisk funktionsnedsættelse*, med senere ændringer, fastslås endvidere, at elever med særlige behov på alle ungdomsuddannelser har ret til specialpædagogisk støtte og hjælpemidler. Der afsættes hvert år midler på finansloven til formålet. Kulturministeriet har i de senere år iværksat forskellige konkrete tiltag for at opkvalificere det specialpædagogiske område. Læsevejleder-, ordblinde-, AKT- og speciallæreruddannelser er blevet etableret samt opgradering og decentralisering af PPR kontorer rundt på øerne. Herudover foranstaltes udvikling af nye it-baserede eksamensopgaver, som bistår elever med særlige behov.

I kølvandet på et omfattende reformarbejde er rettighederne hos personer med handicap udvidet og præciseret i ny lovgivning om ungdomsuddannelser, der forventes at træde i kraft i 2012. I forbindelse hermed arbejdes der med at justere og udfærdige enslydende bekendtgørelser og retningslinjer for alle uddannelser.

I medfør af *Lagtingslov nr. 70 af 30. juni 1983 om fritidsundervisning m.v.*, senest ændret den 10. december 2003, skal kommunerne etablere specialundervisning for voksne. Kulturministeriet bevilger kommunerne økonomisk støtte til finansiering af godkendte undervisningsforløb af både faglig -, kreativ og social karakter.

Den faglige specialundervisning for voksne skal tage højde for og være tilrettelagt den enkeltes behov og omfatter bl.a. skrivning, læsning og regning samt problemer med hørelse, syn, tale, sprog og bevægelse. Nærmere bestemmelser om undervisningen er fastsat i *Bekendtgørelse nr.5 af 7. december 1984 om specialundervisning for voksne*.

Artikler 6 og 27: Kvinder med handicap og arbejde og beskæftigelse

Med *Lagtingslov nr. 63 af 26. maj 2011 om forbud mod diskrimination på arbejdsmarkedet på grund af handicap* er det forbudt for arbejdsgivere at diskriminere handicappede arbejdstagere, eller ansøgere til ledige stillinger, i forbindelse med ansættelse, opsigelse, forflyttelse eller vedrørende løn- og ansættelsesvilkår i øvrigt, herunder princippet om samme løn for samme arbejde. Loven er beskyttelsespræceptiv, således at den kan ikke fraviges til ulempe for arbejdstageren.

Videre fastslås i loven, at det er forbudt i stillingsannoncer eller i forbindelse med ansøgninger til erhvervsuddannelser at annoncere specifikt efter handicappede personer, eller i øvrigt at meddele, at handicappede ansøgere foretrækkes. Ligeledes er der forbud mod at annoncere, at ansøgninger fra handicappede er uønskede. Afslutningsvis fastslås, at bestemmelser i individuelle eller kollektive overenskomster, eller bestemmelser i arbejdsgiveres interne regler, der strider imod lovens bestemmelser, er ugyldige. Dette er gældende for både offentlige og private arbejdsgivere.

Med *Lagtingslov nr. 52 af 3. maj 1994 om ligestilling mellem kvinder og mænd* er der sat generelt forbud mod diskrimination på grund af køn. Videre fastslår loven, at der skal gives kvinder og mænd samme muligheder for uddannelse og arbejde og faglig og kulturel udvikling. Der vurderes, at denne lov, i tillæg til loven om forbud mod diskrimination på arbejdsmarkedet på grund af handicap, giver i fællesskab den nødvendige sikkerhed for, at handicappede kvinder ikke diskrimineres på grund af både handicap og køn.

Artikler 19 og 20: Retten til et selvstændigt liv og til at være inkluderet i samfundet og personlig mobilitet

På det sociale område gælder en oprindelig dansk lovbekendtgørelse fra 1988 om offentlig forsorg, (Parliamentary Act No. 100 of March 8th 1988 on Public Welfare). Denne lov bygger i sin oprindelige form mere på forsorgsbegrebet end på nutidens handicapolitik. Der er lavet flere ændringer i forsorgsloven, men lovgrundlaget er endnu ikke fyldestgørende, og derved er den administrative praksis på området heller ikke tilfredsstillende. Det færøske socialministerium er dog påbegyndt en revision af området for social service. Den 1. april 2010 trådte ny regulering vedrørende hjælpemidler i kraft. I efteråret 2011 bliver nyt lovforslag om revalidering og beskyttet arbejde lagt for Færøernes parlament.

Den sociale lovgivning indeholder en række bestemmelser, der har til formål at fremme den enkeltes mulighed for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten. Socialforvaltningen kan f.eks. yde personer støtte til hjælpemidler, til køb af bil og til boligforandringer. Socialforvaltningen kan desuden yde støtte til personlig hjælp, støtte og pleje til nødvendige praktiske opgaver i hjemmet, samt tildele en støtteperson til handicappede således at disse kan leve et selvstændigt og aktivt liv. Hjælp og støtte tager udgangspunkt i personens behov, men tale er ikke om en BPA ordning (borgerstyret personlig assistance). Målet er dog at hjælpen skal blive mere fleksibel og borgerstyret.

Personskaren 18-66 år, der modtager hjemmehjælp, i perioden 2004-2009: I perioden udgør gruppen, der modtager hjemmehjælp, 0,2 % til 0,5 % af den samlede jævndrende befolkning i alderen 18-66 år. (Kilde: Nososko)

Støtte til bolig

Det færøske boligmarked er hovedsagligt privat, og personer med særlige behov kan have svært ved at finde en egnet bolig. Den færøske regering har i flere år arbejdet med alternativer til private ejerboliger eller private lejemål. Der er akut mangel på flere og tidssvarende beskyttede boliger, såvel som på selvstændige, handicapvenlige boliger. Regeringen arbejder aktivt med at tilvejebringe flere boliger. Penge er afsat på finansloven til ca. 60 beskyttede boliger, der skal stå klar i 2013. Derudover arbejder regeringen med forslag til en andelsboliglov og en almennyttig boliglov.

Personskaren under 67 år, der står opskrevet på venteliste til servicebolig udgjorde i november 2010 i alt 38 personer. Personskaren under 67 år, der bor på institution/servicebolig, i perioden 2004-2009: I perioden udgør gruppen, der bor på institution eller servicebolig, 0,3 % til 0,5 % af den samlede jævnaldrende befolkning i alderen 18-66 år. (Kilde: Nososko)

Støtte til transport

Personer med varig nedsat psykisk eller fysisk førlighed kan søge om støtte til bilkøb, hvis den manglende førlighed er til væsentlig ulempe i forhold til transport, arbejde eller uddannelse. Kommunerne kan etablere transport til personer, hvis handicap forhindrer dem i at benytte offentlige transportmidler. Støtte til ordningen bliver bevilget på Finansloven. Landets tre største kommuner er med i ordningen.

I henhold til folkeskolelovens artikel 33 påhviler det kommunerne at yde gratis transport til elever med varig fysisk og/eller psykisk handicap.

Artikler 23 og 28: Respekt for hjemmet og familien og tilstrækkelig levestandard og social tryghed

Den sociale lovgivning forpligter de kommunale myndigheder til at iværksætte støtte, når et barn eller en ung lever under omstændigheder, som kan skade barnets eller den unges helse og udvikling. Udgangspunktet skal tages i barnets eller den unges tarv. Forældre hvis handicap bl.a. vanskeliggør familieliv og forældreskab kan i.h.t., den sociale lovgivning søge om personstøtteordning.

For personer, der ikke kan forsørge sig selv, og som ikke er sikret en sikringsydelse (social security), tilbydes forsørgelsesydelse (social assistance). Forsørgelsesydelsen er behovsprøvet og afhænger af husstandsindkomsten og formue. Ydelserne er uafhængige af, om modtageren har et handicap.

I.h.t. sociallovgivningen kan der ydes revalidering til personer der af fysiske, psykiske eller sociale årsager har nedsat arbejdsevne, og som derved har svært ved at fastholde en tilknytning til arbejdsmarkedet. Revalideringsydelsen er en behovsprøvet ydelse, der er uafhængig af husstandsindkomsten eller formue. En lovændring forventes fremlagt i 2011, hvis formål hovedsagligt er at styrke revalideringsindsatsen.

Modtagere af revalideringsydelse i periode 2004-2009: I perioden udgør gruppen, der modtager revalidering, 0,7 % til 0,8 % af den samlede jævnaldrende befolkning i alderen 18-66 år. (Kilde: Nososko)

Dækning af merudgifter og tabt arbejdsfortjeneste

Efter den sociale lovgivning skal socialforvaltningen yde dækning af nødvendige merudgifter ved forsørgelse i hjemmet af et barn under 18 år med en fysisk eller psykisk lidelse, som medfører særlige udgifter ved forsørgelsen.

Socialforvaltningen skal endvidere yde hjælp til dækning af tabt arbejdsfortjeneste til personer, der i hjemmet forsørger et barn under 18 år med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse. Der ydes ikke dækning for tabt arbejdsfortjeneste, der ligger over DKK 25.000 pr. mdr. Ydelsen er betinget af, at det er en nødvendig konsekvens af den nedsatte funktionsevne, at barnet passes i hjemmet.

Hvis en person har udgifter til sygebehandling, medicin, tandbehandling eller lignende, der ikke dækkes efter lovgivning for Færøerne om offentlig sygeforsikring eller social ulykkesforsikring, kan der ydes hjælp hertil, såfremt pågældende ikke selv har midler til at afholde udgifterne. Der kan desuden ydes støtte til hjælpemidler, både kropsbårne og ikke-kropsbårne, samt til særlig kost eller beklædning. Der skal ydes støtte til hjælpemidler hvis hjælpemidlerne i væsentlig grad kan afhjælpe de varige følger af den nedsatte funktionsevne, lette dagligdagen i hjemmet eller er nødvendige i arbejdslivet.

Socialforvaltningen skal også yde dækning af nødvendige merudgifter ved den daglige livsførelse til personer mellem det fyldte 18. år og folkepensionsalderen med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der har opsat udbetalingen af førtidspensionen. Det er en betingelse, at merudgiften er en konsekvens af funktionsnedsættelsen og ikke kan dækkes efter anden lovgivning.

Personskaren, der modtager højeste førtidspension i alderen 18-66 år, i perioden 2000-2010: I perioden udgør gruppen, der modtager højeste førtidspension, 2,0 % til 2,2 % af den samlede jævnaldrende befolkning i alderen 18-66 år. (Kilde: Færøernes statistik)

Artikler 25 og 26: Sundhed og habilitering og rehabilitering

Generelt fokuseres der på at nedbringe ventetiderne indenfor sundhedsvæsenet. Grundet en voksende efterspørgsel indenfor børne- og ungdomspsykiatri, arbejdes der med en handlingsplan med henblik på at få nedbragt ventetiderne, som på nogle områder er for lange. Der ville være en fordel, hvis der indenfor lovgivningen på Færøerne blev fastsat regler, som giver handicappede behandling indenfor en specifik tidsramme, hvor behandlingen kunne være målrettet den enkeltes behov, således at et handicap blev minimeret og mulige yderligere handicap blev forebygget.

I henhold til sociallovgivningen kan der ydes hjælp til optræning og/eller vedligeholdelse af fysiske, psykiske, kognitive og sociale færdigheder, dels som støtte i form af hjælpemidler, udgiftsdækning, personlig og praktisk hjælp mv., som skal kompensere borgeren for den nedsatte funktionsevne.

På det sociale område udmønter den rehabiliterende sociale indsats sig primært i frivillige aktivitets- og samværstilbud til mennesker med en funktionsnedsættelse. Herudover er fysio- og ergoterapi en del af den faste behandling. Udfordringen med rehabiliteringen indenfor det sociale område har dog været, at den ikke har været tværfagligt og tværsektorielt organiseret. Det har således ikke været tale om en organiseret helhedsorienteret indsats for den enkelte. Derfor har regeringen taget initiativ til at iværksætte en tværfaglig rehabiliteringstjeneste på det sociale område med det formål at udvikle en helhedsorienteret og koordineret rehabiliterende indsats. Denne tjeneste er under udvikling og forventes igangsat i starten af 2012.

Der overvejes at udvide reglerne i sygehusloven således, at alle har ret til rehabilitering på samme måde, som det er fastsat, at alle har ret til en gratis sygebehandling. Inden man kan fastsætte sådanne regler om rehabilitering, må rammerne være på plads. Der arbejdes på at udvide det offentlige rehabiliteringstilbud ved, at der på sygehusområdet, bl.a. er etableret et rygambulatorium i år samtidig som det fysioterapeutiske tilbud er udvidet.